

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Första kammaren.

Nr 27.

Onsdagen den 9 april f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § 2 och 3 mom. i förordningen den 23 oktober 1908 angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 13 april 1922 om ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; samt

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående befrielse i vissa fall från erläggande av lastpenningar.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, bevillningsutskottets betänkande nr 33, samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 26—28.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion angående viss ändring i bestämmelserna rörande rösträtt vid vägstämma.

Ang.
rösträtten vid
vägstämman.

I två likalydande motioner, nr 185 i första kammaren av herr *Bergman, Ingebrikt*, m. fl. och nr 301 i andra kammaren av herr *Olofsson* i Digernäs m. fl., hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring av nu gällande väglag, att ingen finge vid vägstämma utöva rösträtt för mera än en tiondedel av vid vägstämmen representerade vägfyrkar.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner I: 185 och II: 301 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida icke en begränsning borde ske i fråga om rösträtten å vägstämma, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Reservation hade avgivits av herr *Sederholm* och friherre *Hermelin*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *Sederholm*: Den föreliggande motionen avser att rikta en skrivelse till Kungl. Maj:t för att få ett avhjälpande av ett förment missförhållande med avseende å rösträtt vid vägstämma. Det är nu så anordnat med utövande av rösträtt vid vägstämma, att det icke är såsom på en vanlig kommunalstämma, att var och en röstar utan vidare för vägfyrktal, utan det utses inom de olika

Första kammarens protokoll 1924. Nr 27.

Ang.
rösträtten vid
vägstämman.
(Forts.)

kommunerna sockenombud, som utöva rösträtten för kommunens hela röstetal. Det är alltså ett representativt system. Detta har dock en inskränkning, och denna inskränkning innebär, att var och en enskild väghållningsskyldig har rätt att uppträda på vägstämman och själv utöva sin rösträtt för det vägfyrktal, som han har. Under förutsättning att sockenombud då finnas på stämman närvarande, äga dessa utöva rösträtten för kommunens hela röstetal med avdrag av de röster, som personligen äro representerade på stämman. Det är alltså ett representativt system med en viss inskränkning. Nu inträffar stundom i väghållningsdistrikten, att en eller flera större kommuner genom denna anordning kunna utöva ett ganska stort inflytande i förhållande till andra kommuner, detta beroende på kommunernas storlek. Detta sammanhänger omedelbart med detta representativa system.

Motionären föreslår nu, att det skulle införas en begränsning av rösträtten för de vid stämman närvarande kommunalombuden, så att de icke skulle äga utöva rösträtt för mera än exempelvis en tiondel av de vid stämman representerade rösterna. Vad blir då resultatet? Kan man genom detta förebygga, att en kommun antingen genom ombud eller på annat sätt kan utöva ett dominerande inflytande på vägstämmans beslut? Ingalunda blir så fallet. Förhållandet blir i stället, att om medlemmarna inom en större kommun på detta sätt kunna beräkna och antaga, att de icke kunna få utöva rösträtt för sitt fyrktal, kunna de själva eller genom insamlade fullmakter uppträda och utöva ett precis lika stort inflytande på stämman som förut. Följden blir endast den, att det blir en viss agitation och ett visst arbete för att åstadkomma precis samma dominerande inflytande för denna ort. Å andra sidan, om det verkligen förhåller sig så, att en stor kommun är fullt enig i en fråga och denna kommun är dominerande inom väghållningsdistriktet, är det väl ganska både naturligt och riktigt, att när majoriteten bland de väghållningsskyldiga hava en sådan mening, bör den också segra. Om det återigen är så, att meningarna äro delade, är det lika möjligt för de små kommunerna att söka intressera medlemmar inom den kommunen, som hysa samma mening. Genom att låta dem bli representerade på stämman själva eller genom fullmakter kunna de på det sättet reducera den stora kommunens röstetal till vad det rätteligen borde vara.

Utskottet har också kommit till det resultatet, att den föreslagna lösningen av denna fråga icke är lycklig. Utskottet har icke kunnat finna, att den för till målet, liksom utskottet ej heller kunnat finna någon annan väg, som skulle kunna föra till målet. För övrigt har det icke kunnat påvisas, att denna rösträtt på ett obehörigt sätt menligt inverkat på vägfrågans lösning i ensidig riktning, d. v. s. i strid mot vad en verklig majoritet inom väghållningsdistriktet önskat eller haft rätt att förorda. Att under sådana förhållanden, när den föreliggande motionen icke för till en riktig och lycklig lösning av föreliggande fråga, när utskottet icke heller kunnat finna eller ge anvisning på några vägar, som kunna föra till målet, och då slutligen icke heller kunnat påvisas, att detta i sak medfört några olyckliga eller oriktiga resultat, synes det mig synnerligen obefogat att rikta en skrivelse till Kungl. Maj:t att söka lösa frågan, då utskottet icke på något sätt och ej heller motionären kunnat ge några hållbara direktiv. Härtill kommer, att hela vägfrågan står inför sin omorganisation. Är det då lämpligt att i en så kinkig och egentligen oviktig och icke trängande fråga vidtaga ändringar i väglagen?

Allt detta synes mig tala för att en sådan skrivelse icke bör avlätas till Kungl. Maj:t, och detta föranleder mig, herr greve och talman, att yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Ingeström**: Den föregående talaren framkonstruerade några situationer, som skulle kunna förekomma mellan olika kommuner på dessa vägstämmer.

men han förbisåg en sak, nämligen att det i vårt land finnes ett stort antal väghållningsdistrikt, som utgöras av allenast en enda kommun och detta särskilt i Norrland. Jag är fullkomligt övertygad om att den ärade talaren är enig med mig om att det för en sådan kommun icke är lämpligt, att rösträtten icke skulle hava någon begränsning, så att till exempel ett stort bolag eller i vissa fall staten såsom ägare av stora skogsarealer skulle kunna fälla avgörande utslag, då man alldeles givet icke kan vänta, att större delen av befolkningen skulle infinna sig på vägstämmorna. Jag tror, att den ärade talaren är enig med mig därom, att åtminstone i sådana distrikt behövs en begränsning. Denna fråga är icke heller ny, och man kan väl i alla fall säga, att den är trängande, då den flera gånger varit föremål för riksdagens prövning. Så väcktes år 1909 två motioner i samma syfte, vilka motioner av riksdagen utan någon meningskiljaktighet tillstyrktes och föranledde en skrivelse till Kungl. Maj:t. Frågan var i det fallet, huruvida en inskränkning i rösträtten skulle gälla för kommunerna eller endast för de enskilda väghållningsskyldiga. Sedermera väcktes motioner vid 1913 års riksdag, vilka även av jordbruksutskottet tillstyrktes på så sätt, att utskottet hänvisade till den pågående utredningen angående ny väglag. Slutligen väcktes motioner även vid 1921 års riksdag, vid vilkas behandling man emellertid jämväl hänvisade till den nya väglagen.

Nu få vi väl i alla fall taga för givet, att frågan om en ny väglag, där dessa förhållanden icke skulle hava någon betydelse, icke under de närmaste åren kommer under riksdagens prövning, och då kan jag icke anse annat, än att det är fullt rimligt och befogat, att denna fråga ånyo upptages till prövning. Utskottet har icke velat gå så långt som motionärerna utan stannat vid att hemställa om en skrivelse till Kungl. Maj:t i denna fråga, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rosén: Jag är fullt överens med herr Sederholm därom, att det är ganska naturligt, att majoriteten av de väghållningsskyldiga böra segra vid vägstämmorna, men förhållandet är det, att detta knappast är möjligt med nu gällande bestämmelser. För icke så länge sedan hände det, att befolkningen i en norrländsk ådal hade begärt att få en vägundersökning. De voro fullt överens om, huru de ville hava vägen framdragen, och man samlades mangrant vid stämman för att driva sin mening igenom. Men med omkring 60,000 röster mot 30,000 beslöt stämman, att vägen skulle hava en annan sträckning. Majoriteten utgjordes av tre personer, och minoriteten av 900 personer, av vilka senare 700 avgåvo en skriftlig reservation till protokollet. Detta är ju ett fullkomligt orimligt förhållande, och jag vågar försäkra den ärade talaren, att befolkningen har mycket svårt att förstå, att det ligger något sunt förnuft i en sådan bestämmelse som den nu gällande.

Jag skulle i detta avseende kunna omnämna flera andra exempel. I regel är det så, att ombuden för en sörre socken samt bolagens ombud och i vissa fall även jägmästarna med stöd av domänstyrelsens bemyndigande avgöra sådana här frågor — ofta emot befolkningens önskningsar. Riksdagen har upprepade gånger uttalat sig för denna reform, och meningarna hava endast varit delade om sättet att lösa densamma. Nu är det ju fråga om att det skulle bliva en utredning just om den saken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sederholm: Jag medger, att det kan finnas vissa missförhållanden i sådana kommuner, som ensamta utgöra ett väghållningsdistrikt. Detta har egentligen icke åberopats i motionen, utan den håller sig mera i sådana fall, där detta representativa system verkligen kommer till tillämpning. Men riksdagen har ju två gånger förut skrivit till Kungl. Maj:t, utan att detta med-

Ang.
rösträtten vid
vägstämman.
(Forts.)

fört något resultat. Kungl. Maj:t har icke kunnat finna lämpliga vägar för att lösa denna fråga. Vad tjänar det då till att skriva till Kungl. Maj:t allena för det fåtal väghållningsdistrikt, som utgöras av en enda kommun? För övrigt föreligger till riksdagens prövning och kommer antagligen att tillstyrkas av utskottet förslag om att sådana väghållningsdistrikt må kunna förena sig till ett med gemensam väghållning. Sålunda skulle även för dessa distrikt detta representativa system komma till tillämpning. Det synes mig i varje fall, att när man icke kan skriva och ange några direktiv för frågans lösning och föregående skrivelser icke heller kunnat föranleda någon lösning, är det icke någon anledning att nu igen skriva till Kungl. Maj:t, utan att ange några direktiv.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Ingeström: Jag kan icke finna annat än att det är synnerligen egendomligt av herr Sederholm att säga, att Kungl. Maj:t icke kunnat finna någon lösning för dessa missförhållanden. Kungl. Maj:t har ju framlagt förslag till ny väglag, i vilket förslag dessa omröstningar icke förekomma. Då kan man väl icke begära, att Kungl. Maj:t på samma gång skall framlägga ett sådant här förslag.

Herr Rooth: Herr greve och talman! Jag ber att få instämman med herr Sederholm. Jag förmenar, att det icke är någon anledning eller något behov att nu skriva till Kungl. Maj:t i denna fråga, och det är alldeles uppenbart, att i det förslag till ny väglag, som kommer, den frågan blir föremål för undersökning.

Jag skall be att få instämman med reservanterna.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Jag ber också att få instämman i det av herr Sederholm gjorda yrkandet. Man måste vara försiktig, då man reformerar på detta område, så att man inte åstadkommer reformer, som verka i ett motsatt syfte mot det man önskar främja.

Här har anförts exempel på stora kommuner, där rösträtten enligt herr Ingeströms mening skulle hava missbrukats, men jag kan också anföra exempel på stora kommuner inom väghållningsdistrikt, där inom kommunen samtliga eller åtminstone de allra flesta av de väghållningsskyldiga bestå av småbönder och andra mindre hemmansägare och skattskyldiga. Skulle nu, såsom här framhållits i åtskilliga gjorda uttalanden en begränsning av kommunens röstetal till en tiondel äga rum, betyder detta, att i sådana stora kommuner många små väghållningsskyldiga skulle — i olikhet med vad som blir fallet i små kommuner — bli beskurna från möjligheten att genom ombud på vägstämman utöva sin fulla rösträtt i väghållningsdistriktets angelägenheter. Det skulle sålunda bli en anti-demokratisk reform, om icke den sidan också beaktades. Jag tror, att det är riktigt att gå den väg, som herr Sederholm anvisat, nämligen att göra distriktet större, att sålunda genom sammanslagning av kommuner åstadkomma en bättre organisation.

Jag ber, herr talman, att i likhet med herr Sederholm få yrka avslag på utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomma yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sederholm* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Ang.
rösträtten vid
vägstämman.
(Forts.)

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 37.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om beredande av bättre vård i vissa fall åt barnsängskvinnor och nyfödda barn.

Om bättre vård
åt barnsängs-
kvinnor och
nyfödda barn.

Uti en inom första kammaren avgiven och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 202, hade fröken *Hesselgren* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det påbörjade utredningsarbetet angående åtgärder för beredande av bättre vård i vissa fall åt barnsängskvinnor och nyfödda barn måtte återupptagas och av utredningen föranlett förslag i ärendet med snaraste föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av fröken *Hesselgren*, som dock ej antytt sin mening.

Fröken **Hesselgren**: Herr greve och talman! En liknande motion, som den nu föreliggande väcktes också i andra kammaren och avslogs av denna liksom av första tillfälliga utskottet i denna kammare, och ändå utmynna dessa båda motioner i en blygsam begäran om att få en utredning återupptagen, med vilken man hållit på i 8 år, utan att den blivit färdig, och som dödades i den allmänna kommittéslakten. Det gäller frågan om åtgärder för beredande av bättre vård i vissa fall åt barnsängskvinnor och nyfödda barn. Anledningen till att denna utredning från början kom upp var ett par motioner, som väcktes i båda kamrarna år 1914. Dessa motioner tillstyrktes av båda kamrarna, vilket gav anledning till att riksdagen skrev till Kungl. Maj:t och begärde en utredning i frågan. I denna skrivelse sade riksdagen — att det vore riksdagens mening, att detta vore ett stort fält för verksamhet från statens sida, i vars intresse det givetvis måste ligga att söka åstadkomma en tillfredsställande och snar lösning av hithörande utan tvivel mycket betydelsefulla fråga. — Denna utredning, ehuru ej avslutad, har i alla fall åstadkommit insamling av en hel del material. Jag skall icke trötta kammaren med att uppräknat några siffror ur detta material, jag vill endast säga, att det visar att den känsla, man då hade att något måste göras på detta område, var fullt berättigad.

Nu har man sagt, att dessa siffror äro gamla och alltså inte gälla längre. Men barnmorskornas årsböcker för år 1921 tala samma språk; de visa att 9,257 fall eller 10 % av alla havandeskap visat ett dåligt resultat. Om man nu till detta

*Ombättre vård
åt barnsängs-
kvinnor och
nyfödda barn.*
(Forts.)

lägger, att man måste räkna med att i vårt land ungefär 7- å 8,000 nyfödda barn varje år dö inom första levnadsåret och att 40 % av dessa barn dö redan under den första månaden, får man givetvis en känsla av att här är det ett beklagligt och oförsvarligt slöseri med människomaterial, och man har mycket svårt att förstå den optimism, som framskyftar i andra kammarens andra tillfälliga utskotts motivering till sitt avstyrkande. Detta utskott säger, att man skall för allt i världen icke göra någonting, därför att frågan gått så framåt, att man åtminstone ej för närvarande behöver sysselsätta sig med densamma. Man skall lämna saken åt landstingen och åt den lyckliga utveckling, som ägt rum sedan denna fråga kom upp. Vad är det då som skett? Jo, en hel del landsting ha verkligen ordnat barnbördsanstalter i samband med sina länslasarett. Det är alldeles utmärkt bra, att så har skett. Vi hava 18 å 20 sådana anstalter över hela riket. De äro ofantligt nödvändiga och mycket använda. Det visar till exempel ett enda fall från förra året, då en anstalt som har möjlighet att bereda plats för 50 fall, hade ansökningar om plats från 250. Detta åter visar, att kvinnorna börja förstå betydelsen av att under dessa tillfällen få en noggrann och god vård. Men det hjälper icke med bara dessa anstalter. Vi hava norr om Dalälven fyra — säger fyra — sådana anstalter.

Det är inte heller dessa stora sjukvårdsliknande anstalter, man avsett med denna motion, utan en utredning om hur man skall kunna åstadkomma möjlighet att nå kvinnorna ute i bygderna på landet och i de stora industrisamhällena. Det är i första hand små anstalter det gäller, som kunna ordnas i varje kommun med ett eller två rum i samband med barnmorskornas bostäder till exempel. Staten understödjer ju barnmorskeverksamheten. Det måste således ligga i statens intresse, att barnmorskornas arbetskraft kan utnyttjas så mycket som möjligt. Det skulle vara en ofantlig lättnad för en barnmorska att ha tillgång till ett sådant rum, där hon kunde lägga in en barnaföderska, som behöver mera vård och tillsyn än vad hon kan ge på ett enda besök. En sådan anstalt har funnits i Jonsered i Göteborgstrakten ända sedan 1908. Den bestod av ett rum under det första året och under de senare åren av två rum i samma hus, som barnmorskan bor. Jonsered är ett samhälle på 2,000 personer, för vilket denna lilla anstalt visat sig vara tillräcklig. Två tredjedelar av alla barnaföderskor ligga på anstalten för en mycket billig kostnad, och man har icke haft något fall av barnsängsfeber, som man sagt att sådana små anstalter skulle kunna riskera att få. Det har också på ett par andra håll gjorts liknande försök av husmodersföreningar. Nu pekar andra kammarens andra tillfälliga utskott på detta och säger att här gjorts så mycket på enskild väg och att man bör vänta på donationer etc. Men de små anstalter, som man lyckats åstadkomma, hava åstadkommit just därför att man väntat på att denna utredning skulle ge något resultat, så att man skulle kunna få hjälp och stöd från staten.

Röda korset har haft denna sak i åtanke och skickat ut en uppmaning till sina avdelningar att söka verka för den. Men detta betyder icke att de kunna ordna saken på egen hand. Föreningens ordförande prins Carl har med anledning av motionen skrivit och påpekat, vilken betydelse Röda korset med statens medverkan skulle kunna få på detta område på samma sätt som med sjukvårdsfrågan i ödemarkerna. Det behöves ett stöd åt föreningen, för att resultatet skall bli gott.

Nu är det inte heller främmande för andra kammarens andra tillfälliga utskott, att staten skulle behöva ingripa på detta område och göra någonting. Tvärtom säger utskottet, att det för sin del tycker att det vore rimligt och riktigt, men att man icke bör göra någon utredning nu, därför att man därigenom skulle kunna väcka förhoppningar, som man icke bör väcka. Det där om att man inte bör väcka förhoppningar tog andra kammaren ad notam och avslög motionen. Man skall för allt i världen inte väcka några förhoppningar!

Första kammarens första tillfälliga utskott har också avslagit motionen, men jag måste säga, att det är på betydligt mildare sätt. Utskottet säger, att det för sin del anser detta krav vara mycket berättigat, att utskottet instämmer i att här är en angelägenhet, som staten bör sysselsätta sig med, och att utskottet för sin del inte skulle ha någonting emot en utredning. Men, säger utskottet, eftersom frågan redan är fallen i andra kammaren, vill utskottet för sin del också avslå saken.

Nåja, om utskottet stannat vid detta, skulle jag kanske kunnat nöja mig och icke tagit kammarens tid i anspråk för att hålla något anförande i frågan. Men det lägger till någonting, som gör att jag faktiskt icke kan godtaga betänkan- det, nämligen att utskottet avstyrker utredningsförslaget även på den grund, att statens finanser omöjligt kunna tillåta, att staten för närvarande gör någonting i denna sak. Det är ju vad utskotten alltid säga numera, och det ha de ju till en viss grad rätt i: statens finanser äro bedrövliga. Men man kan ha rätt olika åsikter om var man skall placera de små belopp, man har att disponera. Och jag tycker att just detta är ett område, där det är oriktigt att avslå kravet på en utredning, därför att man tror att den skall väcka förhoppningar om hjälp. De länder, som deltagit i världskriget, ha minsann icke någon ekonomi att skryta med, men just under de senaste åren ha de ivrigare än någonsin tagit upp arbetet på denna punkt. De kanske lättare förstå betydelsen av människoliv och räkna med människovärdet som någonting större, än vi göra. När vi levde i världskrigets skugga år 1914, då förstodo vi också den saken; då framhölls det i riksdagens skrivelse, att detta var en så viktig fråga, att den borde komma till en snar lösning. Hur viktig man ansett frågan i andra länder, framgår också av att det år 1922 hölls en internationell konferens i Paris för att diskutera vad man skulle kunna göra för att få bättre förhållanden på detta område. Frankrike, som för närvarande har så svåra ekonomiska förhållanden men också en mycket liten nativitet, har tagit upp detta arbete på det allra kraftigaste sätt. Nu är det så, att Sverige står ungefär i paritet med Frankrike, då de gäller nativitet, och det kan ju tänkas, att det därför vore skäl också för oss att verkligen ta i tu med denna fråga. Det är väl inte så mycket antalet barn, som komma till världen, som betyder något för en nation, utan beskaffenheten av det folkmaterial, som växer upp och det sätt, varpå man sköter barnen. Därför har också en kommitté, tillsatt av Svenska läkaresällskapets pediatrika sektion i en skrivelse till Kungl. Maj:t sagt: »I vårt land är ännu alltför litet åtgjort för de ännu icke födda barnen och deras mödrar. Behovet av åtgärder vitsordas hos oss som överallt av det stora antal barn, som födas för tidigt, som visa medfödd svaghet, som före födelsen, vid födelsen eller i första månaden avlida. I var och en av dessa klasser röra vi oss med sjukdomsorsaker, som till en del kunna med sakkunnig hjälp undanröjas. Detta har ock såsom nämnts utomlands lett till bildande av mottagningar för väntande mödrar, oftast i samband med barnavårdscentral. En sådan mottagning borde även hos oss å varje barnavårdscentral anordnas.» De peka också på andra åtgärder, som behöva göras på detta område. Det är icke endast små förlossningshem utan även andra anordningar, som behövas för ett gott resultat, och det är just en utredning om vilka olika positiva åtgärder, man på detta område skulle kunna komma fram till, som behöver göras så snart som möjligt.

Nu vet jag ju mycket väl, att ett instämmande här av första kammaren icke betyder att vi få göra en utredning, men det skulle betyda en opinionsyttring, som skulle vara synnerligen nyttig för möjligheten att återkomma till frågan. Jag tror också för min del, att så intresserat som första kammarens första tillfälliga utskott är för frågan, skulle det inte heller beklaga, om kammaren i detta fall ginge emot vad utskottet hemställt.

På grund härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min motion.

*Ombälvare
å barnsängs-
kvinnor och
nyfödda barn.*
(Forts.)

Ombättre vård
 åt barnsängs-
 kvinnor och
 nyfödda barn.
 (Forts.)

Herr Borell: Herr greve och talman! Fröken Hesselgren har själv påpekat, att sedan den tidigare motionen i detta ärende väcktes i kammaren, har åtskilligt gjorts för att förbättra förhållandena för den verksamhet, som nu är i fråga. Den utredning, som verkställdes på grund av 1914 års motion, visar således, som andra kammarens andra tillfälliga utskott påpekat, inte hur ställningen är nu, utan ställningen har i väsentlig mån förbättrats, kanske mer än det föreföll mig att fröken Hesselgren ville erkänna. Det har gjorts ganska mycket, särskilt av kommunerna och i all synnerhet av landstingen. Mycket har också gjorts på privat initiativ. Jag är dock den förste att erkänna, att det ännu återstår mycket att göra på detta område, innan förhållandena kunna anses tillfredsställande, och jag erkänner gärna, att det intresse, som motionären lägger i dagen för denna sak, är synnerligen berömvärdt och syftet synnerligen behjärtansvärt.

Emellertid ligger ju denna fråga nu så, att man icke kan göra något mer än en opinionsyttring, om man fattar ett beslut, motsatt utskottets. Frågan har redan fallit i andra kammaren, och således kan ett bifall av första kammaren icke föranleda någon skrivelse till Kungl. Maj:t.

Men det föreligger också ett sakskäl, som fröken Hesselgren alldeles underkänt, nämligen det som andra kammarens utskott framhållit, då det säger, att i det nuvarande finansiella läget vore det bäst, att frågan finge vila ännu någon tid. Man får väl ändå inte alldeles underkänna detta motiv. Ty det är ju så, att staten för närvarande får indraga och minska understöd även för ändamål, som staten redan börjat bisträcka medel till och som äro lika behjärtansvärda som detta. Då ligger det ju ett ganska starkt skäl i det uttalandet, att för närvarande får man — hur behjärtansvärd saken än är — underlåta — om ock med svidande hjärta — att gå in för statsunderstöd på nu ifrågavarande område. Vid sådana förhållanden och i det läge, jag förut påpekat att frågan nu befinner sig, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rune: Herr greve och talman! Jag kan icke neka till att jag med förvåning läst detta utskottsbetänkande. Jag beklagar verkligen, om riksdagen utan vidare skulle gå in på en sådan motivering, som däri förekommer. Jag för min del kan inte förstå, varför det skall vara nödvändigare att stat och landsting sörja för sjukvård åt personer, som blivit tillfälligt sjuka på annat sätt, än här är fråga om. Det anses rimligt, att staten ingriper för beredande av vård åt krymplingar och personer, som på annat sätt kommit i trängande behov av vård och att staten bygger anstalter för vård av sinnessjuka, men då det gäller vård åt nyfödda barn och deras mödrar, då säger man, att för sådan vård får den enskilda välgörenheten sörja.

Jag får säga herrarna, att jag har en viss erfarenhet i denna sak, ty vi ha just fått en barnbördsanstalt färdig, som tillhör vårt landsting i norra Kalmar län. Behovet har varit verkligt trängande i många år; det väcktes förslag i landstinget och i Västerviks stadsfullmäktige om en sådan anstalt, men man ansåg sig icke ha råd. Att vi slutligen fingo den, berodde på att det donerades 150,000 kronor till ändamålet. Hade icke detta skett, så hade helt visst vår ort ännu i dag saknat denna högst nödiga och nyttiga anstalt.

Nu menar jag, att man kan väl ändå inte rimligtvis påräkna, att den enskilda offervilligheten skall träda emellan annat än rent tillfälligtvis i detta avseende, och jag måste säga, att jag känner det fullkomligt upprörande, att man skall anse att med denna frågas lösning kan anstå så länge, tills den enskilda välgörenheten träder emellan. Det förhållandet, att så många anstalter kunnat anordnas utan lagstiftning eller statsingripande, bevisar väl i alla fall, mina herrar, att det i detta avseende verkligen förefinnes ett mycket trängande behov, och när detta behov blir konstaterat, kan jag inte finna det rimligt, att man i

detta fall säger sig icke ha råd att tillgodose det. Det är väl ändå lika viktigt att använda penningar för att vårda barnen från deras födsel som att ta hand om dem, då de sedermera genom vanvård eller sjukdom bli urständssatta att reda sig själva. Jag tror att detta t. o. m. kan anses ekonomiskt fördelaktigt.

*Ombättre vård
åt barnsängs-
kvinnor och
nyfödda barn.*

(Forts.)

Ehuru denna motion, som motionären nämnde, endast avser att utreda, hur detta på enklaste vis skall tillgå, hur man skall kunna lösa frågan på ett praktiskt och enkelt sätt, utan att det kräver så förfärligt stora belopp, anser man sig icke ha råd att låta denna utredning fortgå, trots att det stora behovet är konstaterat, utan drar sig undan och säger, att man icke har råd och att den enskilda välgörenheten får taga hand om saken.

Herr greve och talman! Då jag anser det ovärdigt riksdagen att fatta ett sådant beslut, och då jag icke kan stillatigande vara med om att något sådant får passera, ber jag att få instämna med motionären och yrka bifall till motionen.

Herr Rooth: Herr greve och talman! Jag skall för denna gång icke göra något yrkande, men jag ber att likväl få säga några ord.

Det finns i vårt land oändligt många hem, där man numera icke har råd att ha tjänarinnor. Jag tänker särskilt på hemmen i avlägsnare delar av landsbygden, där maken och modern redan under normala förhållanden har mycket tunga och allvarliga plikter att fylla. Vid sådana förhållanden, som det nu är fråga om, behöva modern och barnet otvivelaktigt bättre vård än i de flesta fall nu kan ges. Jag menar alltså, att motionären fört oss in på ett område, som förtjänar att uppmärksammas.

Herr von Koch: Det yttrande, herr Rooth nyss hållit, tror jag talar ur en ganska stor erfarenhet om de rådande förhållandena, och jag ber att på det livligaste få understryka, att det förhåller sig så som han sagt. Det är nog på det viset, att i en hel del fattiga hem finns ingen möjlighet för närvarande att bereda modern och det nyfödda barnet en tillfredsställande vård. Det måste göras någonting, men det är inte säkert, att detta behöver ske med de stora medel och den stora apparat, man i andra kammarens utskott tänkt sig. Jag får uppriktigt säga, herr talman, att när jag tog del av andra kammarens behandling av denna fråga, fick jag det intrycket, att utskottsutlåtandet och även i stor utsträckning diskussionen leddes av en läkare, som helt naturligt såg på sjukvårdssynpunkterna. Det är ingen anmärkning mot honom; det är ganska naturligt att han tänkte sig stora byggnader, avdelningar av lasarett och dylikt. Han såg inte, att denna fråga delvis är av annan art, nämligen en *socialhygienisk* fråga, att å ena sidan i vårt lands avlägsna delar, som ha långt till lasarett och dylikt, böra anordnas smärre mödrahem, förlossningshem, där kvinnorna kunna vistas under en kortare tid, och å andra sidan — vilket jag tror har lika mycken betydelse — möjlighet bör beredas för mödrarna att på det sätt, herr Rooth nyss antydde, vid dessa tillfällen kunna få tillräcklig hjälp.

Jag skulle vilja påpeka, att i den utredning, man tidigare ifrån riksdagens sida beslutat, har man också framhållit dessa synpunkter, nämligen nödtvånget att se saken från den sociala sidan, särskilt för landsbygdens del. Det är för våra industrisamhällen och andra trakter, som icke kunna få någon nytta av de stora anstalterna, som lämpliga åtgärder skola vidtagas. Enligt min uppfattning svävar man i en viss ovisshet om hur denna sak bör ordnas. Jag har för min egen del ofta fått förfrågningar, om det icke skulle vid våra ålderdomshem kunna inrättas ett s. k. förlossningsrum. Det har jag för min del alltid tillstyrkt, ehuru man onekligen anfört vissa betänkligheter och sagt, att det vore

*Om bättre vård
åt barnsängs-
kvinnor och
nyfödda barn.*
(Forts.)

bättre om detta kunde förläggas i närheten av barnmorskans bostad, i samband med sjukstugan eller dylikt. Nu menar jag, att det vore önskvärt att på detta område, som verkligen är mycket behjärtansvärt, få en plan, hur frågan skall lösas under olika förhållanden. Att intresse finnes, har fröken Hesselgren redan antytt. Röda korset är villigt att biträda med utlåning av vissa inventarier, och vissa enskilda föreningar ha försökt lämna hjälp genom att ställa s. k. hemsystrar till förfogande som biträden, då mödrarna måste vara hemifrån. Det finns i själva verket ett så stort intresse, att det inte är säkert, att det skulle behövas några ofantliga belopp, som skulle bli för staten mycket betungande.

Jag förstod icke utskottets ordförandes yttrande, att det skulle vara de ekonomiska synpunkterna, som vore avgörande. Jag tror han tillmäter den synpunkten alltför stor vikt. Min övertygelse är, att här måste göras någonting för de fattiga hemmens del, och ehuru jag förstår, att ett enhälligt uttalande från riksdagen i detta fall kanske icke kan förekomma, hemställer jag likväl till kammaren, om det icke vore lämpligt att såsom uttalande från första kammarens sida om behövligheten av åtgärder på detta område antaga det förslag, som av fröken Hesselgren framställts, genom ett instämmande i hennes motion.

Jag ber på dessa grunder, herr talman, att få ansluta mig till detta yrkande.

Herr Petrn, Alfred: Herr greve och talman! Jag kan inte underlåta att göra ett par randanmärkningar till det utlåtande, som andra kammarens utskott har avgivit. Det synes mig nämligen, att det är ett ganska egendomligt skäl för avslag, utskottet anført, när det säger, att det synes utskottet vara av stor vikt, att icke några åtgärder vidtagas från statsmakternas sida, som kunde verka hämmande på det hittills så lyckligt verksamma initiativet på ifrågasvarande område från kommuner och enskilda. »Men», tillägger utskottet, »en sådan verkan torde icke vara utesluten, om den förevarande motionen bifalles.»

Med andra ord: Här yrkas avslag på utredningskravet, för att inte utvecklingen på detta område skall hämmas. Men å andra sidan säger utskottet längre ned, att det för sin del icke vill avvisa tanken — det är ju vackert så — på statens understöd åt anstalter och åtgärder med i motionen avsett syfte. Men är man av den uppfattningen, att det icke kan bli någon tillfredsställande lösning av denna fråga utan statsbidrag, så är det klart, att innan det kan bli någon tillfredsställande lösning, måste utredningen slutföras. Ty det är väl ingen, som tror, att det kommer att beviljas statsbidrag till detta ändamål utan föregående utredning, som klargör de riktlinjer, efter vilka man bör arbeta på detta område.

Beträffande den utveckling, som hittills ägt rum är det att märka, att den huvudsakligen består uti att man i de större städerna har ordnat förlossningsanstalter och att på vissa lasarett inrättats en barnbördsavdelning, och jag får instämna med den siste talaren, att det framgår tydligt, att den som författat andra kammarens utskottsutlåtande, har tänkt sig, att ett fortgående efter dessa linjer vore den önskade lösningen i frågan. Jag får emellertid säga, att det synes mig vara alldeles uppenbart, att frågan icke kan lösas endast genom anordnande av barnbördsavdelningar vid lasaretten eller av förlossningshem i de större städerna, ty de är klart, att om icke andra anordningar göras, komma anordningarna icke en stor del av landsbefolkningen till godo. Givet är nämligen, att icke den stora mängden av barnaföderskor kommer att fara så långa vägar från hemorten, om det icke finnes goda kommunikationer. Skall be-

folkningen i sin helhet verkligen få gagn av att anordningar vidtagas, behövs det, förutom barnbördsavdelningar vid lasaretten, även anordningar i den riktning som den siste talaren antydde. Jag gissar, att det är åtskilliga ledamöter av kammaren, som ha varit i tillfälle att bevittna en förlossning. Och de herrar, som gjort det, torde också få erkänna, att hemmet under inga förhållanden är den rätta platsen för en förlossning, utan att en sådan bör ägarum på en särskild plats, där allt är ordnat på lämpligaste sätt, där frid och ro råder. Därför är det av vikt, att det ute i bygderna anordnas förlossningsrum med nödig utrustning för ändamålet. Det synes också från andra synpunkter vara önskvärt, att utvecklingen går i den riktningen, ty det är ju icke lämpligt, att förlossningarna koncentreras på ett fåtal anstalter, då det i alla fall är i lag föreskrivet, att det skall finnas barnmorskor inom de olika distrikten, och då skola väl också dessa barnmorskor få tillfälle att utöva sin verksamhet.

*Om bättre vård
åt barnsängs-
kvinnor och
nyfödda barn.
(Forts.)*

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen, i den förhoppningen att första kammaren här ville göra en opinionsyttring i frågan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt, samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogos ånyo bevilningsutskottets betänkanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Schweiz träffad provisorisk handelsöverenskommelse; samt

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående transitering av införsel förbudna varor m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånya första lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 26 maj 1909 om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av andra stycket av slutbestämmelserna i lagen den 19 juni 1917 angående ändring i vissa delar av lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om
ändringar i
lagen angående
handels-
register m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 och 18 §§ i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 274, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Österström* hemställt, att riksdagen måtte antaga i motionen infört förslag till lag om ändrad lydelse av 17 och 18 §§ i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura.

De ändringar i nämnda lag, som med ifrågavarande motion avsågos, inneburo, att uti lagens 17 och 18 §§ skulle införas förpliktelse för enskild näringsidkare resp. handelsbolag att vid firmaanmälan uppgiva, förutom vad paragraferna i sin nuvarande lydelse därom innehöllo, huvudkontorets eller, om anmälan avsåg avdelningskontor, dettas postadress. Vidare skulle, såsom övergångsstadgande, införas förpliktelse för tidigare till handelsregistret anmäld firma att, då efter den nya lagens ikraftträdande anmälan första gången skedde om ändring i förhållande, varom uppgift införts i registret, vid ansvar uppgiva firmans postadress.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt, att ifrågavarande motion måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av herr *Hederstierna*, som på återropade grunder hemställt om avslag å motionen.

Herr **Hederstierna**: Jag nämnde för några dagar sedan för kammarens ledamöter, att det hände någon gång i andra kammaren, när herr Engberg och jag höllo ihop, att vi lyckades besegra första lagutskottets majoritet. Till de frågor, vari vi firade en sådan seger, hörde just denna, och det var förmodligen förvånningen över, att vi höllo ihop, som föranledde andra kammarens avslag!

Meningen är ju här att införa förpliktelse för den, som anmäler till handelsregistret sin firma, att jämte övriga uppgifter, som han enligt lagen skall lämna, även lämna uppgift på sin postadress. Denna adress skall lämnas till bolagsregistret och föreningsregistret och sådana saker. Däri ligger ingen rättslig betydelse, men det har åtminstone den betydelsen, att de myndigheter, som skola övervaka dessa bolag, veta adressen, vart de skola skicka sina meddelanden. Men i fråga om handelsregister och firma ha staten och dess myndigheter icke något intresse av att få veta, var de hava sin postadress, utan frågar man sig vad meningen skulle vara med det, så finnes såvitt jag vet inget annat intresse för det än hos handelsresande. Handelsresande vilja skriva brev till en firma och bjuda ut sina varor och föreslå affärer, och för dem är det då bekvämt att veta, var de skola kunna träffa på firman. Nu vill jag först och främst ifrågasätta, om det är lämpligt, att staten på det sättet hjälper handelsresande i deras förvisso mycket lovliga näring, då de kunna skaffa sig adresser å annat sätt. Och dessutom, tro herrarna verkligen, att handelsresande vilja besvara sig med att söka reda på en firmas adress genom att gå till posttidningen eller länsstyrelsen och be att få se handelsregistret? Det är en synnerligen ovig apparat, så vitt jag kan förstå. Det är mycket enklare att taga till telefonkatalogen eller handelskalendern. Det borde vara det lämpligaste sättet. Nu vill man emellertid hjälpa dessa handelsresande, och därför skall man för framtiden passa på, när man anmäler en ny firma, att samtidigt anmäla adressen, och gamla firmor skola också, så fort de byta adress, anmäla detta. Göra de icke det, få de böta. Jag hemställer, om det verkligen kan vara lämpligt, att staten på detta sätt går personer till handa i deras rent privata angelägenheter. Staten har ju icke något intresse av det här, och ändå skall här lagstiftas. Jag tycker, att vi leva under

ett lagstiftningsraseri, som är alldeles ohyggligt: detta är ett gott exempel därpå. Därför, herr talman, yrkar jag avslag på utskottets hemställan.

Herr **Klefbeck**: Herr talman! Jag skall be att i stället få yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag vill gärna medgiva, att den här föreliggande frågan är av mycket liten betydelse. Men jag tror, att den i alla fall har *någon*. Det framhölls år 1918, när denna fråga var före, att särskilt med hänsyn till Norrland var den av en viss betydelse. Där hade befolkningen ökat i avsevärd grad i landskommunerna, och det fanns kommuner, inom vilka det fanns förlagda icke mindre än 20 poststationer och därutöver. Och detta medförde, att det var vissa svårigheter att komma i förbindelse med en del firmor. Nu säger vice ordföranden i utskottet, att man kan tillmötesgå önskningarna genom att tillhandahålla telefonkataloger och handelskalendrar, och det hjälper ju, så vitt jag förstår, för personer, som heta Hederstierna eller hava något annat säreget eller ovanligare namn. Men om en firmas innehavare heter Andersson, så kan det vara rätt besvärligt att veta, inom vilket av dessa 20 poststationers områden man skall söka ifrågavarande person.

Så vill jag bara påpeka, att riksdagen 1918 uttalade sig för en sådan här lagstiftning och att av de ämbetsmyndigheter, som yttrat sig i frågan, tillstyrka de allra flesta med undantag av länsstyrelserna i Uppsala, Kalmar och Malmöhus län. Och när departementschefen avlät propositionen 1920, uttalade han sig i samma riktning.

Så vill jag till sist påpeka, hurusom, när ärendet var före, första kammaren med väldig majoritet antog förslaget, varemot det föll i andra kammaren med blott 6 röster. Jag skall därför hemställa om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Hederstierna* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 26.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura m. m.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Om
ändringar i
lagen angående
handels-
register m. m.
(Forts.)

Om
konunga-
maktens
avskaffande
m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om avskaffande av den ärftliga konungamakten och införande av republik.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 359, hade herr *Spångberg* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta uttala sig för avskaffande av den ärftliga konungamakten och införande av republik samt hos regeringen begära förslag till de ändringar i grundlagen, som på grund av detta beslut erfordrades.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtande anfört:

»Utskottet hyser den uppfattningen, att skäl saknas att till övervägande upptaga frågan om en förändring av statsskicket.

Utskottet får alltså hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Larsson* i Västerås, *Strömberg*, *G. W. Hansson*, *Larsén*, *Engberg*, *Borg*, *Karlsson* i Vadstena och *Fast*, vilka gjort följande uttalande:

»Inom utskottet ha vi i anledning av förevarande motion yrkat på en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t måtte utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådan lag om allmän folkomröstning, som i R. F. § 49 mom. 2 och R. O. § 1 mom. 2 sägs, angående den ärftliga konungamaktens avskaffande och införande av ett republikanskt statskick. Detta vårt yrkande har icke vunnit utskottets bifall, vadan vi i kraft av R. O. § 38 sakna möjlighet att i reservation till utskottets betänkande framföra detsamma. Vid sådant förhållande och då kravet på republikanskt statskick synes oss vara av beskaffenhet att till vägledning för statsmakternas ställningstagande böra hänskjutas till allmän folkomröstning, ha vi, som i likhet med motionärerna äro anhängare av ett republikanskt statskick och följaktligen instämma i motionens syfte, nödgats avstå från att formulera någon hemställan.»

2) av herrar *Ljunggren* och *Bäckström*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Då frågan om statskickets förändring för närvarande icke kan anses äga aktualitet utanför motionärernas egen krets, får utskottet hemställa, att — — föranleda»; samt

3) av herr *Reuterskiöld*, som beträffande motiveringen anfört:

»Då efter svensk statsrätt kronans bärare saknar rätt både att för sin person abdikera och att på annat sätt frånträda ansvaret för riket, kan icke på grundlagsenlig väg en förändring av det svenska statskicket genomföras därhän att konungadömet avskaffas — lika litet som ett avskaffande på grundlagsenlig väg av riksdagen låter sig genomföras. Med hänsyn härtill och då ingen som helst motivering för utskottets avstyrkande i denna självklara sak varit behövlig eller ens bort förekomma, har jag yrkat, att utskottet skulle begränsa sitt yttrande till följande: Utskottet hemställer, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr **Winberg**: Herr talman! Jag hoppas, att man numera, till och med i denna ärade församling, nått den politiska mognad och sinnenas jämvikt, att man nu skall kunna behandla även en fråga som denna, utan att man skall behöva befara några »politiska slaganfall». Jag säger detta närmast med anledning av vad som passerade för tolv år sedan, när jag hade tillfälle närvara, då detta ärende första gången behandlades i riksdagen. Jag måste säga, att det nervösa sätt, varpå man upptog frågan då, vittnar sannerligen icke om någon

större politisk mognad, detta till och med hos personer som representera så kallade demokratiska åsikter. När frågan då framfördes 1912, hemställde konstitutionsutskottet, att ifrågavarande motion måtte av riksdagen lämnas utan avseende. Till ifrågavarande utlåtande var fogad en reservation av herr Branting, som slog ned på det formlösa sätt, på vilket motionen tillkommit, och som, ehuru han förklarade sig vara »principiellt republikan», yrkade avslag på ifrågavarande motion.

Vidare var det en reservation av herr Hellberg i Karlstad, som också deklarerade en viss förkärlek för republikanskt statskick, men ansåg, att förhållandena här i vårt land ännu icke kommit dit hän, att frågan kunde på allvar tagas upp.

I år har utskottet kort och gott föreslagit, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Redan detta är ju språkligt sett en liten framgång, ty förut hette det, att riksdagen skulle lämna saken utan avseende. Och nu har man kommit så långt, att förslaget icke skall föranleda någon åtgärd från riksdagens sida! Jag skall icke uppehålla mig vid den omständigheten, att konstitutionsutskottet har behandlat denna sak så kortfattat som på 4 rader. Det är ju nästan litet vanvördigt, när det rör sig om en så pass viktig institution som det i alla fall här gäller. Men antagligen får man tolka det så, att konstitutionsutskottet har ansett denna sak så viktig och helig, att utskottet inför densamma alldeles förstummats, och under sådana förhållanden måste man kanske ursäktat utskottet!

Till utskottets utlåtande i år har ävenledes fogats reservationer, vilka samtliga emellertid utmynna i samma yrkande som utskottets. I den första reservationen av herr Larsson i Västerås m. fl. heter det: »Inom utskottet ha vi i anledning av förevarande motion yrkat på en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t måtte utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådan lag om allmän folkomröstning, som i R. F. § 49 mom. 2 och R. O. § 1 mom. 2 sägs, angående den ärftliga konungamaktens avskaffande och införande av ett republikanskt statskick.» Det har emellertid icke varit möjligt att framställa något yrkande därom i utskottet. Ja, jag är naturligtvis synnerligen tacksam för detta principiella ståndpunkttagande till frågan, som ägt rum från socialdemokraternas sida. Om jag å ena sidan ser på herr Brantings reservation från 1912 och å andra sidan tittar på denna reservation, har jag nämligen också här anledning påpeka ett betydelsefullt framsteg. Jag tager då för givet att, med den principiella ställning socialdemokraterna intagit till denna fråga, det endast gäller *sättet*, på vilket avgörandet skall förberedas, i vilket fall socialdemokraterna äro av den åsikten, att det bör företagas allmän folkomröstning, och då väntar jag naturligtvis såsom en given konsekvens, att man från det hållet så fort sig göra låter och givetvis redan nästa riksdag kommer att motionera i sådan riktning, ty i annat fall skulle det enligt min uppfattning uppstå den meningen, att det här blott är en så kallad kringgående rörelse, som gjorts för att komma från ett obehagligt ämne, en obehaglig situation; och jag hoppas, att socialdemokraterna icke låta något sådant komma sig till last. Jag väntar mig således såsom en logisk följd från det hållet en motion om att en dylik folkomröstning skall komma till stånd, och då har man kommit en bit framåt på vägen därvidlag.

Så har vid utskottets utlåtande fogats en annan reservation, den mest märkvärdiga i hela detta märkvärdiga utskottsutlåtande, en reservation av herrar Ljunggren och Bäckström, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse: »Då frågan om statskickets förändring för närvarande icke kan anses äga aktualitet utanför motionärernas egen krets, får utskottet hemställa» etc. Jag skulle vilja fråga de ärade reservanterna, hur de ha kunnat få så klar uppfattning om hur ställningen är inom alla andra kretsar än mo-

Om
konungamaktens
avskaffande
m. m.
(Forts.)

tionärernas egen krets. Jag tror, att det kanske är litet för tvärsäkert yttrat av de ärade liberala reservanterna. Jag frånser den skarpa anklagelse, som detta uttalande innebär, t. ex. mot de socialdemokratiska reservanterna här. Jag föreställer mig nämligen, att de liberala reservanterna icke i »motionärernas egen krets» inräkna jämväl socialdemokraterna. Alltså hava de liberala reservanterna här högtidligt förklarat, att det icke finnes något intresse för denna fråga utanför motionärernas krets, under det att de socialdemokratiska reservanterna ha förklarat, att de hava intresse för frågan och vilja hava folkomröstning i densamma, men av tekniska och konstitutionella skäl har detta nu i alla fall icke kunnat åstadkommas. Det skulle vara intressant, om de två reservantgrupperna inbördes ville klara upp den motsägelse, som ligger i båda dessa uttalanden från olika grupper. Men så är det en annan sak jag skulle vilja beröra litet närmare. Det är rätt märkvärdigt, att man på liberalt håll är så tvärsäker, att det icke finnes någon människa utanför motionärernas lilla grupp, som är intresserad i frågan. Jag skulle vilja bringa i de ärade reservanternas åtanke en sak, som inträffade för tio år sedan, då jag personligen sammanträffade med icke så få liberala personer inom detta parlament, som uttalade — om icke, höll jag på att säga, rätt så *revolutionära*, ty det vore ju litet för mycket sagt, när man talar om liberaler, men i alla fall — ganska utpräglat *republikanska* åsikter vid det tillfället. Men så är det alltid, när man gör i liberal politik! Det berodde på den rent tillfälliga stämning, som då var rådande. Det var nämligen så, att det inträffat en hel del saker här i landet från konungamaktens sida, som icke tilltalade liberalerna, framför allt var det riktat mot en eller flera av de liberala ledarna; och vid det tillfället, när det var någon som vågade röra vid en liberal ledare, då inträffade det annars fullkomligt otroliga, att en stor del av liberalerna blevo republikaner, d. v. s. man fattades vid ett ögonblick av och manifesterade en viss republikansk stämning. Jag räknar emellertid inte med dessa tillfälliga hugskott, som naturligtvis liberala människor likaväl som alla andra kunna falla för; men jag skulle vilja säga de ärade reservanterna, att de nog tagit betydligt fel, när de påstå, att frågan såsom sådan rörande statsskickets förändring här i landet icke har något intresse »utanför motionärernas egen krets». Jag tror, att det är ett alltför orättvist omdöme till och med om liberalerna såsom sådana, ty jag tror till och med, att det icke är alldeles omöjligt, att bland det fåtal liberaler, som finns kvar här i landet, det finnes en och annan, som verkligen har kvar republikansk uppfattning och som till och med anser, att det är en fråga, som icke är alldeles utan betydelse.

Medan jag nu håller på att behandla reservanterna, kommer jag så till den sista gruppen. Den består, såsom man ser, av blott en, men ett lejon, nämligen av professor Reuterskiöld! Och jag måste säga, att det är svårt för mig, som icke är statsrättslär, att diskutera frågan med en sådan expert som professor Reuterskiöld, och därför skall jag naturligtvis icke gå in i detaljer i detta avseende. Men det må ursäktas mig, att när jag genomläste herr Reuterskiölds reservation, jag företedde bilden av ett enda stort frågetecken. Jag frågade mig nämligen: kan det vara möjligt, att en så samhällsbevarande person, en person som besitter en sådan lagkunskap och samhällsbevarande anda i alla avseenden, att en sådan person verkligen, åtminstone indirekt, vill driva revolutionär propaganda? Ty det är just vad i stort sett denna rättens representant, denne statsrättslärde, gör i sin reservation. Han talar om för en förut ovetande mänsklighet att: »Då efter svensk statsrätt kronans bärare saknar rätt både att för sin person abdikera och att på annat sätt frånträda ansvaret för riket, kan icke på grundlagsenlig väg en förändring av det svenska statsskicket genomföras därhän att konungadömet avskaffas — lika litet som ett avskaffande på grundlagsenlig väg av riksdagen låter sig genomföras.» Ja, det är nog ofta så, att det finns personer, som äro mera konungsliga än konungen själv, och jag

undrar, om icke de som representera monarkien här i landet skulle hava anledning att mot professor Reuterskiölds uttalande använda det gamla kända uttrycket: Gud bevara oss för våra vänner, våra fiender klara vi nog själva! Ty i alla fall skulle det vara sorgligt, om det vore så, att trots alla förutsättningar i övrigt, som kunde föreligga för en omläggning av grunden för vårt regerings-skick, trots folket i sin helhet vore övertygat om nödvändigheten av en omläggning, trots representanterna för monarkien vore benägna för att en uppgörelse i all sämja skulle ske på denna punkt, skulle en sådan ändring i alla fall vara omöjlig att genomföras på s. k. laglig väg. Men därav blir det naturligtvis ingen annan konklusion att draga, än att för alla dem — och de äro icke så få, det böra vi komma ihåg — som anse en omläggning i detta avseende nödvändig och ofrånkomlig, allt efter som utvecklingen skrider framåt, för alla dessa återstår ingenting annat än att inrikta sig på att genom revolution åstadkomma den omändringen. Och jag undrar, vad min gamle vän, reservanten från 1912, herr Hellberg i Karlstad, har för uppfattning om den saken. Jag undrar, om han under sådana förhållanden fortfarande har kvar sin kärlek för republikanskt statsskick. Nog är det en tröstlös bild för hans vidkommande, om till och med han, för genomförande av den princip, som han finner vara riktig, skulle få lov att slå sig på revolutionära mått och steg; det är ett rent förskräckligt perspektiv, vår professor här öppnar för alla dem, som vilja komma någon vart i detta hänseende. Nu få vi väl emellertid trösta oss med, att utvecklingen går sin gilla gång, ehuru stora män här i världen mena, att de kunna inverka på utvecklingen. Lyckligtvis är det så, att utvecklingen i alla fall har sin säkra gång, t. o. m. om en så stor man som professor Reuterskiöld söker föra frågan fram efter av honom anvisade linjer, ty det är inte alltid så säkert, att utvecklingen följer dessa fingervisningar. Det är detta vi ha att till sist trösta oss med inför det i övrigt mörka perspektiv, som innefattas i herr Reuterskiölds lagtolkning.

Jag skall nu icke mer uppehålla mig vid reservationerna utan skall med några ord beröra själva sakfrågan. Möjligen kan man här säga, att frågan naturligtvis icke är avgörande eller grundläggande för huru samhällsskicket i övrigt skall byggas. Alltså är det icke en av de mest vitala frågorna, icke den mest aktuella av dem, som vi för närvarande ha under behandling. Sålunda skulle vi tills vidare kunna lämna saken därhän, och det finnes ingenting som hindrar att vi, även innan en omläggning å denna punkt sker, kan följa utvecklingen, då fråga blir om samhällsförhållanden i övrigt. Jag erkänner, att det finnes många minst lika viktiga frågor som denna, men det är knappast någon isolerad fråga, som i och för sig egentligen konstituerar en sådan samhällsordning, som de mer avancerade bland den demokratiskt sinnade delen av befolkningen önskar sig. Mot varje fråga, om den tages isolerad, kan resas samma invändning, som man gör här, då det är fråga om här förevarande moment av samhällsskicket i vårt land. Men alla dessa enskildheter, alla dessa frågor tillsammans bilda ett komplex, som är grundläggande för våra samhällsförhållanden. Och lika omöjligt som det förefaller mig att ordna ett förnuftigt, tidsenligt och i verklig mening demokratiskt samhällsskick samtidigt med att man på vissa övriga områden har kvar en lagstiftning, som egentligen grundar sig på en mer eller mindre utpräglad medeltida uppfattning, lika omöjligt är det att få till stånd en verkligt modern, demokratisk samhällsreform, så länge man har kvar den gamla ärftliga monarkien här i landet. Saken har naturligtvis sin betydelse, det lärer icke kunna förnekas, och det är nog allmänt erkänt, men man uppehåller sig vid ett och annat mera psykologiskt moment. Man finner det obehagligt att röra vid denna sak, man vill ej stöta sig på högre ort genom vad man här i frågan kan andraga, men det förefaller mig, som om sådana

Om
konunga-
maktens
avskaffande
m. m.
(Forts.)

Om
konunga-
maktens
avskaffande
m. m.
(Forts.)

synpunkter icke borde ligga till grund för behandlingen av frågan i parlamentet.

I övrigt har jag tillräckligt erinrat om att åtskilligt inträffat sedan frågan senast var före till behandling i det svenska parlamentet — vid vilket tillfälle man åtminstone i denna ärade församling icke sade ett enda ord — det har inträffat sådana saker som på alldeles särskilt sätt slagit benen undan professor Reuterskiölds argumentering. Det som närmast gör det bör väl vara fallet i Grekland, där det visade sig, att man utan någon revolution i vanlig bemärkelse kunnat genomföra en dylik ändring, som professor Reuterskiöld förklarar icke kan göras på fullt laglig väg. Jag vill icke ingå i detalj på hur man möblerat om i vår världsdel och på frågan om de omvälvningar, som rörande de med monarkien i sammanhang stående förhållandena ägt rum under de tolv år, som förflutit sedan frågan sist var före. Men jag vill erinra om det, som synes mig vara det mest utslagsgivande, att bland alla de nya statsbildningar, som tillkommit efter det stora världskriget, man icke kan erinra sig en enda, som lagt sig till med monarkisk styrelseform, och att en sådan icke ens kunnat genomföras i Finland, där dock så starka krafter voro i rörelse därför. Detta är tillräckligt för att bevisa, att allt efter som förhållandena utvecklas, måste man dock i denna punkt, huru obehagligt det än kan falla sig för många, upptaga frågan till avgörande. Det är en erfarenhet man gjort länge och det är den att det visat sig vara nästan det värsta problem mänskligheten haft att göra med att anpassa vissa institutioner, som samhället använt såsom instrument för sammanlevnaden under gångna tider, oaktat utvecklingen skrider dithän, att de numera icke kunna fylla sin uppgift såsom de skulle göra och i viss mån även gjorde vid den tidpunkt, då de kommo till stånd. Jag vill icke ett ögonblick förneka, att konungadömet såsom sådant under en viss tidsperiod måhända kan hava varit den lämpligaste formen för de mänskliga samhällena. Jag bortser härvid från den gamla mera religiösa uppfattning, som återfinnes i vår religionsurkund, där det heter, att människorna fått kungarna för sina synders skull. Det tycker jag är en rätt så hård dom, men det ligger naturligtvis något däri. Däremot tycker jag man kan vara överens om den meningen, att då man, trots utvecklingen på alla övriga områden, ännu i denna dag i en massa samhällen vidhåller och dras med denna antikerade statsform, är det ett bevis, kanske icke så mycket på mänsklighetens syndfullhet, som fast mera på mänsklighetens dumhet. Under sådana förhållanden kan man icke längre komma från den meningen, att denna detalj i fråga om samhällsförhållanden och vad däri innefattas måste på allvar upptagas till behandling även i parlamenten, d. v. s. såvida man icke vill gå den visserligen bekväma, men enligt min mening farligare väg, som herr Reuterskiöld anvisar. Men om icke någon annan lösning kan komma till stånd, får man göra en ren omstörtning i en eller annan form. Vill man icke gå denna vägen — och det förefaller mig, att majoriteten i denna församling har så mycket större anledning härtill — bör man undersöka, om icke frågan kan lösas på en mer hyggelig väg än som revolutioner i regel bruka erbjuda.

Jag skall icke närmare inlåta mig på, vilken inverkan konungamakten såsom sådan haft på samhällsförhållandena i allmänhet. Det finnes olika exempel på denna sak. I vissa länder har konungamakten endast en representativ ställning, utan att i något avseende ha möjlighet att ingripa på rent politiska förhållanden. Emellertid har i alla länder bildat sig omkring de kungliga och kejsrerliga tronerna en anda av sådan art och beskaffenhet, att den medvetet eller omedvetet kommer att verka mången gång rent av folkfientligt. I varje fall representerar denna institution, konungamakten, de besittande i samhället, och man kan väl icke tänka sig något så onaturligt som att personer, tillhörande den besittande klassen, i någon mån skulle försöka att förneka sina egna intressen och sålunda i verklig mening kunna representera det stora folkets flertal. Jag skall

icke uppehålla mig vid orimligheter, som i detta avseende föreligga, såsom t. ex. när det är föreskrivet, att personer, tillhörande dynastien, måste lida inskränkningar i sitt personliga liv; de kunna sålunda icke gifta sig med kvinnor utanför de furstliga husen. Det finnes en massa saker, som borde verka upprörande på de personer det gäller och i alla fall icke borde existera i våra dagar. Jag vill icke gå in på dessa detaljer, då det nu icke är fråga om en *rekonstrucering* av monarkien; men annars skulle det tyckas, att de herrar som icke äro med om dess *avskaffande*, skulle hava ett öppet öga för dessa orimligheter och skulle vilja vara med om en rekonstrucering, så att åtminstone i någon mån, i vissa detaljer de i avseende å det monarkiska styrelsesättet gällande författningarna komma att bättre svara mot vår tids uppfattning.

Herr talman, jag vill icke plåga herrarna längre, då, såsom saken ligger, det antagligen icke är någon överväldigande utsikt att få majoritet för det yrkande, som framställts i motionen, men jag anser i alla fall, att vi börja få en viss träning i att behandla det här momentet och att, om icke annan verkan åstadkommes, det dock skall, när vi få hålla på med denna fråga några gånger, göra, att man ser mer lidelsefritt på saken, så att man inte behöver få sådana nervchocker av frågans upptagande till behandling, som jag bevitnade för 12 år sedan. Emellertid, då jag anser det krav, som framföres i motionen, fullkomligt motiverat på grund av utvecklingen inom vårt land och i världen för övrigt samt finner, att utskottet icke med ett enda ord sökt förklara, varför det anser det onödigt att vidtaga ändring på ifrågavarande område såsom motionären föreslagit, hemställer jag om avslag på utskottets förslag och bifall till den i ärendet väckta motionen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Under åberopande av de skäl, som konstitutionsutskottet anfört för sin hemställan, ber jag att för min del få yrka bifall till denna hemställan.

Herr Lindhagen: Den siste talaren var så fåordig, att jag anser att jag bör supplera hans anförande med några ord.

Det är, såsom herr Winberg framhållit, en bestämd skillnad i stämningen år 1912 och år 1924. År 1912 väckte det förslag, som då framställdes, verkligt uppseende, herr talman, lidelserna gingo högt och stämningen inom partiledningen var helt enkelt desperat. Man kunde icke lidelsefritt se på frågan såsom ett regeringsmaktens problem under det att vi behandla så många andra författningsfrågor, utan det var som om man lagt en brottslig hand på det heligaste av allt, nämligen den gemensamma stora fördummelsen, ty så snart det är fråga om militarism eller monarkism, då är det som om man skulle drabba den mest ömtåliga strängen i folkets historia och tillvaro. Saken har nu gått framåt på det sättet, till att börja med, att då förra gången, år 1912, hela högern var enig om att frågan icke kunde väckas, så står nu herr Reuterskiöld ensam kvar såsom den ståndaktige soldaten på *denna* front. Vidare voro socialdemokraterna då ense med de andra ledamöterna i utskottet, att frågan icke förtjänade avseende; det var nästan beskare skäl som anfördes från socialdemokratisk sida, ty man ansåg att frågan saknade all aktualitet, och man uttalade särskilt, att det vore rent enfaldigt att begära av konungen, att han skulle avsätta sig själv. Liberalerna sade ungefär detsamma som herr von Geijer nu. Det var endast herr Mauritz Hellberg från Karlstad, som stod som en fyrbåk i det stora nattsvarta mörkret, men denna stråle nådde ändå icke fram till motionens kläm, ty

Om
konunga-
maktens
avskaffande
m. m.
(Forts.)

*Om
konunga-
maktens
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

den befann sig så långt borta från den dåvarande politiska horisonten, att den fick sköta sig själv alldeles ensam mitt ibland bränningarna.

Vad är det som åstadkommit denna förändring? Det är väl, herr talman, bland annat världskriget och revolutionerna i det stora tärningsspelet om kronorna, som gjort att vi små skandinaviska stater här stå kvar såsom kring-skurna kungar, herr talman, och runt omkring på alla sidor rycka upp nya författningar, som sannerligen icke heller äro idealet för normala demokratiska författningar, ty detta problem är lika olösligt som cirkelns kvadratur, men det har dock varit ett steg, ett tuppfjät på mänsklighetens törnestig, på vägen till mänsklighetens andliga frigörelse, i vår strävan att tillägna oss allt större mandom, i avskuddandet av de former, som förbjuda oss att framrycka på den andliga verklighetens mark. Nu ha socialdemokraterna en särskild reservation som går ut på anställandet av en folkomröstning rörande denna fråga. A la bonne heure! Det är mycket bra; jag vill också ha folkomröstning, jag har hemställt om en folkomröstning huruvida folket vill vara med om avrustning eller icke. Det talas nu om allt möjligt i pressen, men om den folkomröstning, som jag föreslagit, i fråga om vilken första kammaren givit mig tillstånd att interpellera, därom tiger hela pressen, t. o. m. Karlstadstidningen. Genom denna socialdemokratiska reservation, som går ut på folkomröstning, har dock ånyo kommit en liten svag fläkt i folkomröstningsseglet, så att skutan kan röra sig framåt, åtminstone i någon mån, några tum på detta århundrade! Detta tror jag också skulle vara ett bra sätt. Jag kan därför icke förstå, att, då man vill ha en opinionsyttring och anser, att frågan har aktualitet, man icke gått längre, men det är väl därför att reservanterna råkat i den olyckliga ställningen att de äro i minoritet och därför icke ha initiativrätt, från vilken olyckliga ställning herr Winberg lovade att nästa riksdag befria reservanterna. Men varför icke då lika gärna yrka bifall till motionen såsom en opinionsyttring? Det kunde då vara argumentet från 1912 som återupprepades och skådespelet från 1915 och 1916 som här dyker upp ånyo: man kan nämligen petitionera till regeringen om allting — man skulle petitionera till regeringen och icke Kungl. Maj:t, vilket för resten är detsamma — man kan petitionera om allting men dock icke om ändring i författningen på denna punkt. Det sades då: man kan icke begära av konungen att han skall avskaffa sig själv! Men det är också ett tidens tecken, att man icke kan tro, att någon självövertinnelse kan åstadkommas, utan att här behöfliga förändringar måste ske genom våldsamma åtgärder, som ock professor Reuterskiöld med en ärlig konklusion oförblommerat kom till. Det argumentet användes också förra gången, då man tänkte sig möjligheten av att göra det på frivillig och vänlig väg; det kunde man icke heller då vara med om, ty det var stridande mot människonaturen att övervinna sig själv, och därför kunde man icke gå till regeringen, där konungen var ordförande, med ett krav, sådant som detta!

Såsom sagt, världskriget är det som gjort denna sak aktuell. Jag vill nu icke återopa det skäl, som gjorde frågan aktuell redan år 1912. Men jag tillägger, att nu föreligger det aktuella skälet för monarkiens avskaffande, att det är en del av avrustningsproblemet, ty frågan gäller här icke monarkien i och för sig, och jag talar här icke om monarkerna, ty de fylla i allmänhet samvetsgrant den roll, som författningen anvisat dem, och göra det på ett hyggligt sätt — utom när det gällde bondetåget; ty den frågan kan det vara olika meningar om — annars uppträder konungamakten mycket hyggligt. Men jag säger, att själva institutionen är en krigsinstitution, den är ett nedärvt stycke författning från medeltiden, då konungarna voro »krigsherrar». Vi se också, att kungliga prinsar icke på något sätt få bekläda civila ämbeten, men militära befälhavare få de vara, och leda arméer vid viktiga tillfällen, det få de göra! Såsom bekant förklarade även en kunglig prins här i Sverige: kriget är mitt

yrke. Därför se vi också vid högtidliga tillfällen att kungliga personer uppträda i militär uniform, under det att vi fordra att vår högsta makt skall vara en civil myndighet, som visar sig för folket i civil klädedräkt. Monarkien är alldeles oförenlig med nutidens strävanden för folkens avväpning, det är ett stycke militärväsen, vars avskaffande ingår även i de krav som jag varit med om att väcka vid denna riksdag, då jag motionerat om krigsväsendets avrustning. Det är fråga icke blott om avrustning av militärväsendet, utan också att den militära monarkien skall bli avrustad. Vi kunna aldrig avrusta krigsmakten utan att också få de militära monarkierna avrustade.

Nu får jag säga, att jag fått en mera humoristisk syn på dessa problem än jag hade förra gången, ty jag har upptäckt, att en genomförd monarkism finnes överallt, inom alla sammanslutningar, från de största till de minsta. Ty där bara tre personer finnas sammanslutna, finnes det också en monark, en person, som tager ledningen, och där det finnes flera personer som sammansluta sig, är det genast en person, som blir ledare, det blir ett hov och en första och en andra kammare — och så hela eländet, detta icke minst inom partiväsendet. Men härtill kommer även, att den militära monarkien är ärftlig! Genom den uppfostran som dynastiens medlemmar på detta sätt erhålla, måste rasen slutligen gå under, och det leder till de mest sorgliga förvecklingar. Detta gör emellertid, att en sådan här monarki är mer förkastlig och i högre grad förtjänt av avskaffande än den andra, och den andra kan aldrig avskaffas, ty den är byggd på den gamla Adam och allas vår ofullkomlighet, och då kanske blir det demokratiska problemet för alla tider olösligt. Hur vi än rycka fram, se vi alltid och allestädes monarker, för vilka det krusas, liksom monarker i alla tider hava stått i spetsen för samhällena. Herr talman, med hänsyn till avrustningen, och då förslaget i motionen innebär avskaffande av den farligaste monarkien, instämmer jag i motionens syfte, och såsom en opinionsyttring yrkar jag därför bifall till den i ämnet väckta motionen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av kostnaderna för anskaffande av valkuvert m. m.;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ortopediska institutet;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade, m. m.;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för bergmästaren Carl Oskar Norelius att övergå å den för bergsstaten nu gällande avlöningsstaten; samt

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaarv.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo samt företogs punktvis och momentvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Om pension åt **Punkten 1.**

*förra sjuk-
sköterskan
Hulda Sofia
Hennerberg.*

I en inom första kammaren av herr *Alfred Petrén* jämte två av kammarens övriga ledamöter väckt motion, nr 41, hade hemställts, att riksdagen måtte medgiva, att f. d. sjuksköterskan *Hulda Sofia Hennerberg* skulle av styrelsen för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. tillerkännas ett årligt understöd av femhundra kronor, att utgå från och med den 1 juli 1924 under hennes återstående livstid.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att förevarande motion I:41 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Petrén, Alfred: Jag skall endast be att få säga några ord med anledning av den motion, som jag och ett par andra kammarledamöter väckt och som blivit avstyrkt av utskottet. Anledningen till att denna motion kommit fram är, att den sköterska, för vilken i densamma begärts pension, hade i ett tillstånd av börjande sinnessjukdom begärt avsked från den tjänst hon innehade vid Falu lasarett. Därigenom har hon nu kommit i den situationen, att hon icke har någon pensionsrätt. Hade hon i stället begärt tjänstledighet för sjukdomen och alltså kvarstannat i tjänsten, hade hon, när sjukvårdspersonalen vid lasarettet något senare fick inträde i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl., också blivit deltagare i denna pensionsanstalt, och hon hade då erhållit pension. Jag ansåg därför, att i detta fall förelägo synnerligen ömmande omständigheter, då hon givetvis, på grund av det sjukliga tillstånd, i vilket hon befann sig, då hon begärde avsked, icke kunde överblicka betydelsen av denna sin handling.

Bankoutskottet har nu emellertid enhälligt avstyrkt denna motion, och vid sådant förhållande anser jag det lönlöst att yrka bifall till densamma. Det vore naturligtvis under sådana förhållanden önskvärt, om i stället landstinget skulle kunna taga upp denna fråga.

Jag har intet yrkande att göra.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 2—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Mom. a.

Lades till handlingarna.

Mom. b—d.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § 8 mom. i lagen den 9 december 1910 om kyrkofond;

nr 24, i anledning av väckt motion om ändring av 22 § i lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag; samt

nr 25, i anledning av väckt motion om ändring av 10 § i lagen den 10 mars 1923 med vissa bestämmelser rörande hyra m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 92, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att även andra kammaren bifölle vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen för budgetåret 1924—1925 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis och, där så erfordrades, momentvis.

Punkterna 1—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkterna 18—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkten 24.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

Punkterna 26—32.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33.

Lades till handlingarna.

Punkterna 34—36.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37.

Lades till handlingarna.

Punkterna 38—54.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 55.

Lades till handlingarna.

Anslag till
rasbiologiska
institutet.

Punkten 56.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till upprätthållande av verksamheten vid rasbiologiska institutet för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 55,000 kronor, att utgå från statsverkets fond av rusdrycksmedel och disponeras enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Petré*n m. fl. (nr 16) och den andra inom andra kammaren av herr *B. Holmgren* m. fl. (nr 22), däri hemställts, att riksdagen ville höja det till upprätthållande av verksamheten vid rasbiologiska institutet för budgetåret 1924—1925 äskade extra reservationsanslaget av 55,000 kronor till 60,000 kronor, att utgå från statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angiven orsak hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å berörda i ämnet väckta motioner, i vad desamma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till upprätthållande av verksamheten vid rasbiologiska institutet för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 55,000 kronor, att utgå från statsverkets fond av rusdrycksmedel och disponeras enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder.

Reservation hade avgivits av herr *C. J. G. Swartz*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Petrén, **Alfred**: Som kammaren torde erinra sig, rådde fullständig enighet angående inrättande av det rasbiologiska institutet, vars anslagsfråga nu föreligger. Alla veta ju också, att det är synnerligen viktiga och invecklade problem, som detta institut har att lösa, mer det ligger i sakens natur, att skall detta arbete kunna utföras på ett fullt tillfredsställande sätt, är det nödvändigt, att institutet också har erforderliga medel till sitt förfogande. Jag vill erinra om att i det ursprungliga förslaget, som uppgjordes för institutets verksamhet, upptogs förutom lön till chefen ett extra anslag på 82,750 kronor. Detta belopp blev, när anslag första gången beviljades till institutet, nedsatt till 60,000 kronor. Sedermera har detta anslag vid förra riksdagen nedsatts till 55,000 kronor. Styrelsen för institutet hade nu i en skrivelse till Kungl. Maj:t närmare utvecklat, hurusom det visat sig, att denna nedsättning av anslaget medfört avsevärda svårigheter och inskränkningar i institutets vetenskapliga verksamhet. Styrelsen begärde därför, att anslaget skulle höjas till 70,000 kronor, vilket också tillstyrktes av universitetskanslern. Motionärerna

ha emellertid nöjt sig med att yrka på ett anslag å 60,000 kronor eller samma helopp, som utgick, innan riksdagen förra året nedsatte anslaget till 55,000 kronor.

*Anslag till
rasbiologiska
institutet.*

(Forts.)

Då nu den reservant inom utskottet, som yrkat bifall till motionen, tyvärr är frånvarande, skall jag i stället tillåta mig att på de grunder jag här anför och med hänvisning till vad som framhållits av institutets styrelse yrka bifall till motionen.

Herr Bergqvist: Då riksdagen förra året behandlade frågan om anslag till rasbiologiska institutet, fann den skäl nedsätta detta anslag med 5,000 kronor. Denna nedsättning skulle huvudsakligen belöpa sig på det för resor beräknade beloppet och motiverades med att resekostnaderna hade nedgått. Samma skäl, som förelåg för 1923 års riksdag att stanna vid 55,000 kronor, föreligger även nu. Institutet får ju arbeta inom den begränsade ram, som riksdagen tills vidare anvisat åt detsamma. När gynnsammare finansiella förhållanden inträda, kan det ju bli på tiden att tänka på utvidgningar av institutets verksamhet.

Jag anhåller därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Petré, Alfred: Jag vill endast erinra om, att det särskilt framhållits i motionen, att det har visat sig vara förenat med svårigheter på grund av den vidtagna nedsättningen i anslaget att företaga tillräckligt med resor och hurusom en del av verksamheten just består i att på ort och ställe inhämta material. Jag förstår mycket väl, att det är svårt att i dessa tider få bifall till ett yrkande om höjning i av Kungl. Maj:t begärda anslag, men jag vill erinra om, att detta anslag utgår av statsverkets fond av rusdrycksmedel, och vid sådant förhållande har jag förmenat, att det icke skulle vara så farligt att vara med om det högre anslaget. Jag vidhåller alltså mitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Punkterna 57—75.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 76.

Lades till handlingarna.

Punkterna 77—100.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 101.

Lades till handlingarna.

Punkten 102.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 103.

Lades till handlingarna.

Punkterna 104 och 105.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 106.

*Anslag till
byggnadssak-
kunnigt bi-
träde hos skol-
överstyrelsen.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till arvode åt byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra anslag av 4,800 kronor.

I en av herr *K. J. Ekman* inom första kammaren väckt motion (nr 23) hade hemställts, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande till arvode åt byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen av ett extra anslag å 4,800 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr *Ekman*s berörda motion, till arvode åt byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra anslag av 4,800 kronor.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman! Jag har i en motion yrkat avslag på Kungl. Maj:ts framställning i denna punkt. Jag har gjort det på den grund, att jag ansett, att det icke längre kan vara behöfligt att ha ett byggnadssakkunnigt biträde i skolöverstyrelsen, helst då man ju har kungl. byggnadsstyrelsen, som mycket väl kan avgiva utlåtanden i de jämförelsevis få frågor, som det här gäller att handlägga inom överstyrelsen, och då byggnadsstyrelsen såsom ett särskilt ämbetsverk intar en mera självständig ställning till frågorna än en tjänsteman inom skolöverstyrelsen måhända kan göra.

Som herrarna finna av utskottets motivering på sidan 60, uppges det där, att de ärenden, i vilkas handläggning jag i första hand föreställde mig, att det byggnadssakkunniga biträdet skulle delta, icke äro synnerligen många. Utskottet säger: »Antalet ärenden av detta slag utgjorde, enligt vad utskottet inhämtat, 16 år 1922 och 13 under år 1923.» Men därefter talar utskottet om en andra grupp av ärenden, nämligen framställningar om granskning av ritningar till skolanläggningar; och utskottet säger, att sådana ansökningar från kommunerna hava visat tendens till ökning. Det förhåller sig nämligen på så sätt, att församlingarna för att vara säkra om, att det icke efteråt blir anmärkningar mot ritningarna, gärna vända sig till överstyrelsen genom att antingen skicka in ritningarna för granskning eller anhålla om hjälp till upprättande av ritningar till skolhus och lärarebostäder. I sådana fall har då den ifrågavarande arkitekten att stå till tjänst med att meddela dylika anvisningar, granska de ritningar, som insändas, eller upprätta ritningar.

Utskottet uppper vidare, att det finns ytterligare en grupp av ärenden inom skolöverstyrelsen, som på sista tiden börjat bli talrik. När församlingarna begära tillstånd att få upptaga lån för skolhusbyggnader eller lärarbostäder, remitteras nämligen ansökningen till skolöverstyrelsen. Härom säges på sidan 61 i utlåtandet: »Till nästan alla ärenden em upptagande av skolbyggnadslån infor dras numera av skolöverstyrelsen de uppgjorda ritningarna, och överstyrelsens prövning av låneärendena är synnerligen ingående och omsorgsfull.» Vid denna granskning biträder naturligtvis arkitekten.

Emellertid förhåller det sig på det sättet, att skolöverstyrelsen, såvitt jag förstår, egentligen icke har med upprättandet av ritningar till skolhus och

lärarykstäder att göra. Det är *kommunernas* sak att bygga. Sedan det blivit i skolreglementen etc. bestämt, vilka skolor som skola finnas och hur de skola vara beskaffade, är det kommunerna som själva ombesörja uppförandet av skollhusen. Emellertid är det ju såsom villkor för utfående av statsbidrag stadgat, att byggnaderna skola vara uppförda i överensstämmelse med vad därom stadgas. Detta skall tillses av folkskolinspektörerna. Finna dessa, att byggnaderna icke äro tillfredsställande, avstyrka de tilldelande av statsbidrag, och det är ju en mycket allvarsam sak för en kommun. Det är därför ganska förklarligt, att församlingarna i förväg gå in till skolöverstyrelsen och begära att få ritningarna granskade och godkända eller att få ett råd med avseende å ritningarna. Även när församlingarna vilja upptaga lån för skolhusbyggnader eller för lärarykstäder har, såsom jag nämnde, skolöverstyrelsen tagit sig före att infordra ritningarna för att granska dem. På deras beskaffenhet beror då, förmodar jag, i rätt stor utsträckning, huruvida skolöverstyrelsen tillstyrker lånet eller icke.

Anslag till byggnadsak-kunnigt biträde hos skolöverstyrelsen.
(Forts.)

Oaktat skolöverstyrelsen icke har någon befogenhet att fastställa ritningar eller godkänna sådana, har skolöverstyrelsen på detta sätt utvidgat sin maktbefogenhet till att omfatta även detta, som enligt lagstiftningen helt och hållet tillkommer kommunerna själva. Det är naturligtvis de tvångsmedel, som man har i hotet om indragning av statsbidraget samt i möjligheten att förorda eller avstyrka beviljandet av skolbyggnadslån, som göra, att skolöverstyrelsen på detta sätt kan tillskansa sig en makt, som lagstiftningen icke tillerkänner överstyrelsen.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på den mycket intressanta redogörelse, som här lämnats för hur det verkligen går till. Den visar, hur skolbyråkratien sträcker ut sina tentakler för att samla all makt hos sig.

Nu säges här i utlåtandet, att den byggnadssakkunniges verksamhet leder till besparingar för kommunerna. Ja, stundom! Det vill jag icke förneka. Men jag har följt med en liten smula i Svensk lärartidning och fått det intrycket, att besparingarna ifrågakomma egentligen, när det gäller stora miljonbyggen. I närheten av Stockholm förekom härom året ett dylikt miljonbygge. Där föreslog arkitekten en inskränkning i byggnaderna, som medförde en rätt avsevärd besparing. Men detta var, förmodar jag, framkallat av en viss fruktan inom skolöverstyrelsen för att bygget skulle framstå för den allmänna meningen såsom alltför dyrbart. Kostnaderna för skolväsendet stiga ju alldeles oerhört, så att man kan förstå, att skolöverstyrelsen fann det angeläget att nedbringa kostnaderna. Men då det däremot är fråga om de små församlingarna ute i landet, har jag icke i de utlåtanden jag har sett märkt, att man särskilt ömmat för att spara, utan där gäller det att få byggnaderna så stora och utmärkta som möjligt, särskilt för lärarpersonalen.

Till belysande av beskaffenheten av de uppdrag, som tillkomma det byggnadssakkunniga biträdet i skolöverstyrelsen, vill jag här ur tillgängliga bevärsakter återgiva ett par fall.

Det första gällde Tiavads församling med 369 invånare. Skolrådet i församlingen anhöll i skrivelse den 9 december 1921 hos Kungl. Maj:t om tillstånd att vid uppförande av ett för två läraravdelningar avsett skolhus förlägga två tjänstebostäder för kvinnliga tjänstinchavare över skollokalerna. Det hade uttrönts, att den golvyta, som bleve erforderlig för de två tjänstebostäderna, icke komme att överstiga, vad som behövdes för de i nedre våningen liggande skollokalerna. Följaktligen skulle bostädernas förläggande i skolhuset icke medföra någon utvidgning av husets grund och uppenbarligen ej heller av dess tak. Den av skolrådet önskade anordningen skulle sålunda bespara församlingen åtskilliga kostnader. Och för en så liten församling som Tiavad betydde detta mycket.

Anslag till byggnads-sakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen.

Vederbörande folkskolinspektör tillstyrkte på de av skolrådet anförda skälen bifall till skolrådets anhållan.

Skolöverstyrelsens byggnads-sakkunniga biträde hördes och avgav till skolöverstyrelsen följande yttrande:

(Forts.)

»I anledning av Tiavads skolråds anhållan att få i skolbyggnad med två salar inrymma tvenne bostäder på övre våningen får jag härmed värdsamt anför följande. Då skolrådet anført som skäl för sin anhållan, att skolans och bostädernas sammanbyggande blir avsevärt billigare, är en undersökning av detta förhållande av intresse. Bygges skolan såsom föreslagits med två salar i bottenvåningen samt två bostäder ovanpå, måste övervåningen få rätt höga sidoväggar, möjligen t. o. m. av full rumshöjd, för att ge stadgat rum åt bostäderna och deras uppgångar. Denna byggnad kan beräknas med en antagen kostnad av 30 kronor pr kbm. för skolutrymmena och 35 kronor pr kbm. för bostäderna gå till *39,000 kronor*. Antages skolan i stället byggd med en folkskole- och en småskolesal av vanliga mått, blir den c:a $9,5 \times 18,5$ i plan, och om den tänkes med endast ett flackt tak, torde denna enkla byggnad kosta med ett antaget pris pr kbm. av 30 kronor *22,500 kronor*. Bygges i en särskild byggnad på nedre botten folkskollärrarinnestad och på övre småskollärrarinans såsom vindsvåning, allt med stadgade mått, torde denna byggnad kosta, med ett antaget pris av 35 kronor pr kbm., *14,875 kronor*. Alltså kostar hela anläggningen *37,375 kronor*. Skulle skolbyggnaden ges en högre takresning, så att vinden kan ordnas till gymnastiksal och ev. utrymme för slöjd» — undervisning i slöjd samt gymnastik har icke varit vid skolan ifrågasatt — »ökas kostnaden för skolbyggnaden till c:a *30,000 kronor*, och hela anläggningen går till *44,875 kronor*. Skulle prislägena vara andra på byggnadsplatsen, blir dock förhållandet mellan kostnaden för de olika alternativen samma, procentuellt. Av här anförda torde framgå, att föreslagna en byggnad för skola och bostäder ej blir billigare än förläggandet av samma lokaler i skilda hus, men att samma byggnad blir billigare än två byggnader, där skolan i vind inrymmer även gymnastik- och eventuellt även slöjdrum. Dessa lokaler åstadkommas dock för en synnerligen blygsam merkostnad i detta fall. Stockholm den 3 mars 1922.» (Underskrift.)

Skolöverstyrelsen yttrade i detta ärende, att då det icke visats, att tjänstebostäderna icke lämpligen kunde förläggas till särskilt hus, avstyrktes bifall till skolrådets ansökan. Denna blev också av Kungl. Maj:t avslagen.

Det andra fallet är följande. I underdånig ansökan den 10 augusti 1921 hade Lycksele församling anhållit, bland annat, om nådigt medgivande att, utan hinder av bestämmelserna i boställsordningen för lärarpersonalen vid folk- och småskolorna, få vid uppförande av beslutat folkskolehus i Hedlunda förlägga tjänstebostad om tre rum och kök i skolhuset över skollokalen. Anledningen var, att befolkningen önskade en manlig lärare, för att undervisning i manlig slöjd måtte kunna anordnas vid skolan. Församlingen stod inför nydaning av sitt skolväsende och hade att under den närmaste framtiden bygga skolhusbyggnader för en beräknad kostnad av *70,000 kr.*, och dock berördes därav endast $\frac{1}{23}$ av distriktets skolpliktiga barn.

Vederbörande folkskolinspektör tillstyrkte ansökningen.

Skolöverstyrelsens »byggnads-sakkunniga biträde» hördes och avgav till skolöverstyrelsen följande yttrande, vid vilket fogats däri omnämnda ritningar: »Anmodad yttra mig över Lycksele församlings ansökan att få uppföra lärarbostad i övre våningen i planerat skolhus i Hedlunda får jag anför följande. Församlingen anför såsom huvudskäl för sin ansökan, att en stor ekonomisk vinst ernås, om skolbyggnaden får uppföras på begärt sätt. För att kunna bedöma, huruvida detta är riktigt, har utförts närslutna ritningar 220—223, vil-

ka dels (220, 221) visa skollokalerna och bostad, vardera i ett envåningshus, dels (222, 223) skola och lärarebostad sammanbyggda i ett hus, men förlagda vid sidan av varandra samt i vindsvåningen, respektive slöjdsal och ett bostadsrum. Dessutom kunna skola och bostad sammanbyggas enligt planer, som å ritning 220, 221. Dessa olika alternativ, noga kostnadsberäknade i samma prisläge, ställa sig sålunda:

Det av församlingen föreslagna	43,700 kr.
Skola och bostad i skilda envåningshus, enligt ritning 220, 221	46,800 »
Skola och bostad i en våning sammanbyggda med planer enligt ritning 220, 221	45,500 »
Skola och bostad sammanbyggda men lagda vid sidan av varandra, enligt ritning 222, 223	39,100 »

Byggnadens utseeide anföres som ett andra skäl, varför begärda husform önskas. Byggnaden torde på grund av skollokalernas höjd även som envåningshus och med ett resligt valvtak få så pass höjd och drag av monumentalitet över sig, att det får ett tilltalande utseende och gentemot kringliggande byggnader gör sig tillräckligt gällande. Stockholm den 14 december 1921.» (Underskrift.)

Skolöverstyrelsen förklarade sig hysa den uppfattningen, att en tjänstebostad, som vore avsedd för familj, icke utan särdeles tvingande skäl borde förläggas över skollokal, då störande inverknings av ett dylikt grannskap kunde bli till men för arbetet i skolan som trevnaden i bostaden. Utredningen i föreliggande fall syntes icke heller giva vid handen, att man av ekonomiska skäl hade tillräcklig anledning att frångå gällande bestämmelser rörande förläggningen av ifrågakvarnare lokaler. På grund härav hemställdes, att ansökningen, i vad den avsåg rätt för Lycksele församling att vid uppförande av folkskolehus i Hedlunda förlägga tjänstebostad om tre rum och kök över skollokal, icke måtte av Kungl. Maj:ts bifallas. Det blev också Kungl. Maj:ts beslut.

Av ett i akten befintligt brev från kyrkoherden i Lycksele inhämtas, att församlingen sedermera, med avstående från undervisningen i manlig slöjd, uppfört skolhuset med tjänstebostad om två rum och kök (för lärarinna) i övre våningen.

Huset kostade färdigt 16,890 kronor, vartill kommer, att byamännen i Hedlunda kostnadsfritt släppte till 300 timmer, vars värde torde kunna skattas till 2,000 eller högst 3,000 kronor på platsen. Således gick kostnaden icke till 20,000 kronor för samma hus, som arkitekten beräknade skola kosta 43,700 kronor, endast minskat med ett rum på vinden.

Det förefaller ganska egendomligt, att sådana utlåtanden kunna avgivas, och, som herrarna förstå härav, synes tendensen alls icke vara, att man därvidlag skall kunna spara, utan tendensen vid begagnandet av arkitektens biträde i skolöverstyrelsen är uppenbarligen, såvitt jag kan förstå, att man vill ha skolorna så byggda och anordnade, som skolöverstyrelsen och inspektörerna önska. Det begagnas, som jag nämnt, ett slags tvångssystem för att på det sättet få skolöverstyrelsen att bli den bestämmande även på detta område, där det enligt lagstiftningen tillhör kommunerna själva att bestämma.

Jag har bara velat påpeka detta i mitt tycke mycket anmärkningsvärda maktbegär, som besjälar de ledande inom skolbyråkratien. I själva saken har jag intet yrkande för denna gång.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 107—111.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen.
(Forts.)

Om ändrad
benämning å
vissa läro-
verkslärare
m. fl.

Punkten 112.

I en inom första kammaren av herr *M. Hellberg* väckt motion (nr 19) hade hemställts, att riksdagen ville förklara sig icke hava något att invända mot att föreskrift utfärdades därom, att i författningar rörande de allmänna läroverken — och med dem jämförliga läroanstalter — den nuvarande tjänsttiteln lektor utbyttes mot förste lektor och den nuvarande titeln adjunkt mot lektor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att herr *Hellberg*s berörda motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *O. U. B. Olsson*, *H. F. Lamm*, *J. G. Waller*, *E. A. Hallin*, *F. L. Lindqvist* och *J. Jönsson* i Revinge ansett, att utskottet bort till en början i sitt utlåtande intaga motiveringen till motionen samt därefter anföra och hemställa följande: *

»Den fråga, som nu ånyo bragts på tal, finner utskottet värd att beaktas, och har utskottet intet att erinra mot bifall till motionärens förslag. Utskottet, som anser frågan kunna lösas oberoende av den förestående omorganisationen av de allmänna läroverken, har ansett sig böra fästa avseende vid den så gott som enhälliga opinionsyttring, vilken i denna fråga föreligger från adjunktkårens sida, och jämväl i övrigt funnit så starka skäl tala för en ändrad benämning å ifrågakvarande lärargrupper, att utskottet tillstyrker, att åtgärder må vidtagas för tillgodoseende av motionärens förslag.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må, i anledning av herr *Hellberg*s ovanberörda motion, förklara, att från riksdagens sida hinder icke möter, att av Kungl. Maj:t utfärdas föreskrift därom,

dels att vad i gällande författningar rörande de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, folkskoleseminarierna, de tekniska elementarskolorna, de tekniska fackskolorna och de tekniska gymnasierna finnes stadgat i fråga om lektor skall gälla förste lektor; och

dels att vad i gällande författningar rörande de allmänna läroverken och folkskoleseminarierna är föreskrivet i fråga om adjunkt och adjunkt å övergångsstat skall avse lektor.»

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Egentligen borde jag börja med en passande förklaring, att det icke är så riktigt att upptaga kammarens tid med en så pass obetydlig fråga som denna, allra helst efter utgången av frågan i medkammaren. Det är ju ganska förklarligt och ganska sympatiskt, att folk i allmänhet tycker, att det är löjligt att diskutera titelfrågor, för så är det naturligtvis. Men i vårt land finns det ett titelväsen, som på många punkter är ganska löjligt, och det egendomliga är, att när någon vänder sig mot en särskilt löjlig titelhistoria här i landet, är det rätt svårt för honom att undgå något av det glädjeskimmer, som annars borde vara förbehållet åt den titelsjuka, emot vilken han vänder sig.

I detta fall ligger saken så, att en hel kår här i landet har förklarat, att den känner otrevnad på grund av den allmänt erkänt löjligen titel, som tillkommer dess medlemmar. Detta har nu väckt mycken glädje bland opponenterna mot denna titels avskaffande, ehuru det är svårt att förstå, att löjligheten skulle drabba den kår, vilken med mycket goda skäl begärt att bli befriad från en titel, som ingen av herrarna vill använda, ingen av de herrar här i kammaren, som komma att rösta för titelns bibehållande. Det är väl ändå rätt komiskt. Det är ingen av de herrar, som gå mot denna titelförändring, som anser, att det tillhör hans uppfostrade vanor att använda den titel, mot vars avskaffande han här kommer att rösta. Bara det, tycker jag, borde ju vara alldeles tillräckligt för att visa, vad det här är fråga om.

Jag känner mig fullt solidarisk med kåren, fastän jag sluppit ifrån den titeln, och jag vänder mig mot den titeln, fastän jag aldrig skulle ha känt något obehag av att få bära den. Det är nämligen på det sättet, att jag är skåning, och vi skåningar ha eller ha i alla fall haft en helt annan uppfattning i denna fråga än svenskarna för övrigt, ehuru gudsås så visst den svenska seden i detta fall nog har smittat av sig ned åt Skåne också. Under min skoltid i Skåne sade vi alltid adjunkt till våra adjunkter, och adjunkterna funderade inte alls på att få någon annan titel, och under min studenttid på samma sätt. Men när jag kom upp till motionärens stad under min första tjänstgöring och helt vänligt gav äldste adjunkten denna titel under ett samtal med honom, fick jag höra, att det inte gick an, ty så sade ingen bildad människa här uppe i Sverige, utan man sade doktor i stället. Det är just däri det vidriga ligger. Hela denna kår pådyvlas en titel, som den icke har något berättigat anspråk på. Här skall en hel kår gå och slita under den svenska titelsjukan på ett så odrägligt sätt som att de skola vara tvungna att låta vem som helst av herrarna här använda en titel, som vederbörande icke har rätt till.

Varför äro herrarna så ängsliga för att avskaffa denna titel? Vad kan det ha för konsekvenser? Det är åtskilliga sådana som ställts i utsikt. Man har sagt: vad skall man kalla de kommunala mellanskolornas lärare? Vad skall man göra, om folkskollärarkåren vill ha en finare titel o. s. v. Jag säger: kalla dem vad ni vill, men det är inte den frågan, som föreligger här. Den fråga, som föreligger här är, att alla de personer, som ha adjunktstiteln skola få en titel, som överensstämmer med deras verksamhet. Så enkel är saken. Kommer det några svårigheter sedan, så få väl herrarna lösa dem då.

Det har sagts, fast det är svårt att ta detta på allvar, att här skulle en annan kår förfördelas, nämligen lektorerna. Deras sociala titel skulle få minskat värde genom titelns utsträckande till adjunkterna. Skulle inte herrarna vilja låta lektorerna själva ha det bekymret? Det tycker jag skulle vara ganska lämpligt. Jag har inte hört någon lektor opponera sig på denna punkt. Det är möjligt, att det finns något enstaka undantag, ty undantag finnas alltid, men jag tror inte, att lektorerna som kår skulle anse sig kränkta eller skulle anse, att deras sociala värde på något sätt nedsattes, om den allmänna lärartitel de ha utsträcktes till övriga utövare av samma yrke vid läroverken.

Slutligen ha några ljushuvuden funderat ut, att detta skulle kunna medföra svåra ekonomiska konsekvenser, ty riksdagen skulle, när det gäller löner, icke kunna skilja på förste lektorer och lektorer, utan riksdagen skulle kunna råka giva lektorerna samma lön som förste lektorerna. Är det någon här i kammaren, som någonsin förnummit, att det har varit svårt att bestämma löner åt förste aktuarier och aktuarier och att dessa någon gång blivit sammanblandade?

Såvitt jag förstår äro alla skäl, som anförts mot den förändring, som motionären på goda grunder föreslår, endast svepskäl. Det finns naturligtvis folk, kanske till och med i denna högst upplysta församling, som anser, att hela denna kår är förfallen till en löjlig titelsjuka, men det folket tar jag verkligen icke någon hänsyn till. Då det således, herr talman, här är fråga om att avskaffa en titel, som i stort sett icke användes av någon här i landet, och att i stället införa en titel, som kan användas, och detta icke skulle medföra några som helst otrevliga konsekvenser åt något håll, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som vid denna punkt är avgiven.

Herr Bergqvist: Herr talman! Denna fråga är prövad av riksdagen så sent som år 1920, och några nya förhållanden ha sedan dess icke inträffat. Jag anser icke heller, att frågan, även om ett visst fog skulle kunna förefinnas för framställningen, kan företagas till lösning nu. Den är icke tillräckligt utredd. Jag skulle vilja fråga herr Olsson om en sak: hur skulle herr Olsson själv ti-

*Om ändrad
benämning å
vissa läro-
verkslärare
m. fl.
(Forts.)*

Om ändrad
benämning å
vissa läro-
verkslärare
m. fl.
(Forts.)

tuleras efter de nya bestämmelserna? Skulle herr Olsson heta förste lektor eller skulle herr Olsson heta lektor? Vid seminarierna finns ju endast ett slags lektorer. Skulle herr Olsson heta förste lektor? Ja, det vore något oegentligt, eftersom inga andra lektorer finnas vid hans undervisningsanstalt. Skulle herr Olsson däremot heta bara lektor, bleve herr Olsson deklasserad, och det vore väl ej så angenämt. På samma sätt är det med lektorerna vid t. ex. tekniska gymnasier o. s. v. Jag skulle vidare vilja fråga herr Olsson, om han tror, att någon skulle komma att titulera en förste lektor för förste lektor. Han komme att heta lektor, han såväl som den som blir lektor från att vara adjunkt. För att man skulle kunna beräkna, att titeln för den högre ställda lektorn verkligen skulle kunna användas, finge man möjligen kalla honom »överlektor» i stil med överlantmätare, överingenjör o. s. v. »Förste lektor» tror jag däremot knappast, att någon kommer att säga vid tilltal.

Jag vill också påpeka, att fråga nu föreligger om omorganisation av våra läroverk, och det är väl lämpligt, att denna sak vilar, tills den kan tagas upp i det sammanhanget. Någon skada kan jag verkligen inte finna, att man behöver befara av uppskovet med den ifrågasatta reformen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Jag är mycket tacksam mot den föregående talaren, som gav ett så briljant skolexempel på det sätt att argumentera, som är det vanliga hos motståndarna till denna fråga. Som herrarna märkte låg argumenteringens huvudpunkt däri, att jag liksom övriga nuvarande lektorer skulle bli deklasserad i titelavseende, ifall man införde lektorstiteln över lag. Jag var ju något inne på den frågan i mitt första anförande men ville inte såra kammarens ledamöter genom att upphålla mig vid den synpunkten, därför att — ja, jag skall inte använda några ord, som eventuellt kunna bli sårande för den föregående talaren. Då kommer emellertid just detta upp som ett huvudargument mot mig. Jag sade, att den sorgen borde man kunna överlåta åt lektorerna själva, och när ingen opinionsyttring kommit från lektorerna på den punkten, kunde man få slippa höra den argumenteringen. Eftersom den föregående ärade talaren ansåg, att det skulle vara så generande för mig att bli deklasserad genom att tituleras med samma titel som även användes för de nuvarande adjunkterna, ber jag få förklara, att varken jag eller någon annan lektor i Sverige känner några bekymmer för den saken. Jag ber också att få förklara, att, såvitt jag förstår, det icke blir någon, som vid tilltal kommer att använda titeln förste lektor, utan dessa lärare bli verkligen, såsom den föregående ärade talaren sade, lektorer allihopa vid dessa läroanstalter. Jag kan icke förstå, vad det skulle vara för ont i den saken, när ingen av dem, som hava lektorstiteln nu, opponerar sig emot det; åtminstone hava de icke opponerat sig så pass, att det kan talas om någon allmän opposition däremot. Nu vill jag säga, att de, som hava ett så djupt bekymmer för de nuvarande lektorernas sociala ställning i titelhänseende, kunna känna sig lugna i det hänseendet, ty de nuvarande lektorerna kunna kallas för doktorer, vilken titel i gengäld kommer att få högre social klang än den har nu, när den användes oberättigat på så många håll.

Herr talman! Den argumentation, som användes gentemot motionen på detta sätt, kan jag icke anse kunna tillmätas det värde, att jag för den sakens skull kan föranledas frånfälla min tillstyrkan av reservationen.

Herr Hellberg: Herr talman! Det skulle väl tydas såsom bristande intresse, om jag icke sade några ord i denna fråga, då jag själv väckt motionen. Det är väl kanske i medvetande om, att det lider mot slutet av min parlamentariska bana, som jag i år varit nog så oförvägen i fråga om de motioner jag

väckt. I detta fall skedde det dock av önskan att tillmötesgå en hel kårs önskningsningar, då denna kår vände sig till mig i sista stund och kanske hade haft svårt att annars få sina önskningsningar framförda för riksdagen.

Men jag får ju bekänna, att det för övrigt är mig ganska främmande att göra så mycken affär av en titelfråga. Det har här varit tal om deklassering i titelväg, och då erinrade jag mig, att jag själv genomgått en sådan deklassering: när jag blev tidningsman, förlorade jag nämligen den lilla anspråkslösa akademiska titel, som jag hade rätt att bära, och jag kallades rätt och slätt för »herr». Jag minns, att jag då ganska smärtfritt tröstade mig med en vers av Heidenstam i hans »Hans Alienus», där han säger:

»Sörj ej för titeln, mången bar en värre.
Den tillkom fordom män i kungaskrud.
Den tillhör göteborgare och Gud.
Hans Alienus' titel den är herre.»

Men det hände mig en gång, sedan jag fått den titeln, att jag blev föreställd för en extralärare vid läroverket och vi blevo presenterade för varandra såsom herr Hellberg och doktor Andersson, fastän vi voro filosofie kandidater båda två. Då tyckte jag, att det var mycket mer ledsamt för honom att bära en titel, som han inte hade rätt till än för mig att avvara en, som jag hade rätt att bära. Det var det första intrycket av denna sociala vantrevnad, som jag i min motion kallat den, varunder en hel kår lider, och motionen har tillkommit för att om möjligt avlägsna den. Jag får uppriktigt bekänna, att jag är alldeles oförmögen att begripa, varför riksdagen skall — om uttrycket tillåtes, herr talman — illfänas att ålägga dessa personer en titel, när de be att av barmhärtighet bliva förskonade ifrån den. Jag tycker, att det vore en akt av enkel mänsklig medkänsla att befria dem ifrån den, då det kan ske genom ett enda penndrag. Och jag kan inte se, att det skulle komma att medföra några farliga konsekvenser. Detta har en föregående ärad talare också påvisat gentemot de menliga påföljder, som min ärade vän på Norrbottenslänsbanken vinkade med.

Det har i utskottsbetänkandet anförts såsom ett huvudskäl, att man inte ännu borde i denna detalj göra någon förändring, utan att man borde bida läroverksreformen, och det har ju också utskottsavdelningens ordförande för sin del upprepat. Ja, det är ju litet underligt med konsekvensen ibland. Vi komma snart till ett ärende — jag syftar på det, som rör privatläroverken — där det inte har mött några ledsamheter att vidtaga detaljförändringar, fastän man där, tycker jag, kunde haft samma anledning att bida läroverksreformen. Där var emellertid det skälet av ingen betydelse. Men då det gäller en sådan fråga som att tillmötesgå en enkel begäran från några adjunkter, då hette det: »Vi måste vänta på läroverksreformen. Det går inte an att göra något nu, det skulle vara betänkligt!»

Jag förstår naturligtvis, att sedan andra kammaren redan fattat sitt beslut, frågan är fallen. Men nog tycker jag, att det kunde hedra första kammaren, om den i denna fråga ville gå samma väg som den nyligen gick, då den följde fröken Hesselgren i hennes yrkande om bifall till hennes motion. Då så många nu äro frånvarande och de till en votering instämmande i regel följa utskottet, så är dock inte mycket att vänta, men jag vågar i alla fall yrka bifall till motionen.

Herr förste vice talmannen: Jag står på denna punkt bland reservanterna, på grund därav att några adjunkter hava vänt sig till mig och anhållit, att jag måtte föra fram samma synpunkter, som den förste ärade talaren här framfört. Emellertid har jag ansett mig ej böra uppträda i denna fråga med något vidare anförande, då den ju redan fallit genom att andra kammaren beslutat i motsatt

*Om ändrad
benämning å
vissa läro-
verkslärare
m. fl.
(Forts.)*

*Om ändrad
benämning å
vissa läro-
verkslärare
m. fl.
(Forts.)*

riktning. Det, som då gav mig anledning att taga till ordet, var ett yttrande, som biskop Bergqvist här fällde, då han sade, att frågan icke var utredd. Det är ett argument, som jag böjer mig för, så mycket mera som det gäller även för en annan fråga, i vilken biskop Bergqvist och jag hava olika meningar. Därför vill jag stryka under, att jag finner argumentet vara för mig så bärande, att jag avstår ifrån att göra något yrkande och böjer mig för ordföranden i utskottets fjärde avdelning.

Herr Bergqvist: Jag är smickrad över, att de skäl, som jag framdragit, hava haft en så kraftig verkan på herr förste vice talmannen, och jag får väl taga under övervägande, huru jag skall handla, då vi komma till den punkt, som han syftade på, och då den fråga, som det där gäller, blir aktuell.

Vad beträffar herr Hellberg, så vore det egendomligt, om detta skulle bliva något slags politiskt testamente i samband med hans i utsikt ställda avgång från den politiska skådebanan, vilket han här ville ge oss. Jag vill minnas, att det icke är första gången herr Hellberg motionerar i titelfrågor. En gång var det fråga om att avskaffa greve- och friherretitlarna i kammaren och, om jag icke minns orätt, var det herr Hellberg, som även den gången motionerade. Nu är det för läroverksadjunkternas räkning, som herr Hellberg motionerar. Jag vill icke klandra någondera motionen, men icke tycker jag, att denna såsom något slags slutspurt på den politiska banan, om jag så får säga, kan anses såsom synnerligen betydande.

Jag tänker i alla fall, att ingen lider något större men, om denna fråga vilar, till dess den stora läroverksreformen företages. Kanske man kan hitta på någon lämpligare titel än förste lektor och lektor till dess.

Herr Winberg: Herr talman! Det skall icke falla mig in att underkänna betydelsen av den fråga, som här föreligger, vare sig ur synpunkten av vanlig demokratisk framgång eller ännu mindre beträffande proletariatets befrielsekamp, men eftersom det nu ser ut, som om man icke skulle kunna få denna ärade församling att i något avseende intressera sig för sådana här större frågor, skulle jag vilja föreslå en annan lösning. Om jag icke visste, att såväl motionären som en del andra personer här hava en bestämd aversion mot allt, som kan ha ryskt ursprung, så skulle jag vilja föreslå, att, tills man förr eller senare kommit till klarhet i denna titelfråga, man kunde använda det ryska tilltalsordet »tavaritsch», som på ett behändigt sätt löser titelfrågan och ger uttryck åt den fulla jämlikhetsprincipen.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag vet inte vad adjunkterna skulle säga, om de ställdes i valet mellan att få titeln adjunkt eller tavaritsch. Det blir deras sak att avgöra, jag törs inte svara på deras vägnar, men de komma kanske att taga upp den saken till omprövning, så att den kan föreligga utredd till ett annat tillfälle, ty vi lära väl få behandla frågan flera gånger.

Jag vill säga min vän biskopen i Luleå, som det numera heter i kyrkomötet, att det aldrig varit min avsikt att framställa detta förslag som något politiskt testamente; jag sade bara, att det var i känslan av det snara slutet på min parlamentariska bana och i medvetande om, att man då just inte vidare har mycket att vare sig vinna eller förlora, som jag i år tillät mig några oförvägna motioner, som jag kanske annars skulle hesiterat mera för. Vad sedan beträffar den tidigare motion, som den ärade talaren syftade på, den jag väckte vid min första riksdag, vid mitt inträde på den parlamentariska banan, då jag också var något oförvägen, så avsåg den inte att avskaffa greve- och friherretitlarna, utan det var bara fråga om, att första kammaren för en-

hetlighetens skull skulle följa det föredöme, som andra kammaren givit, att inte vid de parlamentariska överläggningarna begagna dessa titlar. Så var det med den saken.

Vad sedan beträffar frågan om utredning i ärendet, skall jag endast erinra de herrar, som åberopa det skälet, att denna fråga en gång framlagts för riksdagen av Kungl. Maj:t; sålunda faller anklagelsen på Kungl. Maj:t, som skulle varit nog lättsinnig att framlägga den outredd. Jag tror inte, att man med vidare framgång kan fasthålla den beskyllningen.

Jag vidhåller alltså mitt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 112, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 39.

Punkten 113.

Kungl. Maj:t hade i förslaget till riksstat för budgetåret 1924—1925 uppfört det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken med oförändrat belopp, 7,651,377 kronor.

*Om anslag till
resestipendier
åt vissa läro-
verkslärare.*

I en av herr *V. Rydén* inom andra kammaren väckt motion (nr 95), hade emellertid hemställts, att riksdagen ville besluta att i riksstaten för budgetåret 1924—1925 under det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken åter upptaga anslagsposten till resestipendier åt lärare i främmande levande språk och att för detta ändamål höja samma anslag med 15,000 kronor, från i statsverkspropositionen beräknade 7,651,377 kronor till 7,666,377 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

a) i riksstaten för budgetåret 1924—1925 uppföra det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken med oförändrat belopp, 7,651,377 kronor;

b) i anledning av herr *Rydéns* berörda motion medgiva, att under budgetåret 1924—1925 finge från reservationerna å förberörda anslag användas intill 15,000 kronor till resestipendier åt lärare i främmande levande språk vid de allmänna läroverken.

Vid förevarande punkt hade reservation anmälts av herrar *S. H. Kvarnzelius*, *A. C. Lindblad*, *H. F. Lamm*, *E. A. Hallin*, *A. R. Rooth*, *I. Bergman* i Tännäs,

Om anslag till *J. D. Norman* och *P. M. Olsson* i Blädinge, vilka ansett, att utskottet bort
 resestipendier hemställa att riksdagen måtte
 åt vissa läro-
 verkslärare. a) (= utskottet)
 (Forts.) b) avslå herr Rydén's berörda motion.

Herr förste vice talmannen: I denna punkt har jag jämte ytterligare några ledamöter av denna kammare och av andra kammaren avgivit en reservation, som avstyrker den av herr Rydén i denna fråga väckta motionen. Innan jag går att motivera mitt yrkande på avslag i denna punkt, ber jag få säga några ord om huvudtiteln i dess helhet.

När denna huvudtitel återkom från den förberedande behandlingen i fjärde avdelningen, voro väsentliga förändringar föreslagna i densamma. Det var ökning på många håll och kanter, och motioner, som blivit väckta, hade tillstyrkts. Skillnaden utgjorde, vill jag minnas, omkring en halv miljon kronor. Men en del av ändringen var vunnin på det sättet, att det var en tillstrypning gjord med hänsyn till anslagen till statsunderstödda privatläroverk. Nu har jag den uppfattningen, att man bör hålla sig närmast till den budget som förefinnes. Det anser jag vara en skyldighet med hänsyn till den ekonomiska situationen. Jag har även den uppfattningen, att nämnda tillgång var vunnin på ett i grunden oberättigat sätt, och jag fick tillfälle att i utskottet föra fram denna min uppfattning, såsom jag gör det här. Jag sade vid det tillfället, att det var åtskilliga punkter, mot vilka jag ville göra invändning. Först avsåg jag då anslagen till resestipendier för lärare vid allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privata läroverk, tillsammans anslag till ett belopp av 27,500 kronor. Dels hade jag en avvikande mening angående anslaget till stipendier för elever vid folkskoleseminarier, som blivit höjt med 25,000 kronor. Vidare hade jag även avvikande mening i fråga om anslaget till stipendier för elever vid folkhögskolor och till populära vetenskapliga föreläsningar, som även var höjt, och till slut jämväl beträffande anslaget till arvodesförhöjning åt lärare vid fortsättningsskolan, som utgör en ganska väsentlig summa. Då nu huvudtiteln omfattar nära 250 olika punkter, var det nödvändigt att framgå med något så när skyndsamhet, och jag sade då, att om jag ej reserverade mig på alla dessa av mig nu angivna punkter och endast på den punkt, som här föreligger, jag dock förbehöll mig i allt fall att med hänsyn till de yrkanden, som jag gjort, få i kammaren ha min fria yttranderätt. Jag tar detta som inledning till denna fråga.

Vad beträffar denna fråga, så är det på det sättet, att på övriga huvudtitlar, som beröra tekniska områden, jordbruket m. fl. har man ansett sig utav rent ekonomiska skäl ej böra upptaga anslag till resestipendier, och jag kan för min del icke inse, att det finns något skäl, som gör det mera berättigat på denna punkt än på någon annan punkt att ge anslag till resestipendier. Naturligtvis ligger det något gott i det, och det vill jag icke neka till. Det är icke därför, att jag anser själva anslaget vara av den art, att det icke kan vara önskvärt, som jag uppträder mot det, utan det är av budgetära skäl, av rent finansiella skäl; och jag anser mig så mycket mer berättigad att avstyrka detta anslag, som precis liknande anslag på övriga huvudtitlar icke ha förekommit och således icke varit underkastade prövning av riksdagen. Jag har därför icke ansett, att det vore något berättigat att just här, på grund av att det föreligger en motion, bevilja detta anslag.

Jag ber således, herr talman, för min del att i fråga om denna punkt få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är rätt roligt att, när denna huvudtitel behandlas, höra de rent ekonomiska skälen anföras, i all synnerhet som vid

ett senare tillfälle vi få höra, att den ärade reservanten kommer att opponera sig mot Kungl. Maj:t genom att yrka, att man med 112.000 kronor må höja ett annat anslag, som redan förut kastat sin skugga framför sig vid denna debatt. Det är naturligtvis en liten skillnad på de intressen, som ligga bakom det ena eller andra anslagskravet, men att åberopa rent ekonomiska skäl i fråga om detta anslag är så mycket mera anmärkningsvärt från en annan synpunkt, nämligen den, att beviljandet av detta anslag icke medför ett dugg större budgetsårighet, för den händelse det beviljas. Det är nämligen så, att utskottet har förklarat, att om icke reservationen på anslaget räcker till för detta ändamål, får icke ändamålet nås genom att anslaget höjes. Följaktligen står saken på det sättet, att utskottet i detta fall har bestämt anslagsbeloppet med hänsyn till det förhållandet, att penningar finnas, varför anslaget inte behöver höjas. Man kan ju säga: ja, men man skall icke hugga en reservation, ty det är ingen trevlig åtgärd, och jag ger dem rätt, som säga, att det skall man icke göra utom i nödfall. Kungl. Maj:t har nu gjort det i andra fall, och då är frågan, om det ej föreligger här ett sådant fall, att det är försvarligt att taga reservationen i anspråk. Kungl. Maj:t har för resten tagit i anspråk en del av reservationen på just detta anslag.

*Om anslag till
resestipendier
åt vissa läro-
verkslärare.*

(Forts.)

Vidare anförde herr förste vice talmannen ytterligare ett gott skäl. Han sade, att vi förut ha haft liknande anslag på andra huvudtitlar, och dessa ha nu icke beviljats. Jag skulle vara glad att få höra, vad det är för anslag till språklärare på andra huvudtitlar, som icke ha beviljats av riksdagen. Jag har inte hört talas om några språkläroarstipendier på de andra huvudtitlarna. Hade det varit fråga om några, skulle jag nog ha yrkat bifall till dem också, just på grund av vikten och betydelsen av, att språklärare få tillfälle att besöka det land, i vilket det främmande språket talas.

Frågan ligger således på detta sätt: är det av ett verkligt allmänt intresse, att språkstipendier beviljas eller ej? Jag vill härpå svara: det är ett livsintresse för språkundervisningen. Jag kan icke förstå de personer som säga, att det icke är ett livsintresse för språkundervisningen, att lärarna i främmande språk få tillfälle att höra och tala det språk, i vilket de undervisa. Med det ökade internationella utbytet på alla områden just i dessa tider tror jag, att man har ytterligare skäl att stryka under, att det är av synnerligen stor vikt för vårt land, att vår språkundervisning står högt. Men språkundervisningen kan icke stå högt här i landet, om icke lärarna få tillfälle till utrikes resor.

Följaktligen ligger saken så, att detta anslag är synnerligen motiverat. Det gäller ett livsintresse för den språkliga undervisningen i våra skolor. Ett bifall till motionen om dessa resestipendier ökar icke budgetsårigheterna ett grand. Således tala alla skäl för ett bifall till utskottets hemställan, och det finns inga bärande skäl, som tala däremot.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Beskow**: Herr greve och talman, mina herrar! Det torde nog förhålla sig så, som herr förste vice talmannen redan anført, nämligen att denna huvudtitel efter att först av regeringen vid budgetens uppgörande ha fått en synnerligen välvillig behandling också inom statsutskottet behandlats mycket välvilligt. Statsutskottets förslag har ju visserligen icke någon fullständigt revolutionerande innebörd, vilket man möjligen skulle ha kunnat vänta sig med anledning av den hårda blåsten under remissdebatten, men givet är, att åtskilliga av de höjningar av anslag, som här äro föreslagna, borde ha kunnat underlätas. Särskilt om utskottet hade tagit litet mera hänsyn till penningvärdets förändringar, hade det nog kunnat komma till ett annan resultat.

Ett bevis på, huru välvilligt behandlad denna huvudtitel är, utgör just den punkt, som vi nu tala om. Det har ju redan förut av herr förste vice talman-

Om anslag till
resestipendier
åt vissa läro-
verkslärare.

(Forts.)

nen anförts, att på alla andra huvudtitlar dylika resestipendier icke utgå. De utgingo ju icke heller i fjol, utan sista gången sådana utgingo var under 1921 och 1922, och den föregående regeringen strök dem av sparsamhetsintresse. Den nu sittande regeringen har icke ansett, att situationen i år är gynnsammare än den var föregående år, och har därför, liksom då skedde, konsekvent strukit alla anslag till resestipendier. Jag skall be att få räkna upp några sådana på olika huvudtitlar. På fjärde huvudtiteln utgingo 1922 i dylika anslag till lantförsvaret 31,500 kronor. Arméförvaltningen har i år begärt 31,500 kronor plus 6,500 kronor just för språkstudier, sammanlagt 38,000 kronor. Detta har icke upptagits i budgeten. Sjöförsvaret har tidigare haft sådana anslag på 34,000 kronor. Detsamma är begärt i år, men det har heller icke upptagits i budgeten. Förste provinsialläkare och civila läkare ha haft resestipendier på sammanlagt 5,000, respektive 5,250 kronor. Dessa ha icke upptagits. Stipendier ha vidare utgått åt läkare för studier i tuberkulossjukvård, åt ordinarie läkare vid länslasarett, åt medlemmar av väg- och vattenbyggnadskåren. Inga av dessa förekomma i årets budget. Under tionde huvudtiteln ha förekommit reseunderstöd åt personer, som ägna sig åt bergshantering och vilja förvärva ökad skicklighet och insikt i denna hantering. Detta anslag har i år av kommerskollegium föreslagits till 6,000 kronor. Det har vidare av kollegium begärts ett anslag till stipendieresor i utlandet för arbetare på 15,000 kronor, ett anslag till idkare av hantverk på 18,000 kronor, till verkmästare och förmän på 5,000 kronor och slutligen ett anslag till teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, som icke ägna sig åt bergshantering, på 10,000 kronor. Intet av dessa anslag är nu upptaget, och i och med att riksdagen fattat sina beslut beträffande alla dessa huvudtitlar, finns ingen möjlighet att häri åstadkomma någon ändring.

Jag behjärtar i mångt och mycket de skäl, som av herr Olsson anförts om nyttan av dessa stipendieresor. Men som finansminister tycker jag, att det är min skyldighet att påpeka, att riksdagen icke handlar konsekvent, ifall den låter detta anslag gå ut framför andra. Det är visserligen sant, att det även på åttonde huvudtiteln finnes resestipendier, som, om statsutskottets förslag går igenom, icke komma att gå ut, men det ökar ännu mera karaktären av det nu ifrågavarande anslaget som ett speciellt undantagsfall. Sådana motiv äro väl i alla fall icke förebragta, att man kan anse, att dessa resestipendier äro mera betydelsefulla än några av alla dem, som jag här förut anför. Anslaget på tionde huvudtiteln till tekniker är enligt min mening minst lika betydelsefullt, ja, snarare mera betydelsefullt än det här förevarande. För min personliga del har jag en gång åtnjutit ett sådant stipendium, och jag vet, att det gagn, som svensk industri har haft av detta anslag, är synnerligen betydande. Konsekvensen fordrar alltså, såvitt jag kan förstå, att ifrågavarande anslag icke utgår.

Men nu har ju anförts av herr Olsson, att nu ifrågavarande anslag icke är så farligt, därför att de 15,000 kronorna gå in i reservationsanslaget. Jag förstår absolut icke det resonemanget, ty det är väl ändå meningen, att de 15,000 kronorna skola utbetalas, om riksdagen beslutar i enlighet med utskottets förslag, och således lämna statskassan. Den omständigheten, att de icke synas i själva budgeten, förändrar ingenting i detta avseende.

Herr Bergqvist: Herr statsrådets och chefens för finansdepartementet yttrande ger mig först och främst en kärkommen anledning att göra ett allmänt uttalande om åttonde huvudtiteln.

Det har skrivits och talats mycket om, att denna huvudtitel helt och hållet blivit omstuvad och att den icke längre skulle vara ecklesiastikministerns utan någon annans. Men det talet är mycket överdrivet, och det är mig kärt att nu få här tillbakavisa det. De avvikelser, som skett, äro jämförelsevis små. Om man beräknar, hur det skulle ställa sig, ifall utskottets förslag ginge ige-

nom helt och hållet, finner man, att det skulle bli en ökning av 550,250 kronor och en minskning av 382,500 kronor, alltså en absolut ökning av 167,750 kronor. Dessutom skulle ur rusdrycksmedelsfonden tagas ett merbelopp av 35,500 kronor och av reservationer 117,300 kronor, detta på en huvudtitel som går till 120 miljoner kronor. Dessa ökningarna äro alltså relativt små och kunna under inga förhållanden ge anledning till det omdömet, att det skett en omstuvning av budgeten. Denna är tvärt om behandlad på sådant sätt, att huvudtiteln fortfarande är ecklesiastikministerns. De motioner, som beröra denna, begära, såvitt jag i hastigheten kan räkna ut det, i runt tal 2,350,000 kronor. Man ser sålunda, att det är en mycket ringa bråkdel av motionerna, som av statsutskottet tillstyrkts.

Vad sedan denna punkt beträffar, behöver jag naturligtvis icke begå någon indiskretion, om jag säger, att det nog från flera håll mött tvekan att bifalla motionen vid denna punkt. Den har ju icke heller blivit bifallen i sin ursprungliga form, ty där var det fråga om ett direkt anslag till resestipendier för språklärare vid läroverk. Utskottet har icke velat lämna dessa medel i form av anslag utan i form av ett medgivande från riksdagens sida, att Kungl. Maj:t må kunna använda intill 15,000 kronor av förefintliga besparingar för ifrågavarande studieresor, men därvid har utskottet också sagt: »Dock förutsätter utskottet, att den disposition av reservationerna, som utskottet sålunda anser sig böra förorda, ej må ske, därest andra viktiga undervisningsändamål därigenom skulle komma att åsidosättas.» På detta sätt blir det således Kungl. Maj:t, som får pröva, huruvida de medel, om vilka här är fråga, skola tagas i anspråk eller icke.

Under sådana förhållanden har jag också låtit förmå mig att gå med på denna sak. Jag tycker, att dessa resor äro nyttiga. Jag vill medgiva, att våra språklärare numera äro mycket skickliga, och det är ett nöje att komma in på språklektioner och höra på. Men jag kan också bära vittnesbörd om, att man kan få höra lektioner, där det icke är så trevligt. Jag var för en tid sedan inne i en klass, där det undervisades i tyska. Där förekom bland annat ordet »Jahreszeit», och jag erinrar mig särskilt, att läraren uttalade detta med ett brett svenskt uttal utan en tillstymmelse till sinne för prononciationen. När man hör sådant, blir man inte glad. Dylika lärare behöva komma i kontakt med det levande språket för att lära sig det riktiga uttalet. Nu har det varit ett par år, då möjligheter därtill icke funnits, och det vore lyckligt, om dessa resor kunde upptagas igen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hallin: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har behov av att i denna punkt deklarerera, att det varit mig ganska motbjudande att gå med på en hel del av de anslag, som i de föregående punkterna på grund av utskottets hemställan redan av kammaren blivit godtagna. De ha i många fall varit föranledda av enskilda motioner, och det har ju resulterat i, att denna huvudtitel har kommit att svälla ut över vad Kungl. Maj:t begärt på ett rätt så avsevärt sätt. Nu sade visserligen andra avdelningens ärade ordförande, att slutsumman av vad som begärdes i dessa motioner uppgick till $2\frac{1}{4}$ miljoner kronor och att därav hade utskottsavdelningen tillstyrkt 20 %. Men jag får säga, att man tagit till nog så ordentlig prutmån, innan man gått fram med sina petita, och det har ju visat sig därigenom, att man fått igenom så mycket som 20 % av vad man begärt. De andra huvudtitlarna ha behandlats mycket hårdare, och vad som för mig ställer sig synnerligen, jag måste säga osympatiskt, är, att man här har dragit in på en punkt, som vi framdeles komma att få behandla, nämligen den om anslag till privata läroverk. Det komma vi till vid behandlingen av utskottets utlåtande nr 34. Vad

Om anslag till resestipendier åt vissa läroverkslärare.

(Forts.)

*Om anslag till
resestipendier
åt vissa läro-
verkelärare.
(Forts.)*

särskilt denna punkt om anslag till resestipendier angår, har redan herr statsrådet och chefen för finansdepartementet utvecklat, att det skulle vara en besynnerlig konsekvens, om man vid behandling av åttonde huvudtiteln skulle gå in för beviljande av anslaget till resestipendier, när man tills dato konsekvent hållit igen vid beviljandet av dessa anslag, och herr statsrådet räknade därpå upp alla de huvudtitlar, varest anslag till resestipendier utgått men alltsedan budgethalvåret 1923 dragits in.

Det är givet, att jag icke kan ha något att invända mot, att dessa läroverkslärare såväl som lärare vid kommunala mellanskolor och privata läroverk, som vi sedan komma till och vilka punkter givetvis hänga ihop med denna, komma ut i främmande länder och få friska upp sina språkkunskaper. Det är icke tu tal om, att det icke verkar välgörande på deras lärargärning. Men när det nu här i allt fall i riksdagen är nödvändigt att se till, om man icke skall kunna i någon punkt göra någon besparing, synes det mig verkligen, att här är en sådan punkt, där man skulle kunna göra en besparing.

Nu sade herr Olsson, att det skulle vara rentav ett livsintresse att bevilja detta anslag. Men det är väl ändå att gå alltför långt. Det skulle vara ett livsintresse, att dessa lärare i främmande språk komme ut och finge komma i kontakt med sina kolleger i utlandet. Men nog tror jag, att vi kunna leva några år framåt, utan att vi behöva riskera något, om vi nu vila litet på dessa anslag.

Nu vill jag också säga, vilket även herr finansministern var inne på, att det är givetvis en fullkomlig chimär, när man säger, att då här finnes en reservation, så är det i själva verket ingen utgift som det är tal om; ett bifall till motionen rubbar icke de budgetära svårigheter som vi ha. Men det är alldeles givet, att det icke kan finnas någon skillnad mellan gamla och friska pengar, när det är fråga om att bedöma denna fråga.

Men det är, som sagt, en fullkomlig inkonsekvens man här begär, och det är alldeles givet, att om riksdagen skulle bevilja detta, vore det omöjligt att i framtiden, ett kommande år, hålla igen på de andra huvudtitlarna. Man öppnar ovillkorligen, såvitt jag förstår, dörrarna på vid gavel, för att vi skulle gå in för resestipendier över hela linjen, och det torde väl vara ganska svårt för var och en, som vill argumentera för resestipendier, att på denna punkt säga, att detta anslag har ovillkorligen större nytta med sig än det stipendieanslag på femte huvudtiteln, som herr finansministern talade om, eller t. ex. anslaget till stipendier för våra läkare.

Utskottet har ju också föreslagit, att de reservationer, som nu finnas och som skulle komma att disponeras, icke skulle få användas, därest andra viktiga undervisningsändamål därigenom skulle komma att åsidosättas. Det förefaller mig då vara lagt i vederbörandes hand en synnerligen svår uppgift, nämligen att bedöma, vilka undervisningsändamål i jämförelse med andra äro så betydande, att det ena skall gå framför det andra.

Andra kammaren har redan vid behandlingen av denna punkt med en majoritet av 25 röster, nämligen 101 mot 76, bifallit den vid punkten fogade reservationen, till vilken jag, herr greve och talman, med vad jag nu har anfört, ber att få yrka bifall.

Herr Pauli: Herr talman! Eftersom detta är en fråga, som jag kan anses ha en smula personlig erfarenhet av, hoppas jag, att kammaren tillåter mig att några ögonblick upptaga kammarens tid med ett inlägg.

Det argument, som från reservanternas och herr finansministerns sida här ständigt har förts i elden mot utskottets yrkande, är, att man icke, såsom motionären förmenar, skulle kunna ställa detta anslag i en särklass i jämförelse med anslagen till andra resestipendier. Jag betvivlar icke, att det är så, som herr

finansministern påpekade, att det finns resestipendier, som man icke har kunnat bevilja anslag till, men som också äro synnerligen behjärtansvärda. Jag ber emellertid att, till den kraft och verkan det hava kan, få intyga om de här ifrågakarande resestipendierna, att de verkligen äro ytterst nödvändiga för en tillfredsställande skötsel av språkundervisningen vid våra läroverk och andra här med dem jämställda undervisningsanstalter. Det är nämligen så, att vi här i landet äro ganska illa ställda i jämförelse med många andra länder, när det gäller just denna sak. Vi hava på det hela taget ganska stora avstånd till utlandet och långa avstånd inom Sverige. Detta gör, att resorna bli dyra, och omöjliggör här något sådant, som jag fann vid ett besök vid ett läroverk i Paris, där jag fick bevittna, hurusom en klass kom tillbaka från England, dit den haft sällskap med sin lärare. Det är naturligtvis enkelt att där åstadkomma något sådant, men det möter betydande svårigheter för oss, som bo i en avkrok, att andrna sådant.

Om anslag till resestipendier åt vissa läroverklärare.

(Forts.)

Man tycker kanske, att då en språklärare under sin studietid fått inhämta en grundlig insikt i det främmande språket, i dess uttal och fraseologi, så bör denna kunskap kunna utan vidare vidmakthållas. Nu är det emellertid för det första så, att våra för det mesta ganska fattiga språkstuderande vid universiteten i regel icke ha råd till några utländska resor under sin studietid, och de medel, som finnas anslagna från offentligt eller enskilt håll till sådana resor, äro mycket ringa. Och vidare är det, tyvärr, långt ifrån så, att den en gång förvärvade kunskapen i detta fall är något, som håller sig oförändrad. Tvärtom finnes det väl knappast någon kunskap, som lättare förflyktigas än just kännedomen om ett främmande språks uttal och fraseologi. Den är mera utsatt för tidens och glömskans gnagande tand än något annat, och därför behöves det såväl, att insikterna upprätthållas genom tillfällen till förnyad träning.

Det är dessutom en annan omständighet, som här förtjänar tagas i betraktande. För några år sedan fanns det ett statsanslag till kurser inom landet för läroverklärare och lärarinnor, i Strängnäs och på andra platser, kurser i franska, engelska och tyska, men detta anslag har också indragits. Det är redan ett par år sedan denna indragning skedde. Därigenom ha språklärarna berövats även denna resurs att hålla sina insikter fullt aktuella.

Det förefaller vara en missuppfattning, när den siste ärade talaren menade, att det icke kunde vara något livsintresse för språklärarna att resa till utlandet och komma i kontakt med sina kolleger där. Det är naturligtvis icke alls något sådant, som det här i första rummet gäller. Det är icke fråga om att de skola komma i kontakt med sina kolleger utan i kontakt med det levande språket. Han uttryckte den förmodan, att våra språklärare utan några större risker skulle kunna leva ytterligare några år utan dessa stipendier. Men det som det här är fråga om är om fortlevandet av deras språkkunskap, och jag är faktiskt rädd för att det i längden kunde bli skadligt, om vi skulle vänta med att bevilja anslag till dessa stipendier ända till den lyckliga dag, då den dåvarande finansministern anser sig kunna rekommendera alla de nu avlivade stipendiernas återuppståndelse.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Kvarnzelius**: Herr greve och talman! Jag vill för min del icke förneka, att statsutskottets behandling av åttonde huvudtiteln måste betecknas som åtminstone någon nyans välvilligare än beträffande de andra huvudtitlarna. Och i likhet med herr Lamm gjorde jag i början av utskottets behandling av denna huvudtitel en deklaration, däri jag förbehöll mig rätt att eventuellt få gå på nedsättning av vissa anslag, men i likhet med honom ville jag icke belasta betänkanDET med en massa reservationer. Om jag nu avstått från att göra yrkande i en del fall, där jag ansett att man möjligen skulle kunna göra

Om anslag till
resestipendier
åt vissa läro-
verkslärare.

(Forts.)

någon nedsättning, så beror det icke därpå, att jag är övertygad om, att vad utskottet föreslår är nödvändigt, utan det är med hänsyn till det i allmänhet fridsamma sinnelag, som jag besjålas av. Dessutom förhåller det sig ju så, att det är mindre tacksamt att vara sparsam på denna huvudtitel, som avser kulturbudgeten, än på andra huvudtitlar. Kanske också det är riktigt, att man är något mera rundhänt, när det gäller kulturbudgeten än annars.

En av anledningarna till att statsutskottets behandling av huvudtiteln varit så välvillig, är givetvis att söka i den omständigheten, att en före detta ecklesiastikminister har varit i tillfälle att i mycket hög grad sätta sin prägel på handläggningen av de olika ärendena och med de stora insikter och den starka vilja han har, är det alldeles tydligt, att det icke varit möjligt annat än att detta skall märkas på många anslagsposter.

På den punkt, som nu föreligger, har jag emellertid ansett mig böra reservera mig jämte några andra, därför att vi anse, att man i någon mån skall vara konsekvent. Det är ju så, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet påvisade, att vi på alla andra huvudtitlar strukit samtliga anslag till resestipendier, och då skall det vara mycket större skäl till för att göra avvikelse i detta fall än det, som har anförts av dem, som pläderat för uppförandet av dessa anslag. Det är alldeles tydligt, att detta anslag är nyttigt. Alla resestipendier äro säkerligen till nytta för dem, som komma i åtnjutande av dem, och de äro sannolikt mycket väl motiverade under normala förhållanden. Det är klart, att det även för språklärare är nyttigt, ifall de få komma ut och höra de språk, de skola undervisa i, talas i länder, där de äro förhärskande. Men det är ju på många områden, som behovet av studier i utlandet gör sig gällande. Och jag är ej alldeles säker på, att exempelvis den lärare, som biskop Bergqvist varit i tillfälle att höra och som han ej tyckte hade det rätta uttalet, hade kommit i åtnjutande av ett dylikt stipendium, även om det funnits. Det är väl mycket sannolikt, att han icke befunnits så pass kvalificerad, att det varit värt att kosta på honom denna resa. För övrigt behöver man ej gå utom landet för att konstatera en viss skillnad i uttalet. Det låter icke alldeles på samma sätt om en skåning uttalar en mening som om en norrlänning uttalar samma mening, och det finnes många andra delar av vårt land, där uttalet skiljer sig rätt avsevärt från vad som kan anses som rikssvenska.

Jag tror därför icke, att det är synnerligen stor anledning att här vara tveksam, utan man kan säkerligen med trygghet avslå det förslag, som framförts motionsvis av herr Rydén.

Jag kan omöjligt tillägna mig den nationalekonomiska synpunkt, som herr Oscar Olsson gör sig till tolk för, när han säger, att det ej är fråga om ett anslag, därför att man tager av en reservation. Ja, det är ju statsmedel i alla fall, som utgå, ifall man ej giver ut penningarna, har man dem ju kvar. Det är likadant som med de penningar, jag har i min portmonnä; ger jag ut dem, finnas de ej längre kvar i portmonnän. Det är i detta fall samma förhållande med statens medel som med de enskildas.

Jag anhåller således att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag har naturligtvis den största veneration för den föregående ärade talarens synpunkter och erfarenhet i språkfrågor, men det torde ändå ursäktas mig, om jag tillmåter lektor Pauli större vitsord i detta fall på grund av den kompetens, han otvivelaktigt här sitter inne med, såsom varande en synnerligen förtjänt språkman. Jag tycker också, att det efter hans anförande borde vara synnerligen klart för alla i kammaren, som över huvud bry sig om sakkunskap, att resor för språklärare till främmande länder äro ett

livsintresse för, såsom lektor Pauli uttryckte sig, en tillfredsställande språk-*Om anslag till resestipendier åt vissa läroverkslärare.*
undervisning. Den saken skall jag emellertid ej längre upphålla mig vid.

Däremot var det den stora auktoritet, med vilken herr finansministern vände sig mot mig i ett yttrande, som sedan underströks av statsutskottets ärade ordförande, jag tänkte komma något in på. Jag är uppriktigt glad, att icke herr ecklesiastikministern är här närvarande, utan att jag i stället för herr ecklesiastikministern fick mottaga den uppsträckning, herr finansministern gav. Annars hade herr ecklesiastikministern liksom stått litet i vägen för det hugget, och det tycker jag ej hade varit så roligt för honom. Den synpunkt, herr finansministern och statsutskottets ordförande i statsfinansiellt hänseende framförde mot mig, innebar, för att använda det uttryck finansministern begagnade, att dessa penningar ju skulle ges ut ändå. Ja, det har jag aldrig betvivlat, men om vi se på statsverkspropositionen och på ecklesiastikministerns ställning till dessa penningar ur reservationsanslaget, finna vi, att ecklesiastikministern har samma enfaldiga uppfattning som jag. Jag kan verkligen ej hjälpa det. Jag har icke haft något att göra med skrivandet av denna proposition. Kanske herr finansministern, ledsamt nog, ej sett upp med den motivering, som ecklesiastikministern givit. Där talar han om, varför han går till reservationen. På sidan 260 förklarar han, varför han gör detta, och försvarar det med att i det nuvarande ekonomiska läget en del av detta reservationsanslag kan tagas i anspråk. Om det över huvud är någon mening med vad regeringen skriver i statsverkspropositionen, betyder det väl, att i det nuvarande ekonomiska läget det icke är så farligt att taga av reservationerna, när sådana finnas, som att begära nya medel? Men det är kanske en lapsus i statsverkspropositionen, och i så fall förfaller ju min argumentering. Annars tycker jag, att det ligger något sunt och förståndigt i vad ecklesiastikministern säger, att när det är svårigheter för att höja anslaget under ett år, klarar man sig bättre genom att använda reservationer, som man redan har, för ändamål, som äro synnerligen behjärtansvärda och som böra tillgodoses, så vitt penningar finnas. Jag tycker, att denna ecklesiastikministerns logik är ganska god, men det är tydligt, att herr finansministern i detta fall har sakkunskapen på sin sida, varför jag ej vidare vågar urgera den ståndpunkten. Under alla förhållanden anser jag detta anslag vara av den stora vikt och betydelse, att riksdagen verkligen bör bifalla statsutskottets hemställan.

Herr Hallin: Herr greve och talman! Blott några få ord. Herr Pauli gjorde gällande, att jag gjort mig skyldig till en missuppfattning, när jag sagt, att jag icke trodde det vara ett livsintresse för dessa språklärare att komma ut och komma i kontakt med sina kolleger i utlandet. Jag hade verkligen ej trott, att det var det mest essentiella i detta, ty jag hade trott, att det huvudsakliga för dem, när de kommo ut, var att få kännedom om just nya undervisningsmetoder. Jag anser nämligen, att om de äro så litet inne i språken eller hava ett sådant språkkuttal, som av biskop Bergqvist framhölls — han hade ju varit vittne därtill vid någon lektion — är det litet sent för vederbörande att komma ut för att få den språkliga defekten, om jag så får uttrycka mig, tillrättalagd. Det var just för att påvisa dessa stipendiens betydelse i denna del, nämligen som ett medel att bringa kännedom om nyare metoder på detta område, som jag framhöll, att dessa stipendier kunde ha sitt stora berättigande.

När jag nu har ordet, vill jag vidare påpeka, att det ju på huvudtiteln finnes ett anslag, som i viss mån, kan man säga, kompenserar bortfallandet av dessa resestipendier, nämligen i punkten 122, som vi framdeles komma till, där utskottet hemställer om ett anslag på 5,000 kronor för anordnande genom infödda lärare av undervisning i tyska och engelska vid de allmänna läroverken med flera läroanstalter för budgetåret 1924—1925. Man giver således därigenom ett tillfälle för våra svenska språklärare vid olika läroverk att komma i just den kon-

Om anslag till resestipendier åt vissa läroverklärare. takt med sina utländska kolleger, som jag anser vara det måhända viktigaste för dem i detta avseende. Jag vidhåller mitt yrkande.

(Forts.)

Herr Bergqvist: Vid denna punkt har jag ingen anledning att gå utöver vad jag redan sagt. Men med anledning av herr Kvarnzelius' anförande anser jag mig böra säga några ord.

Det är mycket riktigt, att det förhöll sig så, att när åttonde huvudtiteln började föredragas i utskottet, det blåste mycket skarp nordanvind från ordförandestolen, och det kom korsvindar från sidorna också. Himlen var mulen, och vi tänkte, att det skulle bli en mycket svår dag, men allteftersom förhandlingarna fortgingo, bedarrade stormen, himlen klarnade och ansiktena ljusnade. När det blev omröstning, och vi skulle resa oss upp eller bli sittande, konstaterade jag med stor tillfredsställelse, att utskottets ärade ordförande reste sig mest vid alla punkter på samma gång som andra avdelningens ledamöter. Se vi på utlåtandet, finnes han icke heller som reservant på mer än denna enda punkt, om jag frånser privatskolorna. Men det är ett gammalt program, efter vilket åttonde huvudtiteln behandlats i statsutskottet. Det är tradition, åtminstone alltsedan jag blev ordförande i andra avdelningen, att när man kommer till denna huvudtitel, man mötes av en svår motvind i början, men när man slutar, är det vanligt, såsom det skett i år, att varenda punkt är bifallen. Därför tror jag ej, att det där att man säger, att man förbehåller sig att yttra sig och uttalar missnöje på vissa punkter, har så stor betydelse, när man ser saken i stort.

Den andra punkt, utskottets ordförande framhöll, var den, att den förre ecklesiastikministern, som sitter i utskottet, naturligtvis tryckt sin prägel på huvudtitelns behandling. Ja, det har han nog gjort, och jag vill säga det för vem det vara må, att herr Rydén är en mycket värdefull kraft att ha i utskottet, ty han är kunnig i dessa saker. Men jag vill också tala om och ej fördölja, att herr Rydén fått hålla till godo även han med att ge vika på flera punkter, som för honom icke voro så kära att gå med på, så att vi kunna räkna med en viss reciprocitet mellan honom och de övriga. Han är ensam och en tungviktare. Vi andra äro fem, och slå vi oss tillsammans alla fem, bli vi icke alldeles utan inflytande.

Jag har bara velat giva denna lilla förklaring.

Herr statsrådet Beskow: Herr talman! Den ärade ordföranden på andra avdelningen i utskottet uttalade den förhoppningen, att det skulle gå i år liksom tidigare, att vad avdelningen har föreslagit och utskottet sedan kommit till kamrarna med skulle gå igenom i var punkt. Jag uttalar den förhoppningen, att så icke skall bliva fallet, i varje fall icke på denna punkt.

Jag blev mycket orolig, när herr Olsson pekade på sidorna 259 och 260 i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln. Jag kom ej precis ihåg vad som stod på de sidorna, utan jag fick lov att skaffa mig propositionen, ty jag var rädd, att min vän ecklesiastikministern skulle sagt något i en hastig vändning, som icke var så lämpligt. Men när jag fick se vad som står på sid. 259 och 260, blev jag fullkomligt lugn. Där förekommer endast följande: Här är fråga om anslag till extra lärare vid läroverken, ett anslag, som måste gå ut. Var skall man taga penningarna? Jo, här finnes en reservation, och den kan man använda. — Men icke kan man begagna det resonemanget för att säga, att här finnes reservationer, och på den grund kunna vi komma med vilket nytt anslagskrav som helst. I detta sammanhang vill jag fästa herr Olssons uppmärksamhet på att detta anslag står i paritet med vissa andra anslag till resestipendier bl. a. till lärare vid kommunala mellanskolor, och på dessa

punkter gäller det förslagsanslag, så att det är ej minsta tvivel om att det betyder en ökning även formellt i budgeten.

Här har också sagts av herr Bergqvist, att det icke är absolut nödvändigt för Kungl. Maj:t att giva ut dessa 15,000 kronor, utan Kungl. Maj:t skall väga detta krav gentemot andra anslagsäskanden, när sådana komma fram. Men jag undrar, hur den ecklesiastikminister skulle se ut, som, därest han står inför denna motivering i utskottets utlåtande, verkligen skulle vilja neka att betala ut anslag till resestipendier för lärare, när de komma med ansökan därom. En utgift för statskassan i detta fall på 15,000 kronor kan man ej komma ifrån, därest utskottets förslag bifalles.

*Om anslag till
resestipendier
åt vissa läro-
verklärare.
(Forts.)*

Herr Olsson, Oscar: Jag är mycket tacksam för herr finansministerns senaste yttrande. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att jag visst ej anser, att vilka nya anslagskrav som helst skola tillgodoses genom reservationer.

Vad sedan hänvisningen till kommunala mellanskolorna beträffar, vill jag påpeka, att summan icke är så stor där, ehuru finansministern otvivelaktigt har rätt i att de 3,500 kronorna kunna komma att utgå, även om förslagsanslaget skulle höjas, men det är en mycket blygsam summa, dessa 3,500 kronor.

Herr Åkerman: Herr talman! Blott ett par ord. En föregående talare sade, att vi få väl försöka att även utan dessa 15,000 kronor leva några år. Ja, det förstås, men vilket liv! Jag må säga, att jag finner det underbart, att det gives språklärare, som ej kunna tala det språk, som de undervisa i. Det vore väl ändå dit vi skulle sträva att komma. Herr Kvarnzelius nämnde, att skåningarna tala franska och tyska på sitt sätt och västgötarna på sitt sätt, men det är just det vi skola försöka undvika genom att skicka ut dessa herrar, som skola undervisa i språk, så att de lära sig att tala dem åtminstone någorlunda ordentligt.

Jag vill även framkasta ett annat spørsmål i detta sammanhang. Jag anser nämligen, att en hel del av våra läroböcker i utländska språk äro ganska bedrövliga. Herr Bergqvist anförde ett exempel på prononciation, som han upplevat. Med herr talmannens tillåtelse skall jag omtala en annan sak, som jag varit vittne till. För några år sedan var jag på besök i en familj, där man hade en pojke i skolåldern. Han hade läxa i tyska och visade mig den bok, han hade. Där var det särskilt en sats, som vållade honom huvudbry. Kan herrarna tänka sig vad där stod? Jo, där stod, »Erlasset mir den Schuss!» Jag undrar just i vilken situation i det mänskliga livet en människa behöver säga: »Erlasset mir den Schuss!» Förmodligen Wilhelm Tell, som ej tyckte det var trevligt att behöva skjuta äpplet från sin sons huvud. En sådan liten sats anser man lämplig att sätta in i en lärobok, för att barnen skola lära sig sådant, men allt det, som hör till vardagslivet få de icke reda på, utan i stället skola de sitta och översätta sådant högtidligt tal, ledda av lärare, som ofta icke själva veta, hur språket skall uttalas.

Därför vill jag säga, att allt bör göras, som bidrager till att dessa herrar, som hava ett sådant ansvarsfullt uppdrag som att undervisa i levande språk, åtminstone själva kunna lära sig tala det språk, som de undervisa i. För några dagar sedan hade vi här i kammaren en debatt angående ett världsspråk, och då talades det om, att det skulle komma att låta, som om det vore en massa barn i en barnkammare, när man på internationella kongresser talade ido eller esperanto. Då invändes däremot, att det snarare nu låter som i en barnkammare, då folk samlas på internationella kongresser och försöka tala franska, tyska eller engelska. Det kunde bli betydligt bättre härvidlag, om det för våra

Om anslag till lärare sattes såsom kompetensvillkor, att kunna tala det språk, som de skola undervisa i, och därför tycker jag, att det är beklagligt att man nu vill taga ett steg i rakt motsatt riktning och ytterligare förminska möjligheterna för språklärarna att resa utomlands.

(Forts.)

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Kvarnzelius: Jag begärde ordet, herr greve och talman, med anledning av början av herr Åkermans anförande. Han tyckte det var underligt, om det skulle finnas lärare i främmande språk, att man icke ville bereda dem tillfälle att lära sig tala dessa språk. Jag trodde verkligen icke, att det var någon, som blev utnämnd till lärare i främmande språk utan att vara kompetent att fylla denna lärarebefattning. Jag förmodar, att t. ex. herr Pauli, eftersom han är lärare i främmande språk, fyllde det måttet av kunskaper, innan han fick den platsen, och det är väl icke meningen, att vederbörande först skola bliva lärare i främmande språk och därefter fara ut och lära sig språket, för att sedan komma igen och göra rätt för lönen. Så har åtminstone icke jag fattat saken, men det kanske beror på att jag endast har vanlig folkskolebildning och icke känner till, hur det går till inom den högre undervisningen. Emellertid tycker jag, att mitt sunda förnuft säger mig, att lärarna måste hava kompetens att kunna undervisa, innan de få fullmakt på en sådan befattning. Om denna min uppfattning är riktig, så tycker jag icke, att man behöver blåsa upp behovet av det anslag, varom nu är fråga, till sådana dimensioner, som vissa talare här ha gjort.

Herr Pauli: Ja, mina herrar, debatten har på sistone kommit in på en linje, som berör språklärarna på ett synnerligen intimt sätt, och jag får ju säga, att herr Åkermans anförande, hur stor den sympati för det ifrågavarande anslaget än var, som talade ur detsamma, icke var riktigt smickrande för läroverkslärarna.

Jag vill gentemot herr Kvarnzelius säga, att jag tror, att vi i allmänhet tryggt kunna utgå ifrån, att språklärarna här i landet fylla de nödvändiga kvalifikationerna, då de utnämnas till sitt ämbete. Men jag har redan förut tagit mig friheten påpeka, att språkkunskap, särskilt då det gäller uttal och fraseologi, icke är något, som man kan lägga undan som pengar i en kassakista, utan snarare är något som likt en flyktig essens dunstar av en smula med tiden, om den icke spådes på på nytt, och det är med hänsyn till denna, om jag så får säga, språkliga avdunstning, som inträder med årens lopp och som kräver ny påspädning efter något årtionde, som jag anser, att dessa stipendier äro synnerligen nyttiga och nödiga. Jag hoppas emellertid, att kammaren icke skall, om den beviljar detta anslag, därmed anse sig ha givit något slags underbetyg åt våra språklärare.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 113, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

*Om anslag till
reserpendier
åt vissa läro-
verkslärare.
(Forts.)*

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 37;

Nej — 83.

Punkterna 114—117.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 118.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att

dels minska det ordinarie förslagsanslaget till undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken från dess nuvarande belopp, 42,500 kronor, med 21,500 kronor till 21,000 kronor;

dels ock medgiva, att såsom bidrag till arvode åt manlig lärare i manlig slöjd vid de allmänna läroverken finge från och med den 1 juli 1924 från nämnda anslag utgå 42 kronor 50 öre för veckotimme, under villkor att vederbörande kommun för ändamålet tillskote minst samma belopp.

*Anslag till
slöjdunder-
visning vid de
allmänna
läroverken.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en av herr *O. H. Waldén* inom andra kammaren väckt motion (nr 109), däri hemställt, att riksdagen måtte till undervisning i manlig slöjd vid de allmänna läroverken för budgetåret 1924—1925 bevilja ett ordinarie förslagsanslag av 42,500 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herr *Waldéns* berörda motion, i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag,

a) minska det ordinarie förslagsanslaget till undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken från dess nuvarande belopp, 42,500 kronor, med 21,500 kronor till 21,000 kronor;

b) medgiva, att såsom bidrag till arvode åt manlig lärare i manlig slöjd vid de allmänna läroverken finge från och med den 1 juli 1924 från nämnda anslag utgå 42 kronor 50 öre för veckotimme, under villkor att vederbörande kommun för ändamålet tillskote minst samma belopp.

Reservation hade avgivits av herrar *A. C. Lindblad*, *O. U. B. Olsson*, *J. G. Walles*, *F. L. Lindqvist*, *A. Anderson* i Råstock, *K. V. Rydén*, *O. H. Waldén*, *E. Anderson* i Prästbol, *S. J. Karlsson* i Nynäshamn och *P. C. Jonsson* i Eskilstuna, vilka ansett, att utskottet bort till en början intaga motiveringen till motionen samt att utskottets eget yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade och sluta med en hemställan, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avsåge villkor om bidrag från vederbörande kommun, och med bifall till den i ämnet väckta motionen, i riksstaten för budgetåret 1924—1925 uppföra det ordinarie förslagsanslaget till undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken med oförändrat belopp, 42,500 kronor.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Här hava vi en punkt, i vilken riksdagen redan förut gått litet vårdslöst fram, särskilt emot timlärarna och i fråga om den manliga slöjden vid våra allmänna läroverk. I år är det nu fråga

*Anslag till
slöjdunder-
visning vid de
allmänna
läroverken.*
(Forts.)

om, att vi skola sänka anslaget till slöjden vid våra allmänna läroverk till hälften. Det är dock icke så, att man egentligen vill komma åt slöjden något mera nu än man förut velat göra, men det är så, att man föreslår, att kommunerna skola få betala hälften av vad staten förut betalat till detta ändamål. Det är ett litet anslag, säger man, och det gäller en nedprutning med bara 21.500 kronor, och det kunna mycket väl kommunerna bära i fråga om den frivilliga undervisningen vid statens läroanstalter. Det skulle glädja mig mycket, om kamraren även på andra punkter, som icke äro av så stor principiell betydelse som denna, senare i dag går in för den principen.

Den här saken är emellertid av principiell betydelse. Det är nämligen här fråga om att avvika ifrån den ståndpunkt, som staten alltid intagit, nämligen att undervisningen vid statens egna läroanstalter icke skall göras beroende av kommunala anslag. Det är den principen, som man nu ber oss gå ifrån på den här punkten. Jag får då säga, att, om vi gå ifrån en sådan princip utan en grundlig utredning, tycker jag det är litet vårdslöst. Men det är väl en del av herrarna här, som tycka, att det i detta fall icke behövs någon vidare utredning för ett avsteg från principerna. Från min synpunkt sett skulle det nästan hava varit väl så bra, om staten vårdat sig så pass om denna princip, att vederbörande hellre hade försökt den gamla metoden, att denna undervisning icke fått något statsanslag alls utan att man avskaffat den. Det kan emellertid icke gå för sig, ty det är alldeles omöjligt av rent pedagogiska skäl. Man kan icke bära sig åt på det sättet, och det är fullkomligt omöjligt att komma fram på den vägen. Följaktligen står saken nu så, att riksdagen i denna fråga inbjudits att på kommunerna överflytta kostnaden för en undervisning, som staten kräver av dessa skolor.

Man kan nu säga, att det icke är nödvändigt för kommunerna att åtaga sig detta, ty kommunerna kunna avskaffa denna undervisning eller begränsa den till hälften. Den är frivillig, så att om någon kommun icke vill giva något anslag därtill, så få lärarna gå. Ja, det är icke så många lärare det gäller, för allt i världen, men det få de i så fall göra, och så får ämnet i nödfall försvinna vid läroverken. Jag tycker icke, att det är lämpligt, allra helst som den summa det rör sig om icke är större än 21,500 kronor och följaktligen icke kan spela en alltför dominerande roll ur statsfinansiell synpunkt.

Jag anser det icke lämpligt, att riksdagen i en hastig vändning går med på den här saken, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bergqvist: Någon djupt ingripande princip rubbas icke genom ett bifall till utskottets förslag, som också är Kungl. Maj:ts förslag. Det är sant, att, vad undervisningen angår, denna hittills i regel bekostats med statsmedel, men det är väl att märka, att det här är fråga om ett ämne, som är frivilligt och som visst icke förekommer vid alla läroverk. Därför kan jag icke heller riktigt följa herr Oscar Olsson, då han säger, att det här gäller en undervisning, som staten kräver. Nej, det gör icke staten, utan staten har beträffande detta övningsämne överlämnat till frivilligt bedömande vid läroverken, huruvida de vilja införa undervisning däri eller icke. Det är en mycket liten sak det här gäller, så att jag anser icke, att det är mycket att diskutera om. De anslag, som vederbörande kommuner kunna behöva giva till denna undervisning, bli så små, att jag tror, att det icke blir en enda kommun, i vilken läroverk finnes, som kan falla på den tanken, att vägra ett sådant bidrag.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad ut-

skottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övertvägande ja besvarad.

Anslag till slöjdundervisning vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Punkterna 119—122.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 123.

I denna punkt hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte såsom bidrag till täckande efter Kungl. Maj:ts beprövande, av utgifter, som skulle bestridas av ljus- och vedkassan vid allmänt läroverk, anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra reservationsanslag av 3,500 kronor.

Anslag till de allmänna läroverkens ljus- och vedkassor.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Ja, det är för en liten sak, som jag här nödgas taga kammarens uppmärksamhet i anspråk. Den gäller bara de fattigaste föräldrarna, som hava sina barn i de allmänna läroverken, så att det är icke säkert, att det är någon fråga av vidare stor betydelse. Jag kan dock icke låta punkten gå förbi utan vidare, fastän jag tyvärr icke är i tillfälle att här framställa något yrkande.

Det är så, att statsutskottet här har förfarit ganska summariskt, när det varit fråga om denna punkt i utskottsbetänkandet. Det är fråga om en anslagsändring här, ty man har förändrat ett anslag från förslagsanslag till reservationsanslag. Detta anslag kom till under kristiden. Jag skall i förbigående be att få fästa uppmärksamheten på att icke någon lärjunge kan befrias från dessa avgifter till ljus- och vedkassan, men att de kunna befrias ifrån de andra avgifterna på grund av fattigdom. Under kristiden var det så, att staten ansåg det vara nödvändigt att lämna bidrag till ljus- och vedkassan, och detta bidrag har sedan tillfälligt varit uppe i 600,000 kronor. Åren 1918 och 1919 beviljades detta bidrag ifrån statskassan på villkor, att läroverken icke fingo sätta terminsavgifterna, vad denna del av avgifterna beträffar, högre än 15 kronor. Man ansåg, att pojkar från de fattiga hemmen skulle hava detta skydd, således icke behöva betala mera än 15 kronor. Sedan höjdes den avgiften, först till 20 och sedan till 25 kronor. Efter år 1921 måste således även pojkar från de fattigaste hemmen betala 25 kronor till denna kassa.

Nu föreslår Kungl. Maj:t, att man skall taga bort detta skydd för barnen från de fattiga hemmen, så att dessa eventuellt skola nödgas betala mera än 25 kronor om det icke skulle gå ihop för övrigt med ljus- och vedkassans tillgångar och utgifter. Kungl. Maj:t tröstar oss i sin proposition med att det vid de flesta läroverk icke är någon fara, ty där kan man hålla avgifterna under 25 kronor för denna del, och det är ju mycket roligt att höra. Men för de fattiga hemmen i de städer, där detta icke går för sig, är det icke så roligt. Jag tycker, att det snarare varit av behovet påkallat, att Kungl. Maj:t sänkt denna avgift av 25 kronor, även om anslaget, som i fjol var nere i 10,000 kronor, skulle hava behövt höjas med några tusen kronor.

Nu har Kungl. Maj:t, för att vara säker på att icke mera än 3,500 kronor skola behöva användas — anslaget skulle komma de allmänna läroverken till godo, där avgiften är väsentligt högre än 25 kronor — för denna lilla besparing på ett eller två tusen kronor eller vad det kan bli föreslagit riksdagen att stryka begränsningen. Jag anser det icke vara fullt riktigt, att icke utskottet har redogjort för saken, så att kammarens ledamöter kunnat se vad detta förslag innebär,

Första kammarens protokoll 1924. Nr 27.

Anslag till
de allmänna
läroverkens
ljus- och ved-
kassor.
(Forts.)

men utskottet har tydligen utgått ifrån den synpunkten, att, när det icke var något annat förslag avgivet på denna punkt och utskottet icke velat begagna sin motionsrätt, det icke behövdes. Jag anser emellertid, att det behövs, att kammarens uppmärksamhet riktas på saken, och jag tror också, att det skulle vara synnerligen nyttigt och synnerligen behövt just för de fattiga familjerna här i Sverige, vilkas barn gå i allmänna läroverk, att Kungl. Maj:t såge till att för framtiden en begränsning av denna avgift kunde uppnås, så att den komme under 25 kronor i stället för över.

Jag kan, herr talman, icke göra något yrkande, på vilket proposition kan framställas, och därför måste jag nöja mig med dessa erinringar.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 124.

Lades till handlingarna.

Punkterna 125 och 126.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om anslag till
resestipendier
åt lärare vid
kommunala
mellanskolor.

Punkten 127.

I denna punkt hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av en av herr *V. Rydén* inom andra kammaren väckt motion, nr 96, medgiva, att under budgetåret 1924—1925 finge från det ordinarie förslagsanslaget till kommunala mellanskolor utgå högst 3,500 kronor till resestipendier åt lärare i främmande levande språk vid kommunala mellanskolor.

Herr förste vice talmannen: Med anledning av den utgång, som förslaget om stipendier för läroverklärarna fått, ber jag att få yrka avslag även på denna punkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten annat yrkande ej förekommit, än att vad utskottet hemställt skulle avslås.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 128.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

Om anslag till
resestipendier
åt lärare vid
privatläro-
verk.

I detta moment hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte i anledning av en inom andra kammaren av herr *V. Rydén* väckt motion, nr 97, medgiva, att av förefintliga reservationer å nämnda anslag finge utgå för budgetåret 1924—1925 ett belopp av högst 9,000 kronor till resestipendier åt lärare i främmande levande språk vid privatläroverk.

Herr förste vice talmannen: Med åberopande av vad jag nyss anfört ber jag att få yrka avslag å mom. b) under denna punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats att vad utskottet i det nu ifrågavarande momentet hemställt skulle avslås.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å utskottets hemställan; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 129 och 130.

Lades till handlingarna.

Punkterna 131—135.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 136.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för beredande av höjda stipendier åt elever vid folkskoleseminarier anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kamaren av herr *I. Österström* m. fl. väckt motion (nr 124), däri hemställts, att riksdagen för beredande av höjda stipendier åt elever vid folkskoleseminarier ville anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och den i ämnet väckta motionen, för beredande av höjda stipendier åt elever vid folkskoleseminarier anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra reservationsanslag av 75,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *J. D. Norman*, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Herr förste vice talmannen: Med anledning av vad jag yttrade vid debattens början om åttonde huvudtiteln, får jag fästa uppmärksamheten på att utskottet här har höjt Kungl. Maj:ts förslag med 25,000 kronor.

Jag anser mig, på grund av de budgetskäl som jag anført redan vid början av debatten, böra yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt.

Herr Bergqvist: Ja, jag ber att, med hänsyn till det förhållandet, att många elever vid våra seminarier äro obemedlade och under sin studietid många gånger nödgas vidkännas umbäranden, få hemställa om bifall till utskottets förslag i ämnet.

Herr Olsson, Oscar: Till de få ord utskottsavdelningens ärade ordförande fälde i detta ärende vill jag endast lägga det, att den motivering, som från olika håll förebragts för sänkande av anslaget, icke är hållbar.

Det har sagts, att vi ha överflöd på lärare och att det därför icke behövs några stipendier för att uppmuntra pojkar att komma till seminarierna. Detta resonemang betyder i sak, att det icke behövs några stipendier för att möjliggöra för *fattiga* pojkar att få komma till seminarierna. Den skuldsumma, som en folkskollärare måste sätta sig i för att taga sin examen, är verkligen så stor, att det icke är berättigat att här yrka på en nedsättning med hälften av stipendierna för seminariernas elever. Då därtill kommer det skäl jag nyss anförde, ett skäl, som

*Om anslag till
resestipendier
åt lärare vid
privalläro-
verk.
(Forts.)*

*Anslag till
höjda stipen-
dier åt elever
vid folkskole-
seminarier.*

Anslag till
höjda stipen-
dier åt elever
vid folkskole-
seminarier.

(Forts.)

jag tycker särskilt i dag skulle hava förmått väcka en viss anklag hos många av kammarens ledamöter, nämligen att man icke så där utan utredning i en hastig vändning skall göra det svårare för fattiga studerande än det har varit förut, så tycker jag det är rätt goda skäl, som anförts för bibehållande av seminariststipendieanslaget vid den nivå, på vilken det nu befinner sig. Det kan aldrig vara riktigt, även ifall det skulle bliva överflöd på lärare, att ordna saken på det sättet, att just de fattigaste skola avstängas och få det hårdare än de förut haft det. Det tillvägagångssättet får allt ett betänkligt utseende av, att man vill gynna de burgnare hemmen på de fattigare hemmens bekostnad. Då jag icke vill vara med därom, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten
136, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan, såvitt den skiljer sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifalles denna framställning oförändrad.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 63.

På framställning av herr talmannen beslöt nu kammaren, att den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 10 A, till Konungen i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1924—1925 under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 90, i anledning av väckt motion om upphävande av legostadgan; och

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av internationella arbetskonferensen åren 1922 och 1923 fattade beslut.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt provisorisk giltighet av avlöningsreglementet den 29 juni 1921 för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid armén och marinen;

nr 42, i anledning av väckt motion om rätt för vissa marinintendenter att såsom tjänstetid tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 43, i anledning av väckta motioner angående tjänstårsberäkningen för den personal, som deltagit i yachten Fidras världsomsegling;

nr 44, i anledning av väckt motion om viss ersättning utöver redan utbetald gottgörelse till byggmästaren Jean Johanson för vattenarbeten vid Dämmans fyrplats;

nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av paviljonger för oroliga sjuka vid Östersunds hospital, dels väckt motion angående anordnande av en anstalt å Hultsfreds lägerplats för svårskötta, obildbara sinnesslöa;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för handräckning i vissa fall enligt 72 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utförande av vissa fiskehamnar;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införande av värmeledning i östra flygelbyggnaden till Gävle slott m. m.;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av vissa lokaler i förutvarande straffängelset i Stockholm åt riksarkivet och statens historiska museum;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av visst av postsparbanksmedel felaktigt utbetalat belopp;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av tomt i Umeå;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital för telegrafverket; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggande av ett statens kraftverk vid Norrforsen i Ume älv.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4,02 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 9 april e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen för budgetåret 1924—1925 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Anslag till
parallell-
avdelningar
m.m. vid vissa
folkskole-
seminarier.

Punkten 137.

Kungl. Maj:t hade under punkt 129 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att till anordnande av studentkurser vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar, av parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Linköping, Skara, Landskrona, Umeå, Karlstad och Luleå samt av preparandkurs vid folkskoleseminariet i Luleå anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra reservationsanslag av 240,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 36) av herr *E. P. Vrang* m. fl. och den andra inom andra kammaren (nr 106) av herr *J. W. Billqvist* m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om indragning av första parallellavdelningen vid Skara seminarium, för anordnande av sådan avdelning anvisa ett belopp av 10,500 kronor utöver det anslag å 240,000 kronor, som av Kungl. Maj:t begärts under punkt 129 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen;

dels ock en inom första kammaren av herr *A. Pers* väckt motion (nr 57) däri hemställts, att riksdagen ville besluta, att från och med läsåret 1926—1927 vid folkskoleseminariet i Skara skulle anordnas en tvåårig utbildningskurs för småskollärarinnor för förvärvande av kompetens till lärarbefattning vid egentlig folkskola.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr Vrangs m. fl. och herr Billqvists m. fl. berörda motioner, till anordnande av studentkurser vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar, av parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Linköping, Skara, Landskrona, Umeå, Karlstad och Luleå samt av preparandkurs vid folkskoleseminariet i Luleå anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra reservationsanslag av 240,000 kronor;

b) att herr Pers oförmälda motion måtte anses besvarad med vad utskottet förut under denna punkt anfört.

Reservation hade avgivits av herr *G. A. Johanson* i Hallagården, vilken anfört följande:

»Med hänsyn till den både för läroanstalten och lärarutbildningen önskvärda kontinuiteten i nu rådande undervisningsförhållanden har jag ansett, att de av

herr Vrang m. fl. och herr Billqvist m. fl. väckta motionerna bort av utskottet tillstyrkas.»

*Anslag till
parallell-
avdelningar
m.m. vid vissa
folkskole-
seminarier.
(Forts.)*

Herr Vrang: Herr greve och talman: Vi skaraborgare ha — med rätt eller orätt, det vill jag lämna osagt — fått det ryktet om oss, att vi ej skulle vara så särdeles intresserade för folkskoleväsendet. När vi nu väckt en motion, som på ett otvetydigt sätt ådagalägger, att detta tal icke har grund i verkligheten, så hade man vågat hoppas, att motionen skulle vunnit någon större framgång hos utskottet, än vad som nu skett. Emellertid har utskottet, på en enda reservant när, avstyrkt motionen, och det synes därför vara fåfängt att här strida för den. Dock skall jag på gängse sätt beledsaga den med ett requiescat.

Jag vill då till en början säga, att den sak, varom här är fråga och som, på grund av att motionärernas flertal är från Skaraborgs län, skulle kunna anses vara allenast ett skaraborgsintresse, ingalunda uteslutande så är, utan det är ett intresse, som omfattar hela västra Sverige. Det har redan i motionen påpekats, att Skaraseminiariets rekryteringsområde omfattar Bohuslän och Dalsland, Västergötland och Halland, Värmland och Närke samt delvis Östergötland och Småland. På detta stora och tätt bebyggda område inom Sverige förefinnes enligt skolöverstyrelsens utredning lärarebrist. Det faller då av sig självt, att om det skulle bli endast ett enkelseminarium i centrum av detta område, ett seminarium, som endast kunde utsläppa 25 eller 30 lärare om året, en sådan läroanstalt skulle få alltför ringa kapacitet.

Men det är ju också naturligt, att det krav, som nu framföres, måste vara av icke ringa intresse för skaraborgarna, och det är också lika naturligt, att det är så i alldeles särskild grad för Skara stad. Jag skall i detta sammanhang meddela, att Skara stad för att få sitt dubbelseminarium i gång sådant som det nu är, haft kontanta utgifter på 113,300 kronor och dessutom en del andra utgifter, som i denna summa ej äro medtagna. I allt beräknar man, att Skara stad för sitt dubbelseminarium fått vidkännas en utgift på åtminstone 120,000 kronor.

Det lär icke kunna bestridas, att västra Sverige nu och framgent behöver ett tillskott av lärarekrafter för folkskolan i den utsträckning, som dubbelseminariet i Skara kan ge. Som jag nyss nämnde är lärarebristen i västra Sverige vitsordad av skolöverstyrelsen, och denna lärarebrist kommer utan tvivel att för varje år ge sig alltmer till känna, i den mån skolförhållandena i denna del av riket, som vad skolförhållandena angår nu är bland de lägst stående, utveckla sig.

Erfarenheten har givit vid handen, att lärareämnen, de blivande folkskollärarna, gärna komma från de trakter, som äro belägna omkring seminarierna, och erfarenheten har också givit vid handen, att det är en fördel för de bygder, som ligga omkring seminarierna, att de lärare, som äro utgångna från dessa bygder, återbördas till dessa. Om lärarna vuxit upp i de trakter, till vilka de sedermera få sitt livsverk förlagt, äro de på ett helt annat sätt förtrogna med och intresserade för de förhållanden, vid vilka deras livsverk skall knytas.

Det kan icke bestridas, att Skaraseminiariet har de bästa förutsättningar att vara ett dubbelseminarium, detta såväl på grund av sitt centrala läge som ock på grund av, att det har sitt rekryteringsområde i en av landets rikaste och tätast befolkade bygder. Dessutom skulle bibehållandet av dubbelseminariet i Skara på ett nyttigt och rättvist sätt framför allt utjämna fördelningen av de kvinnliga statsseminarierna på de olika delarna av landet. Skulle Skaraseminiariets karaktär av dubbelseminarium försvinna, så bleve denna fördelning icke längre jämn — till förfång för lärarna — och en orättvisa mot Skaraseminiariet. Därför synes det mig vara den gynnsammaste utvägen att tillgodose västra Sveriges behov av lärarekrafter att i enlighet med motionärernas förslag bibehålla parallellavdelningarna vid Skara seminarium vid deras nuvarande karak-

Anslag till
parallell-
avdelningar
m. m. vid vissa
folkskole-
seminarier.
(Forts.)

tär, det vill säga alltifrån grunden fyra år. Man hade då de största förutsättningar för att vid seminariet få in ett elevmaterial, som med hänsyn till skolförhållandena i de av lärareproduktionen vid detta seminarium särskilt intresserade landskapen vore det önskvärda, nämligen en tillräckligt stor procent elever, kommande från hem på den egentliga landsbygden och från barndomen förtrogna med landsbygdens befolkning och förhållanden.

Naturligtvis måste jag med tacksamhet och glädje konstatera det intresse, som statsutskottet visat seminariet genom att ha det i åtanke för den kurs till utbildande av småskollärarinnor, som här ifrågasättes genom annan motionär, till vilken jag begagnar tillfället framföra min tacksamhet. Och icke mindre blir min tacksamhet för att statsutskottet tydligt sagt ifrån, att det vill ha denna fråga så snart som möjligt avgjord, så att, som det står, den nya dubbelkursen från och med 1926 skall komma till stånd. Men icke förty finner jag mig dock, av hänsyn icke minst till den landsdel, för vilken jag här tillåtit mig föra talan, och av hänsyn till de motionärer, som jämte mig undertecknat motionen, böra tillstyrka, att herr G. A. Johansons i Hallagården vid utskottsbetänkandet fogade reservation måtte av kammaren bifallas.

Herr **Bergqvist**: Herr greve och talman! Jag skänker naturligtvis herr Vrang allt mitt erkännande, för att han velat bevaka Skaraseminiariets intressen genom sin motion och genom sitt anförande här. Jag vill också ge herr Vrang rätt i, att seminariet i Skara har de bästa förutsättningar att vara dubbelseminarium. Men när man skall ordna med seminarieundervisningen, måste man ta hänsyn till den på alla områden gällande grundsatsen, att tillgång och efterfrågan måste stå i något så när god proportion till varandra.

Herr Vrang har säkerligen observerat, att i den kungl. propositionen meddelas, att om lärareutbildningen skall fortgå i den fart, varmed den nu sker, vi redan 1927 ha kommit därhän, att av de då utexaminerade icke mindre än 200 stycken beräknas icke omedelbart kunna vinna anställning. På grund av detta förhållande har man måst tänka på att något begränsa seminariernas omfång. Det seminarium, som därvid i första hand kommit i åtanke, är Landskrona. Därefter har kommit Skara. Vad Skaraseminiariet beträffar, har det att påräkna en kompensation genom det förslag, som är tillstyrkt av statsutskottet och som avser att på sätt herr Pers föreslagit förlägga en utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor till Skara. Jag är viss om, att den tanken kommer att förverkligas, och jag hoppas, att representanterna för Skaraborgs län skola finna sig nöjda därmed.

Beträffande bristen på lärare i västra Värmland är det ju möjligt, att en sådan nu förefinns, men i samma mån som det i riket i dess helhet blir överskott på lärare, komma naturligtvis de, som inte kunna få plats på andra håll, att söka sig dit, och jag vet, att redan nu en transport till dessa trakter börjat ske, till och med från översta Norrbotten. Så långt som från Jockmock vet jag, att folkskollärare sökt sig ned till Värmland. Jag är därför förvissad om, att för framtiden ingen lärarebrist skall behöva uppstå i västra Sverige.

Med hänsyn till dessa omständigheter och med allt behjärtande av herr Vrangs synpunkter vill jag, herr greve och talman, yrka bifall till utskottets förslag i ärendet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de av herr Vrang m. fl. och herr Billqvist m. fl. i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 138—141.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 142 och 143.

Lades till handlingarna.

Punkten 144.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 145.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts under punkt 136 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag och med avslag å en inom första kammaren av herrar *C. A. Carlsson* och *N. S. Norling* väckt motion (nr 66),

a) bestämma, 1:o), att extra ordinarie ämnes- och övningsskollärare vid statens småskoleseminarier i Haparanda och Murjek skulle, i likhet med vikarierande ämnes- och övningsskollärare vid samma seminarier, äga åtnjuta avlöning till belopp av 2,800 kronor för år för manlig lärare och 2,400 kronor för år för kvinnlig lärare; 2:o) att extra ordinarie lärare och vikarie å tillfälligtvis ledig befattning vid nämnda seminarier skulle under tjänstledighet för styrkt sjukdom äga åtnjuta dem eljest tillkommande arvode med avdrag av ett belopp, motsvarande en tredjedel av den på ledighetstiden belöpande delen av arvodet samt 3:o) att extra ordinarie ämnes- och övningsskollärare vid ifrågakvarande seminarier skulle äga uppbära, utöver läraren eljest tillkommande arvode, ett särskilt lönetillägg av 200 kronor för år,

b) minska det ordinarie reservationsanslaget till statens småskoleseminarier, nu 138,475 kronor, med 8,475 kronor till 130,000 kronor.

I herrar *C. A. Carlssons* och *N. S. Norlings* berörda motion hade hemställts, att riksdagen måtte göra följande ändring i vad Kungl. Maj:t under ovannämnda punkt i statsverkspropositionen föreslagit, nämligen

dels bestämma, att lärarpersonalen vid statens småskoleseminarium i Hagaström skulle i avlöning åtnjuta i motionen närmare angivna avlöningsförmåner; samt att arvodet till vikarierande rektor vid seminariet skulle utgå med det belopp och på det sätt, Kungl. Maj:t för varje särskilt fall förordnade;

dels föreskriva, att för åtnjutande av de avlöningsförmåner, som sålunda föreslagits för ordinarie befattningshavare vid seminariet i Hagaström, skulle i tillämpliga delar gälla de bestämmelser, som innehölls i kungörelsen den 22 juni 1920 (nr 542) angående avlöningsförmåner för lärarpersonalen vid statens småskoleseminarier i Haparanda och Murjek m. m.;

dels förklara, att en var, som med eller efter ingången av juli månad 1924 tillträdde befattning vid statens småskoleseminarium i Hagaström, skulle vara pliktigt underkasta sig ovannämnda villkor och bestämmelser;

dels medgiva, att de av Kungl. Maj:t föreslagna ändringarna i kungörelsen den 22 juni 1920 (nr 542) måtte i tillämpliga delar komma att gälla även seminariet i Hagaström;

dels ock vid bifall till detta förslag höja det under åttonde huvudtiteln uppförda ordinarie reservationsanslaget till statens småskoleseminarier från av Kungl. Maj:t föreslagna 130,000 kronor till 164,900 kronor.

*Anslag till
statens
småskole-
seminarier.*

Anslag till
statens
småskole-
seminarier.
(Forts.)

Herr Norling: Herr greve och talman! Som kammaren finner, har statsutskottet i fråga om småskoleseminariets i Hagaström överförande på ordinarie stat utan någon motivering anslutit sig till Kungl. Maj:ts uppfattning och sålunda avstyrkt den av mig och herr Carlsson i Gävle väckta motionen i detta ämne.

Det framgår även av föreliggande handlingar i frågan, att Kungl. Maj:ts ståndpunkt företrädesvis baserar sig på ett uttalande av statskontoret, som har ansett, att ett betydande överskott av lärarkrafter, utbildade för tjänstgöring i småskolan, är att förvänta inom den närmaste framtiden. I betraktande härav har statskontoret uttalat, att lämpligheten av att upptaga ytterligare ett småskoleseminarium på ordinarie stat kunde starkt ifrågasättas. När det gäller att bedöma en fråga som denna ur statsfinansiella synpunkter, måste naturligtvis statskontorets omdöme tillerkännas vitsord framför varje annan myndighets, men nu finner man, att den finansiella synpunkten i själva verket skjutits i bakgrunden i statskontorets yttrande, vilket i själva verket är ganska naturligt, eftersom den utgiftsökning, som kunde ifrågakomma vid ett bifall till den väckta motionen, skulle inskränka sig till ett mycket blygsamt belopp. I stället har statskontoret upptagit ett organisatoriskt problem till bedömande.

Nu måste det väl sägas, att när frågan bedömes ifrån dylika synpunkter, bör skolöverstyrelsens mening tillerkännas vitsord framför statskontorets. Det är ganska anmärkningsvärt, att skolöverstyrelsens svar på statskontorets uttalande icke refereras i propositionen utan där endast helt kort omförmäles. Detta uttalande innehåller dock en sakligt mycket stark argumentering emot statskontorets uttalande till förmån för den åtgärd, som i ett tidigare uttalande hade förordats av överstyrelsen. Det heter i överstyrelsens senare uttalande bland annat, att överstyrelsen ämnar vidtaga åtgärder i syfte att såvitt möjligt är reglera tillgången av lärare efter behovet, men enligt överstyrelsens uppfattning kunna härvid inga åtgärder tänkas ifrågakomma, som på något sätt beröra seminariet i Hagaström. Det framgår i detta sammanhang bland annat, att seminariet i Hagaström är det enda statsseminarium av denna typ, som är beläget i den sydligare delen av landet. Jag tillåter mig ännu en gång betona, att skolöverstyrelsen måste anses äga större förutsättningar än någon annan myndighet för att bedöma denna sida av saken.

Om man väger mot varandra de skäl som tala för och de skäl som tala mot den i motionen föreslagna åtgärden, så måste det erkännas, att skälen för äro starkare, och i varje fall måste det anses bestyrkt, att seminariets överförande till ordinarie stat icke skulle medföra några olägenheter för statsverket. Vad som framför allt talar för en sådan omflyttning är, att lärarpersonalen därigenom skulle vinna en mera tryggad ställning, vilket fördelaktigt måste inverka på möjligheterna att tillförsäkra seminariet goda lärarkrafter. Det måste ju för övrigt anses innebära en verklig orättvisa, att lärarna vid just detta seminarium år efter år bibehållas vid en ekonomiskt ofördelaktigare ställning, än förhållandet är med deras kolleger vid andra staten tillhörande seminarier av denna typ, detta i all synnerhet som det uppenbarligen aldrig kan bli tal om att indraga detta seminarium.

Ja, herr talman, det är icke min avsikt att yrka någon ändring i vad utskottet här föreslagit. Jag har endast velat begagna mig av detta tillfälle att uttala en förhoppning, att Kungl. Maj:t, när statsverkspropositionen nästa gång skall förberedas, måtte ägna ett förnyat övervägande åt de skäl för Hagaströmsseminariets överflyttande till ordinarie stat, som utvecklats i skolöverstyrelsens sista uttalande i ämnet.

Herr Bergqvist: Herr greve och talman! Jag skall be att helt kort få yttra några ord i anledning av den siste ärade talarens påförande.

Staten har fyra småskoleseminarier, nämligen i Haparanda, Murjek, Hogaström och Lycksele. Seminarierna i Haparanda och Murjek äro gamla och stå på ordinarie stat. Seminarierna i Hogaström och Lycksele äro tämligen nya som statsseminarier. Nu kan icke gärna Lyckseleseminariet uppföras på ordinarie stat, förrän bygget där blivit färdigt, och då har det ansetts, att dessa båda seminarier böra tagas i ett sammanhang.

Jag måste litet grand beriktiga, vad herr Norling sade om, att lärarna vid Hogaström äro i en ofördelaktigare ställning än vid andra statsseminarier. De äro alldeles likställda med lärarna vid Lycksele seminarium, som också är ett statsseminarium.

Jag vill icke heller instämma i det uttalandet, att Kungl. Maj:t nödvändigt nästa år bör komma med förslag att överföra Hogaströms seminarium på ordinarie stat. Bli'r Lycksele seminarium vid den tiden så färdigt, att det kan överföras, har jag ingenting emot, att Hogaströms seminarium kommer med, men dessa båda seminarier böra komma i ett sammanhang, och därför yrkar jag bifall till statsutskottets förslag.

Herr Norling: Jag är fullt belåten med den mening, som här uttalats av herr Bergqvist beträffande frågan om tidpunkten för seminariets överförande på ordinarie stat. Jag vill emellertid påpeka, att allting synes tala för, att om statskontorets uttalade mening med avseende på lämpligheten av att möjligen indraga ett av statens seminarier skulle vinna beaktande, så torde först och främst Lyckseleseminariet därvidlag komma i betraktande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 146—148.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 149.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *N. J. F. Almkvist* (nr 166) och den andra inom andra kammaren av herrar *C. Sehlén* och *R. Wagnsson* (nr 231) hade hemställts, att riksdagen ville till allmänna fortbildningskurser för lärare vid egentliga folkskolor och småskolor för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 75,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att herr Almkvists samt herrar Sehléns och Wagnssons berörda motioner icke måtte av riksdagen bifallas.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *J. G. Wallés*, *I. Bergman* i Tännäs och *F. L. Lindqvist* på anförda skäl föreslagit, att riksdagen med anledning av motionerna nr 166 i första kammaren och nr 231 i andra kammaren måtte till allmänna fortbildningskurser för lärare vid egentliga folkskolor och småskolor för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor.

Herr Wallés: Herr talman! Vid denna punkt har jag jämte ett par andra ledamöter av utskottet avgivit en reservation till förmån för den i ämnet väckta motionen. Vi ha nämligen ansett, att motionären haft goda skäl för sitt förslag och att det icke skulle vara synnerligen lyckligt, om en längre tids uppskov med dessa för vår undervisning så nödvändiga kurser skedde.

Då motionären i första kammaren själv kommer att här närmare utveckla skälen för sin motion, har jag endast att yrka bifall till den avgivna reservationen.

*Anslag till
statens
småskole-
seminarier.*
(Forts.)

*Om anslag till
fortbildnings-
kurser för
folkskollärare
m. fl.*

Om anslag till
fortbildnings-
kurser för
folkskollärare
m. fl.

(Forts.)

Herr **Bergqvist**: Jag vill på denna punkt av diskussionen icke ingå i någon närmare utveckling av statsutskottets mening utan ber helt kort att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Almkvist**: Herr greve och talman, mina herrar! De kurser, som det här är fråga om, fyllde på den tid, de kunde anordnas, en rätt stor uppgift. In-tresset för dem var också i alla delar av landet mycket stort. Detta framgår bland annat därav, att till en kurs i Göteborg anmälde sig icke mindre än 357 deltagare, av vilka endast 80 kunde antagas, till en kurs i Umeå anmälde sig 164, av vilka endast 37 kunde antagas, och så vidare. Då anslaget senast utgick, anordnades med hjälp därav icke mindre än 46 kurser med sammanlagt över 2,200 deltagare. Det vitsordades också av såväl skolråden som av inspektörer, att den praktiska handledning, som de äldre lärarna och lärarinnorna fingo vid dessa kurser och som gav dem större möjlighet att tillämpa de bestämmelser, som den nya undervisningsplanen innehöll, hade en synnerligen gynnsam inverkan på skolarbetet och höjde undervisningsresultatet.

Då detta anslag föll, strökos också samtidigt en hel serie dylika anslag, som utgått under en längre följd av år och som man på grund därav hade lärt sig att betrakta såsom i det närmaste permanenta eller vad man nu vill kalla det. Det betonades dock, att dessa anslag icke skulle vara för all tid uttagna ur bud-geten, utan man hoppades kunna upptaga dem igen, då den värsta depressions-tiden var över. Statsutskottet har icke ansett tidpunkten nu vara inne att in-fria detta löfte, men det ha däremot tre reservanter gjort och på så sätt tillstyrkt motionen, att ett anslag av 50,000 kronor förordats i stället för begärda 75,000 kronor. Den minskning, som reservanterna sålunda företagit, har man ansett sig kunna nå därigenom, att vissa av kurserna, till exempel de i sång och tal-teknik samt de i gymnastik, lek och idrott, tillsvidare åtminstone icke upptagits.

Jag är givetvis för min del synnerligen tacksam mot reservanterna för den ståndpunkt de intagit, och ber att få yrka bifall till deras förslag, även om jag icke hyser något hopp, att ens detta skall av riksdagen i frågans nuvarande läge bifallas. Det vore emellertid av synnerligen stor betydelse, hurudan utgången vid detta tillfälle än blir, att så småningom ett och annat av de mest behjärtans-värda av de anslag, som måste strykas under den värsta kristiden, åter kunde få komma till sin rätt. Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Herr **Bergqvist**: Jag vill instämma i den föregående ärade talarens upp-fattning om nyttan av ifrågavarande kurser och önskvärldheten av, att de må kunna upptagas så snart som möjligt. Då statsutskottet avstyrkt motionen, har det icke skett därför, att utskottet undervärderat dessa kurser, ty så har alls icke varit fallet. Det är inte heller statsutskottets mening, att ifrågavarande anslag skall för alltid vara uteslutet ur budgeten. Man torde kunna hoppas, att när tiden är inne att återinföra det, Kungl. Maj:t skall veta att föra fram äskan-de därom.

Den ärade talaren sade, att han var tacksam mot reservanterna. Det torde väl innebära, att han inte är tacksam mot utskottet, men jag vill erinra herr Almkvist, att utskottet likvisst talar om endast ett kortare uppskov, och ett så-dant uttryck bör ju innebära en liten ljuspunkt även för motionären.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den un-der behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det för-slag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 150.

I förslaget till riksstat för budgetåret 1924—1925 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln upptagit det ordinarie förslagsanslaget till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer med oförändrat belopp, 330,000 kronor.

Ang. boställsordningen för lärarpersonalen vid folk- och småskolor m. m.

I en inom första kammaren väckt motion (nr 3) hade herr *K. J. Ekman* hemställt, att riksdagen ville besluta att vid anslagen till folkskoleväsendet och särskilt till folkskolinspektionen foga såsom villkor,

dels att Kungl. Maj:t ville ombesörja en revision av boställsordningen för lärarpersonalen vid folk- och småskolorna ävensom av motsvarande författningar för andra vid folkundervisningen anställda lärare till närmare överensstämmelse med riksdagens år 1918 fattade beslut i ämnet och med uttryckliga bestämmelser om rätt till klagan över beslut rörande byggnad och underhåll av de i dessa boställsordningar avsedda lägenheter; och

dels att Kungl. Maj:t ville förståndiga skolöverstyrelsen och vederbörande folkskolinspektörer att vid handläggningen av frågor rörande skolhusbyggnader och lärarbostäder tillse, att sträng sparsamhet iakttoges och att alla onödiga utgifter undvekes.

Vidare hade herr *K. J. Ekman* i en inom första kammaren väckt motion (nr 5) hemställt, att riksdagen vid anslaget till folkskoleväsendet och särskilt till folkskolinspektionen ville foga det villkor, att Kungl. Maj:t måtte, efter verkställd utredning, vidtaga den ändring i § 10 folkskolestadgan och övriga tilläventyrs därmed sammanhängande författningsbestämmelser, att i de i nämnda paragraf avsedda ärenden domkapitlets beslut skulle bliva lagligen gällande vare sig det ginge folkskolinspektören emot eller icke, så att ändring i beslutet icke skulle kunna ske utan besvärstalans fullföljd i vanlig ordning.

Utskottet, som av angivna orsaker ansett sig böra till behandling upptaga sagda motioner i samband med det ordinarie förslagsanslaget till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer, hade i den nu ifrågavarande punkten på återropade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å herr Ekmans berörda motioner, nr I: 3 och 5, i riksstaten för budgetåret 1924—1925 uppföra det ordinarie förslagsanslaget till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer med oförändrat belopp, 330,000 kronor.

Vid förevarande punkt hade reservation anmälts av herrar *C. P. V. Nilsson* i Gränebo och *G. A. Johanson* i Hallagården, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Som herrarna finna, har utskottet i denna punkt yttrat sig över två motioner av mig, vari jag hemställt dels om en revision av boställsordningen för lärarpersonalen vid folkskolorna, dels om rätt till klagan över folkskoleinspektörs syn vid boställslägenheter för lärare, dels att riksdagen måtte uttala sig för och hos Kungl. Maj:t begära instruktion om en strängare sparsamhet vid handläggning av frågor, som röra skolhusbyggnader och lärarbostäder, och dels slutligen att vissa bestämmelser i folkskolestadgan, som röra fastställandet av skolreglementen, måtte ändras. Jag nödgas vid denna punkt till protokollet anmäla min protest mot det sätt, varpå utskottet avfattat sitt betänkande i vissa delar. Det har nämligen insmugit sig felaktigheter, som äro ägnade att vilseleda och som synas ha utövat ett visst inflytande på bedömandet av mina motioner.

Jag ber herrarna slå upp sidan 90 i betänkandet, där det talas om mina yrkanden rörande boställsordningen. Såsom både i denna kammare och i medkammaren flera gånger anmärkts, föreföll vid utfärdandet och publiceringen av boställsordningen vissa oegentligheter. Det var 1918, då den stora skolreformen

Ang. boställs-
ordningen för
lärarper-
sonalen vid folk-
och småskolor
m. m.
(Forts.)

förelåg, som det för riksdagen även framlades förslag om vissa bestämmelser rörande ordnandet av lärarpersonalens boställen. Riksdagen gjorde i sitt beslut vissa ändringar i det framlagda förslaget. När författningen sedermera utfärdades, var den icke överensstämmande med vad riksdagen sålunda beslutat, utan den var skärpt till förmån för lärarpersonalen, men till nackdel för församlingarna, som därigenom kommo att åläggas en väsentligt drygare byggnadskostnad, än som hade varit riksdagens mening. Det är denna sak, som beröres på sidan 90, och utskottet säger där: »Något förslag beträffande antagandet av boställsordning framlades icke» — vid 1918 års riksdag. Utskottet fortsätter: »I den skrivelse, vari riksdagen anmälde sina beslut i anledning av Kungl. Maj:ts då framlagda lönerегleringsförslag, upptog emellertid riksdagen spörsmålet angående lärarpersonalens naturaförmåner och framhöll bland annat, att riksdagen delade den uppfattningen, att det syntes vara lämpligt att giva nu förevarande stadganden en mot nutida förhållanden bättre svarande avfattning. Ett reglerande av dessa frågor genom en särskild boställsordning hade riksdagen funnit sig böra godtaga. Vid prövning av det härutinnan framlagda förslaget hade riksdagen ansett sig kunna biträda de huvudgrunder, på vilka detsamma vore fotat; dock ansåg riksdagen de erinringar, som av lönerегleringskommittén framställt, vara förtjänta av närmare beaktande, och hade dessamma jämväl vunnit anslutning från riksdagens sida.» Det var vad riksdagen yttrade i sin skrivelse. I nästa stycke anför utskottet ytterligare, att i anledning av att riksdagen, på sätt angivits, upptog frågan om boställsordning för lärarpersonalen, bemyndigade Kungl. Maj:t vissa personer att utarbeta en sådan förordning.

Nu faller det ju genast i ögonen för var och en, som är något förtrogen med riksdagens arbetsätt, att det är en högst besynnerlig sak, att riksdagen skulle i en skrivelse på eget initiativ upptaga en fråga, som inte var framlagd av Kungl. Maj:t eller i motionen. Någon motion, förekom ju inte här. Vid justeringen om inte annat måste, föreställer jag mig, utskottsledamöternas uppmärksamhet hava fäst vid, att något förslag till boställsordning icke framlagts. I betänkandet säges: »I den skrivelse, vari riksdagen anmälde sina beslut i anledning av Kungl. Maj:ts då framlagda lönerегleringsförslag, upptog emellertid riksdagen spörsmålet.» Men i den anförda riksdagsskrivelsen heter det: »Vid prövning av det härutinnan *framlagda förslaget* hade riksdagen ansett sig kunna» etc. Redan av skrivelsens ordalydelse framgår sålunda, att ett förslag var framlagt. Icke dess mindre upprepas senare i utskottets betänkande, att »i anledning av att riksdagen, på sätt angivits, upptog frågan» etc. Denna uppfattning av vad som faktiskt förekommit är något egendomlig och jag kan icke förklara den. Det hade ju, föreställer jag mig, varit ganska lätt för den ledamot av utskottet, som 1918 var ecklesiastikminister och då framlade ifrågasvarande förslag, att här åstadkomma rättelse genom att påpeka det misstag, som är begånget i utskottsbetänkandet. Herrarna finna ju av själva skrivelsen, hur orimligt ifrågasvarande uttalande av utskottet är; men jag skall närmare redogöra för hur det gick till 1918.

Då framlades ett förslag till löne- och pensionsreglemente för lärarpersonalen vid folkskolor och småskolor genom Kungl. Maj:ts proposition nr 260. I statsrådsprotokollet uttalade dåvarande ecklesiastikministern, herr Värner Rydén, att han vid framläggande av sitt förslag följde den uppställning, som förelåg i lönerегleringskommitténs utlåtande. Saken hade nämligen förut behandlats dels av en lönenämnd och dels efter denna av lönerегleringskommittén, som i nämndens förslag gjort vissa ändringar. Nu säger departementschefen, att han »vid framläggande av sitt förslag» följde den uppställning, som förelåg i lönerегleringskommitténs utlåtande. Där äro ämnena grupperade under olika avdelningar, och statsrådet genomgick i sitt anförande till statsrådsprotokollet

dessa avdelningar. Han kom så till avdelningen »folk- och småskollärares naturaförmåner». Där redogjorde han, precis som i alla de föregående avdelningarna, först för lärarlönenämndens förslag till boställsordning, som blev ordagrant intaget i hans anförande. Därefter omnämndes löneregeringskommitténs utlåtande över förslaget med av denna kommitté föreslagna ändringar. När departementschefen på detta sätt gått igenom alla de olika avdelningarna, yttrade han om alltsammans: »Till det förslag, som av löneregeringskommittén framlagts i fråga om löneroglering för lärarpersonalen vid folk- och småskolor, anser jag mig i det stora hela böra uttala min anslutning.» Sedan fortsätter statsrådet: »I avseende å de olika punkterna i kommitténs förslag har jag i några hänseenden ansett mig böra avvika från kommittén» och därefter följa särskilda yttranden i de punkter, där statsrådet var skiljaktig från kommittén, men bland dessa punkter nämnes icke boställsordningen, utan om den gäller det allmänna uttalandet, att han i det stora hela uttalar sin anslutning till kommitténs förslag. På sådant sätt var det, som boställsordningen av Kungl. Maj:t framlades för riksdagen.

Riksdagens skrivelse nr 394 innehåller i hithörande del följande: »För närvarande äro med folk- och småskollärarkårens kontanta avlöning förenade vissa naturaförmåner, vilka delvis äro uppställda såsom villkor för statsbidrags utgående till den kontanta avlöningen.» Därefter redogöres i skrivelsen för lärarlönenämndens förslag och lönerogleringskommitténs ändringar under samma avdelningar, som Kungl. Maj:t upptagit, och därefter heter det: »I sitt anförande till statsrådsprotokollet har departementschefen under uttalande av sin anslutning i stort sett till kommitténs förslag i dess helhet, icke närmare berört hithörande spörsmål.» Det hade han icke gjort därför — såsom herrarna hörde — att han icke närmare berört andra punkter än där han hade en från lönerogleringskommittén avvikande mening. Riksdagens skrivelse fortsätter därefter: »Riksdagen delar den uppfattningen, att det synes vara lämpligt att giva nu förevarande stadganden en mot nutida förhållanden bättre svarande avfattning. Ett reglerande av dessa frågor genom en särskild boställsordning finner sig riksdagen böra godtaga.» Det var således icke från riksdagens sida något initiativ, som utskottet säger, utan det står, att riksdagen fann sig »böra godtaga» förslaget. »Vid prövning av det härutinnan *framlagda förslaget*» — säges det — »har riksdagen ansett sig kunna biträda de huvudpunkter, på vilka detsamma är fotat» etc. Det är ju alldeles klart, att här ej kan avses något annat än det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget, ty riksdagen kan ej upptaga till prövning och beslut något annat än vad som i stadgad ordning är framlagt för riksdagen, genom motion eller genom Kungl. Maj:ts proposition. Detta sistnämnda hade här varit fallet.

Vidare har jag yrkat, att man skulle få rätt att överklaga syn, som enligt den utfärdade författningen skall hållas av folkskolinspektör. Härom uttalar sig utskottet på sid. 92—94. Nederst på sidan 92, erinrar utskottet om författningens bestämmelse, att »av- och tillträdessyn skall förrättas av vederbörande statens folkskolinspektör eller lämplig person, som skolöverstyrelsen efter framställning av inspektören därtill förordnar, i närvaro av ombud för skolrådet samt av och tillträdande lärare eller deras ombud». Förrättningsmannen skall enligt denna författning vid synen föra protokoll och däri göra anteckning om behöfliga reparationer; och så finnes det närmare föreskrifter om protokollet. Här efter heter det, att »folkskolinspektören skall vid inspektion, som förrättas närmast efter ett år från synförrättningen, tillse, att vid synen anmärkta reparationer blivit verkställda».

Nu säger utskottet längre ned på sid. 93 om detta, att »någon besvärshänvisning finnes i kungörelsen angående lärarpersonalens boställsordning icke intagen, och detta av den anledning, att synförrättaren icke här äger någon som

Ang. boställsordningen för lärarpersonalen vid folk- och småskolor m. m.

(Forts.)

Ang. boställsordningen för lärarpersonalen vid folk- och småskolor m. m.

(Forts.)

helst befogenhet att besluta eller meddela föreskrifter av ekonomisk innebörd. Då i författningen stadgas, att folkskolinspektören skall tillse, att vid synen anmärkta reparationer blivit verkställda, är detta ett åliggande för inspektören, som sammanfaller med hans allmänna befogenhet att tillse, att skolhus och lärarbostäder äro för sitt ändamål lämpliga.»

Nu är det riktigt, att den syn, som omtalas i boställsordningen, icke har samma karaktär som den syn, som omtalas t. ex. i den ecklesiastiska boställsordningen för prästerna. Men därmed är icke sagt, att ej synen har sina rättsverknin- gar. Så att det går ej an att avfärda denna saken med att säga, att föreskrif- ten om syn här är att fatta bara såsom en föreskrift om, att man skall göra en anteckning om ett faktiskt förhållande eller dylikt. Här har verkligen folk- skolinspektören makt att påsyna förbättringar, och han har också makt att se- dermera tillse, att dessa förbättringar bli fullgjorda, vid äventyr att, om han underkänner byggnaden, han kommer att vägra att tillstyrka utbetalning av statsbidrag. Det är således en högst betydande rättsverkan en sådan syn som denna har, och det är mer än välbehöfligt, att man får en viss trygghet mot folkskolinspektörernas makt härutinnan.

Utskottet försöker reda upp saken med det, att utskottet på mitten av sid. 94 säger: »Då motionären i sin ifrågavarande motion nr 3 påkallar en revision av boställsordningen för lärarpersonalen, yrkar motionären på en uttrycklig bestäm- melse om rätt till klagan över beslut rörande byggnad och underhåll av de i bo- ställsordningen avsedda lägenheter. Sådana bestämmelser finnas redan, i det vederbörande lagar och författningar medgiva rätt till besvär över kyrkostäm- mas, skolråds, länsstyrelses och domkapitels beslut. Frånsett Kungl. Maj:t är icke åt någon annan myndighet än de nu nämnda befogenhet medgiven att be- sluta i fråga om byggnad och underhåll av ifrågavarande lägenhe- ter.» Ja, det är en sanning med modifikation, ty här är dock i en kunglig författning medgivet, att inspektören får påbjuda repara- tioner, förbättringar, tillbyggnader o. s. v. Nu är det visserligen sant, att ett sådant stadgande av folkskolinspektör icke kan omedelbart bringas till verk- ställighet såsom en dom, utan det tillkommer, som utskottet här säger, kyrko- stämman att besluta om medel för att verkställa vad inspektören har påsynat, och i fråga om kyrkostämmas beslut att bevilja medel därtill har man naturligt- vis klagorätt. Det har utskottet rätt i. Men, mina herrar, om någon folkskol- inspektör har påbjudit en sak, låt oss säga en påbyggnad på ett lärarbostads- hus, och kyrkostämman sedan beviljar medel till att utföra dessa påsyna för- bättringar och man sedan klagar, såsom utskottet här ger anvisning på, över kyrkostämmans beslut för att få detta upphävt, hur går det då? De klagande göra gällande — i enlighet med utskottets här lämnade anvisningar — att folk- skolinspektören icke haft någon befogenhet att påsyna tillbyggnaden, varför yrkas att kyrkostämmans beslut om medel till detta företaget skall upphävas. Jag är ganska viss om, att myndigheterna komma att säga, att eftersom till- byggnaden är påsynad vid en i författningens ordning hällen syn av folk- skolinspektören, så kan den prövande myndigheten icke annat än godkänna stämmans beslut att härtill bevilja medel. Påsyningen är i laga ordning till- kommen. Det tillkommer således församlingen att betala. Den klagorätt, som utskottet förmenar förefinnas, är således en mycket egendomlig klagorätt, som vederbörande säkerligen ej alls äro betjänta av. Vad som är nödvändigt är, att man får in en rätt att klaga över själva synebeslutet.

Jag har vidare yrkat, uti motionen nr 5, att man skulle hemställa hos Kungl. Maj:t om en sådan ändring i paragraf 10 i folkskolestadgan och övriga därmed sammanhängande bestämmelser, att i de i denna paragraf avsedda ärenden, dom- kapitels beslut skall bli lagligen gällande, vare sig det går folkskolinspektören emot eller icke, så att ändring i beslutet icke måtte kunna ske utan besvärsta-

lans fullföljd i vanlig ordning. Jag har förut i dag, då det var fråga om skolöverstyrelsens byggnadstekniska biträde, påvisat, huru skolöverstyrelsen på omvägar har berett sig en långt starkare maktställning, än som lagstiftningen har tillämnat densamma, och hur skolöverstyrelsen på omvägar har lagt sig till med en maktfullkomlighet, som egentligen borde tillhöra kommunerna. Här är ett annat sådant utslag av skolöverstyrelsens maktbegär. Det förhåller sig nämligen så, att när ett skolreglemente skall fastställas — och i skolreglementet förekomma ju skolformerna, skoltyperna, lärotiderna med mera sådant, som kostar pengar — så skall förslag därtill uppgöras av skolrådet, och detta förslag överlämnas med folkskolinspektörens yttrande till domkapitlet för fastställelse. Men domkapitlet äger numera icke att fastställa detta reglemente, därest förhållandet skulle vara, att på någon enda punkt domkapitlet är av skiljaktig mening från folkskolinspektören. Således: om domkapitlet lydigt vill rätta sig efter folkskolinspektören, då får domkapitlet utöva sin lagliga rätt att fastställa reglementet, men däremot, i fall domkapitlet skulle råka rätta en annan mening än folkskolinspektören, då tages avgöranderätten från domkapitlet och förlägges till skolöverstyrelsen — med den påföljd naturligtvis, att skolöverstyrelsen i alla frågor har möjlighet att avgöra frågorna så, som folkskolinspektören vill. Det är en oerhörd maktutveckling, som på det sättet har kommit skolöverstyrelsen till del på de eljest beslutande myndigheternas bekostnad.

Nu nödgas jag i denna punkt konstatera, att även här uti utskottets utlåtande har inkommit felaktigheter, som äro av beskaffenhet att fullständigt vilseleda kammaren vid dess omdöme. Hur det kan ha varit möjligt, det vill jag ej säga. Jag vill bara konstatera förhållandet; och jag skall nu uppvisa, varuti oegentligheterna bestå. Saken förekommer på sid. 95 i utlåtandet. Det är ganska märkvärdigt, att utskottet visat en sådan fullständig brist på kritik vid avfattandet av sitt utlåtande som här varit fallet. Utskottet återger först gällande bestämmelse i folkskolestadgan, och sedan säger utskottet nederst på sid. 95, att dessa bestämmelser hava tillkommit *under medverkan från riksdagens sida*. Man vill således låta påskina, att riksdagen skulle hava godkänt den nuvarande anordningen, vilket emellertid är ett fullkomligt misstag. Sedan utskottet sagt, att dessa bestämmelser tillkommit under medverkan från riksdagens sida, förklarar detta på följande sätt: »I samband med det förslag, som Kungl. Maj:t förelade 1913 års riksdag angående en central ledning — en överstyrelse — för folkskoleväsendet i riket, utvecklades av föredragande departementschefen i det vid Kungl. Maj:ts proposition i ämnet fogade statsrådsprotokollet området för den nya överstyrelsens verksamhet.» Det var doktor Fridtjuv Berg, som då var ecklesiastikminister, såvitt jag icke missminner mig. »Därvid angavs», säger utskottet, »bland annat överstyrelsens tilltänkta befattning med de i folkskolestadgan föreskrivna skolreglementena. Vad av departementschefen då anfördes *står i full överensstämmelse med innehållet i ovanberörda stadgandestämmelser*. Beträffande den då utvecklade och sedermera i författningstexten utformade anordningen förklarade riksdagen, på sätt framgår av dess skrivelse den 30 maj 1913, nr 8, att riksdagen endast velat uttala, att i det fall, då reglementsförslaget på grund av meningsskiljaktighet mellan inspektören och domkapitlet underställes överstyrelsens prövning, överstyrelsen bör före ärendets avgörande inhämta vederbörande skolråds yttrande i saken.» Utskottet fortsätter: »Den anordning, vilken av riksdagen år 1913 i berörda hänseende godtogs, finner utskottet praktisk och ändamålsenlig, och har icke ansett skäl föreligga att härutinnan förorda någon ändring.» — Av detta uttalande kan man, om man icke känner förhållandena, icke få någon annan uppfattning än att nu gällade stadganden härutinnan till alla delar godkänts av riksdagen år 1913 och att det sålunda icke finns någon anledning

Ang. boställsordningen för lärarpersonalen vid folkskolor m. m.

(Forts.)

Ang. boställsordningen för lärarpersonalen vid folkskolor m. m. att göra någon ändring, utan att såsom utskottet säger: »Vad av departementschefen då anfördes står i full överensstämmelse med innehållet i ovanberörda stadgebestämmelser.» Det är alls icke förhållandet. Tvärtom! Vore det stadgande, som antogs år 1913, nu gällande, hade jag ingen invändning att göra däremot, men så är det icke utan en väsentlig förändring har försiggått, som icke bort hava undgått utskottets uppmärksamhet.

(Forts.)

Jag skall tillåta mig redogöra för detta förhållande. Saken är högst beklaglig; ty det är alldeles uppenbart, att här ligger enligt utskottets mening det verkliga skälet till avslag på min motion. I riksdagens skrivelse den 30 maj 1913, nr 8, som av utskottet åberopas yttrade riksdagen: »Frågan om det reglemente, som enligt gällande folkskolestadga skall finnas för varje skoldistrikt, samt överstyrelsens befattning härmed har departementschefen ansett böra lösas på följande sätt. Reglementet uppgöres såsom för närvarande, efter vederbörliga beslut av kyrkostämman och efter lärarpersonalens hörande av skolrådet. I reglementet intages dock alltid den för skoldistriktet avsedda läroplanen. Skolrådet insänder förslaget till vederbörande inspektör, som har att med eget yttrande överlämna detsamma till vederbörande domkapitel. Domkapitlet underkastar det prövning och äger jämväl att giva det stadfästelse utom i det fall, att inspektör och domkapitel äro av olika mening *beträffande sådana bestämmelser, som enligt kommitténs förslag skola innefattas i en särskild undervisningsordning.* I sistnämnda fall skall, innan reglementet i sin helhet fastställs, *den fråga, meningsskiljaktigheten gäller.* underställas överstyrelsens avgörande. — De av domkapitlet fastställda reglementena skola alltid insändas till överstyrelsen för kännedom. Riksdagen har beträffande denna anordning endast velat uttala, att i det fall, då reglementsförslaget på grund av meningsskiljaktighet mellan inspektören och domkapitlet underställs överstyrelsens prövning, styrelsen bör före ärendets avgörande inhämta vederbörande skolråds yttrande i saken.»

Således, vad riksdagen skrev den 30 maj 1913 var, att domkapitlet alltid skulle fastställa reglementet, men att beträffande vissa särskilda frågor skulle desamma, om meningsskiljaktighet uppstode, hänskjutas till skolöverstyrelsen, och sedan överstyrelsen beslutat i saken, skulle domkapitlet fastställa reglementet i dess helhet. Vilka voro dessa särskilda frågor? Det var endast frågor, som rörde den inre anordningen inom skolorna, själva undervisningens bedrivande; icke andra frågor. Den åsyftade kommittén, som i riksdagens skrivelse åberopades, hade nämligen uttalat att det som skulle underställas överstyrelsen vore endast frågor som innefattades i den av kommittén föreslagna *undervisningsordningen.* Denna kommitté — folkundervisningskommittén — hade nämligen i sitt utlåtande föreslagit, att folkskoleväsendet i kommunerna skulle ordnas genom två särskilda urkunder och icke såsom nu genom ett enda skolreglemente, nämligen dels ett *reglemente* och dels en *undervisningsordning.* Reglementet skulle innehålla stadganden angående skolväsendets allmänna anordning (skolformer m. m.) och lärotider; undervisningsordningen skulle innehålla stadganden av mera pedagogisk natur (om undervisningens bedrivande m. m.). Kommittén hade föreslagit, att reglementet skulle, efter förslag av skolrådet, slutgiltigt fastställas av domkapitlet. Vad åter undervisningsordningen beträffar, skulle skolrådets förslag därtill allenast insändas till domkapitlet för yttrande, varefter undervisningsordningen skulle överlämnas till överstyrelsen för fastställelse. Över bägge förslagen skulle alltid folkskoleinspektören höras. — Kommittén hade sålunda föreslagit ett åtskiljande av frågorna. Beträffande alla frågor rörande skolformer och lärotider skulle domkapitlet hava full rätt att bestämma och fastställa reglementet, men undervisningsordningen skulle överstyrelsen fastställa. Detta förslag godkändes icke oförändrat av departementschefen Fridtjuv Berg. För att undvika dubbla urkunder föreslog han, att bägge grupperna av bestämmelser skulle införas i en enda urkund, benämnd skolreglemente, och att detta reglemente skulle

fastställas av domkapitlet; men i det fall att inspektör och domkapitel vore av olika mening beträffande sådana bestämmelser, som enligt kommitténs förslag skolat innefattas i den särskilda undervisningsordningen, skulle överstyrelsen i dessa frågor fatta beslut. Detta blev också riksdagens beslut.

I överensstämmelse härmed utfärdade Kungl. Maj:t den 21 november 1913 kungörelse angående ändrad lydelse av § 10 i folkskolestadgan. Där stadgades, att för varje skoldistrikt skulle finnas ett reglemente. Reglementet skulle innehålla: a) bestämmelser angående skolväsendets allmänna anordning inom distriktet (skolornas förläggning, skoltyper m. m.), b) bestämmelser angående lärotider och dylikt, c) fullständig läroplan, d) bestämmelser i övrigt angående ordning och tukt m. m., e) bestämmelser angående lärares åligganden och f) bestämmelser angående tillsyningsmän och skolnämnder. Vidare stadgades i § 10: »Skolrådets förslag till reglemente skall jämte i ärendet förda protokoll översändas till vederbörande statens folkskolinspektör, som har att med eget yttrande överlämna detsamma till vederbörande domkapitel för prövning och godkännande; dock att, därest domkapitel och inspektör ej enat sig beträffande sådana bestämmelser, som avses i någon av punkterna c), d), e) eller f) i detta moment, den fråga, meningsskiljaktigheten gäller, skall, innan reglementet i dess helhet fastställs, underställas folkskoleöverstyrelsen, som har att efter vederbörande skolråds hörande besluta angående den underställda frågan. På enahanda sätt behandlas förslag om ändring i det fastställda reglementet.»

Det är en väsentlig skillnad mot vad som nu gäller. Till denna författning hade riksdagen medverkat. Den var sålunda tillkommen med riksdagens giltande. Men dessa bestämmelser gällde icke längre än till år 1919. Då utfärdades nämligen på föredragning av dåvarande statsrådet Värner Rydén en kungl. kungörelse angående ny ändrad lydelse av § 10 i folkskolestadgan. Vid detta tillfälle tillfrågades icke riksdagen. Det heter i ingressen till författningen: »Vi etc. göra veterligt, att Vi, på förslag av skolöverstyrelsen, funnit gott förordna etc.», och dessa nya bestämmelser av 1919, som således icke äro godkända av riksdagen, innehålla, att domkapitlet visserligen skall i regel fastställa reglementet; men om det finnes meningsskiljaktighet mellan domkapitel och inspektör på någon punkt, vilken det vara må, vare sig i fråga om skoltyper, lärotider eller undervisning, skall ärendet alltid överlämnas till överstyrelsen; och det är icke såsom förut tillräckligt, att styrelsen beslutar i de skiljaktiga punkterna, utan det tillkommer i sådant fall överstyrelsen att besluta om reglementet i dess helhet. Om sålunda på en aldrig så underordnad punkt domkapitel och folkskolinspektör äro av skiljaktig mening, äger skolöverstyrelsen fatta nya beslut rörande reglementet i dess helhet.

Nu bar det sig emellertid icke bättre än att redan följande år, 1920, förändrades återigen tionde paragrafen i folkskolestadgan, och därvid inträffade något märkligt.

Då infördes åter bestämmelserna från 1913. Det hade nämligen blivit en ny ecklesiastikminister, det var herr Olof Olsson. Det föreföll ett ögonblick såsom om han ville ställa sig i en viss opposition till herr Värner Rydén och omintetgöra dennes stora verk genom att återinföra lydelsen från 1913. Detta skedde genom en förordning den 25 september 1920 i sammanhang med en annan ändring i § 10 folkskolestadgan. Men tyvärr blev glädjen icke långvarig, ty redan i oktober samma år hade statsrådet Olsson ångrat sig. Redan den 2 oktober utfärdades en ny kungörelse, varigenom 1919 års lydelse definitivt infördes i folkskolestadgan. Sedermera har ju en helt och hållet ny folkskolestadga år 1921 utfärdats, och i denna nya stadga är bestämmelsen i § 10 ävenledes intagen såsom den lydde år 1919, d. v. s. domkapitlet är berövat sin rätt att besluta, så snart någon meningsskiljaktighet med folkskolinspektören föreligger.

Efter denna redogörelse vill jag vädja till kammaren, om det kan vara rik-

Ang. boställs-
ordningen för
lärarperso-
nalen vid folk-
och småskolor
m. m.
(Forts.)

Ang. boställs-
ordningen för
lärarperso-
nalen vid folk-
och småskolor
m. m.
(Forts.)

tigt, såsom utskottet säger, att vad vederbörande departementschef år 1913 anförde står i full överensstämmelse med innehållet i nu gällande bestämmelser. Jag har påvisat, att detta uttalande icke är riktigt, och det är svårt att förklara, huru detta felaktiga uttalande har kunnat inkomma i utskottets utlåtande, då man ju tydligen haft riksdagens skrivelse framme och bort observera rätta förhållandet. Nu kan man mycket väl förstå, att en ledamot av utskottet möjligen velat rentvå sig för anmärkningar, som upprepade gånger riktats mot honom. Det är mänskligt. Men att utskottet på detta sätt lånat sin medverkan till en så egendomlig rentvagningsprocedur, det kan jag icke finna vara riktigt. Det beror naturligtvis på ett förbiseende eller ett misstag, men för mig såsom motionär är det högst obehagligt, och det minskar i hög grad tilltron till uppgifterna i utskottets utlåtande och den prestige, som bör åtfölja detsamma.

Vidare har jag i motionen nr 3 yrkat, att Kungl. Maj:t ville förstärka skolöverstyrelsen och vederbörande folkskolinspektörer att vid handläggningen av frågor rörande skolhusbyggnader och lärarbostäder tillse, att sträng sparsamhet iakttages och att alla onödiga utgifter undvikas. Detta yrkande måste anses ganska väl motiverat, då man står inför en ständigt växande folkskolebudget och då man finner, att för icke så länge sedan från ecklesiastikdepartementet utfärdats normalritningar för uppförande av skolhusbyggnader och lärarbostäder, vilka äro av beskaffenhet, att om man skulle följa dem, bleve kostnaderna yttermera högst väsentligt förökade. Nu säger utskottet, att dessa normalritningar endast äro framlagda till ledning för församlingarna, om någon församling skulle vilja bygga efter dem. Men jag ber att få erinra om att dessa ritningar betecknas såsom *normalritningar*, som sålunda måste anses ämnade att i vanliga fall följas. Att de också i stor utsträckning följas, torde vara rätt allmänt bekant. Nu säger utskottet om detta mitt yrkande, att efter vad utskottet inhämtat har skolöverstyrelsen haft ett sådant förstärkande, varom här är fråga sedan hösten år 1920, och hava folkskolinspektörerna genom överstyrelsen likaledes erhållit direktiv i denna riktning. — Men vad utskottet därefter säger visar, att detta förstärkande icke haft den åsyftade verkan. Utskottet säger nämligen, att överstyrelsens verksamhet på detta område koncentrerar sig förnämligast på granskning av de ansökningar om medgivande av rätt att för skolbyggnader upptaga lån, som från skoldistriktet till Kungl. Maj:t ingivas. — Således, hela det sparsamhetssträvande, som anbefalles år 1920, har koncentrats på att något litet hejda kommunernas skuldsättning i och för skolhusbyggnader. I vissa fall, där skolöverstyrelsen har yttrat sig över låneansökningar, särskilt då det gäller större nybyggnader, har styrelsen föreslagit inskränkningar, det skall jag medge, men det är något helt annat än vad som åsyftas i min motion. Utskottet säger vidare, att »vad angår motionärens yrkande om vädjan till iakttagande av all sparsamhet, är utskottet villigt erkänna, att kostnaderna för skolväsendet i många kommuner varit betungande, men är utskottet övertygat därom att under nuvarande förhållanden all tänkbar sparsamhet på detta område iakttages även utan särskild uppmaning från Kungl. Maj:t. Utskottet har följaktligen icke ansett sig kunna tillstyrka de i förevarande motion nr 3 gjorda yrkandena.» Jag tillåter mig högeligen betvivla vad utskottet här så förhoppningsfullt uttalar, nämligen att man skall av sig själv komma att iakttaga »all tänkbar sparsamhet». Jag tror, att en uppmaning att iakttaga sparsamhet skulle komma ganska väl till pass, och jag tillåter mig därför, herr greve och talman, föreslå, att det stycke, som förekommer i motiveringen på sid. 95 och som börjar med orden: »Men är utskottet övertygat» t. o. m. »gjorda yrkande» måtte utgå ur motiveringen samt i stället införas orden: »varför utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t ville förstärka skolöverstyrelsen och vederbörande folkskolinspektör att vid handläggningen av frågor rörande skolhusbyggnader

och lärarbostäder tillse, att sträng sparsamhet iakttages och att alla onödiga utgifter undvikas.

Jag hemställer, att denna förändring i motiveringen måtte göras, och yrkar bifall härtill.

Ang. boställsordningen för lärarpersonalen vid folkskolor och småskolor m. m.

(Forts.)

Herr Bergqvist: Då jag nu går att besvara den föregående ärade talarens anförande, får jag från början beklaga, att jag icke kan gå fram med den grundlighet, som han gjort. Jag är nämligen van att röra mig på de stora viderna, och där får man icke så länge uppehålla sig på varje punkt. Herr Karl Johan Ekman gick nästan grundligare till väga än en landsfiskal, som är ute och synar vägarna, men jag måste se litet mera summariskt på saken.

Herr Ekman har nästan förbryllat statsutskottet med sina många motioner av principiell innebörd. Vi hava dock inom utskottet sökt skänka dem all möjlig uppmärksamhet. Herr Ekman sade, att han ansåge sig hava rätt att bliva sakligt bedömd. Ja, det har utskottet verkligen försökt göra så långt möjligt har varit, men jag kan icke fördölja för kammaren, att herr Ekmans motioner hava lidit av betänkliga formella brister, varigenom det varit nästan omöjligt att komma tillrätta med dem. Nästan varje motion har varit så formulerad, att den skulle knytas såsom villkor till ett visst anslag. Men icke nog med detta, de anslag, som herr Ekman åsyftat, hava icke varit angivna med den rubrik, varunder de förekomma i huvudtiteln. Utskottet har sålunda haft mycket huvudbry, huru utskottet vid behandlingen skulle tillrättalägga dessa motioner.

Nu nästan skrämde herr Ekman mig med att skarpt protestera mot det sätt, varpå utskottet behandlat hans motioner. Om jag icke kände herr Ekman så väl och visste, att han är den frommaste och snällaste man, som man gärna kan tänka sig, skulle jag hava blivit förskräckt, men jag känner honom och vet därför, att man icke behöver taga hans protest såsom något allvarligt hot. Jag har blivit ytterligare lugnad, sedan jag tagit del av dechargebetänkandet från år 1919. Herr Ekmans huvudsakliga anmärkning går ut på, att vederbörande statsråd har utfärdat författningar, som icke stå i överensstämmelse med vad riksdagen beslutat. Det är en konstitutionell anmärkning till sin reella innebörd. Det är således en anmärkning, som bort upptagas i konstitutionsutskottet år 1919. I detta utskott satt då herr Ekman, och jag har gått igenom utskottets utlåtande och alla reservationer men icke varit i stånd att upptäcka, att herr Ekman på något sätt då satte i fråga att göra en anmärkning mot vederbörande statsråd. Detta förhållande har ytterligare lugnat mig i fråga om denna protest.

Jag skall icke gå in på något närmare bedömande av den verkliga lämpligheten av den boställsordning, som blivit utfärdad. Så mycket kan man emellertid säga, att genom densamma en viss reda bragts å bane i förhållanden, som förut varit oordnade. Men i fråga om den syneförrättning, om vilken herr Ekman talade, kunde jag icke följa honom. Här är det verkligen icke fråga om en syn i den legala mening, som till exempel en ecklesiastik syneförrättning har. Det är endast föreskrivet, att vederbörande folkskolinspektör skall hålla av- och tillträdessyner vid dessa lärarboställen, och därvid skola närvara representanter för vederbörande skoldistrikt samt den tillträdande och den avträdande läraren. Vid dessa syner skall naturligtvis konstateras, huruvida den avträdande läraren må hava genom eget förvållande på något sätt skadat bostaden, varigenom han kan befinnas ersättningsskyldig. Vidare skall det konstateras, huruvida bostaden befinner sig i lagenligt skick eller ej. Men det är icke en sådan syn som eo ipso ålägger församlingen att utföra vissa reparationer, utan detta är en sak, som måste bliva föremål för kyrkostämmans handläggning. Med anledning härav är ju otvivelaktigt den besvärsmått, som herr Ekman talade om, fullt garanterad åt församlingens medlemmar.

Ang. boställs-
ordningen för
lärarperso-
nalen vid folk-
och småskolor
m. m.
(Forts.)

Beträffande § 10 i folkskolestadgan, angående fastställande av reglementen för skolor, anser herr Ekman, att domkapitlet under alla förhållanden, även om det går folkskolinspektören emot, bör äga rätt att fastställa dem. Ja, för all del, jag för min del som ordförande i ett domkapitel kan naturligtvis inte ha någon- ting emot ett sådant yrkande, men å andra sidan får jag säga, att det inte vore så synnerligen mycket vunnit med en ändring av denna bestämmelse, ty i prak- tiken ställer sig saken ganska enkel. Om t. ex. ett skoldistrikt kommer med ett förslag till reglemente och folkskolinspektören i sitt yttrande säger sig god- känna reglementet i det stora hela, men på vissa punkter icke kunna göra detta utan där gör vissa yrkanden, så tar inte ett domkapitel ögonblickligen och skickar reglementet till skolöverstyrelsen och säger: var så god och fastställ det, utan då vänder domkapitlet sig till församlingen och frågar, huruvida den icke med hänsyn till vad folkskolinspektören yttrat vill ändra reglementet. Ofta nog sker då detta. Vägrar församlingen, vänder man sig till folkskol- inspektören och frågar, om han icke kan nöjas med vad församlingen gått in på, och i regel får man saken klar på detta sätt. Det är i ytterst få fall i min praktik, där man behövt gå till skolöverstyrelsen, och jag har ändå rätt stor erfarenhet i fråga om fastställande av reglementen. Jag tror därför ej, att man behöver påtala detta så mycket.

Det är klart att fastställandet, formellt sett, i fall av tvist, sker av reglemen- tet i dess helhet i överstyrelsen, men realiter sker det endast beträffande den fråga eller de frågor, om vilka tvist yppat sig. Därför anser jag, att man icke behöver hålla så strängt på denna distinktion.

Slutligen har ju herr Ekman velat förmå riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t med begäran om en uppmaning till sparsamhet. Ja, tendensen är mycket lofvärd, och utskottet har ju också medgivit detta. Nu säger herr Ekman, att fastän utskottet sagt, att man kan förutsätta att sparsamhet kommer att iakt- tagas utan särskild erinran från Kungl. Maj:ts sida, han dock betvivlar, att man av sig själv iakttar sparsamhet. Är detta yttrande riktat mot vederbö- rande församlingar, då tror jag inte alls, att det är riktigt. Nog försöka för- samlingarna iakttaga all sparsamhet. Är det riktat mot skolöverstyrelsen, så undrar jag ändå, om det har något verkligt fog för sig, ty finner skolöversty- relsen, att en församling vill iakttaga sparsamhet, så tror jag knappast skol- överstyrelsen, så vitt det inte länder till men för skolväsendet, sätter sig emot detta strävande. Och det var med denna motion som med den andra, att det av formella skäl var svårt att gå herr Ekmans önskan till mötes.

Jag skall icke nu upptaga tiden längre. Jag vill skänka allt erkännande åt herr Ekmans goda avsikt, men man skall inte gå för långt och söka uppkon- struera svårigheter, som i det verkliga livet knappast förekomma. Om man söker taga saker och ting praktiskt, går det bättre, än man kan tänka sig.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Petrus: Som herrarna torde finna har jag vid detta utlåtande avgivit en blank reservation. Jag har visserligen i själva huvudfrågan in- om utskottet icke haft något annat yrkande än utskottsmajoriteten enär jag ej ansett mig kunna yrka bifall till herr Ekmans motion, vilket han ju numera icke ens själv ansett sig kunna göra, då det icke gärna är möjligt att vid ett sådant här anslags utgående knyta ett villkor om en allmän revision av författningarna angående folkskolväsendet eller om att Kungl. Maj:t skulle vidtaga en del utredningar i visst syfte. Det är huvudsakligen emot utskottets motivering, som jag i någon mån vänt mig, och jag vill därför betona, att jag anser, att när man skall gå fram med reformer på detta område, bör man till- lämpa samma principer, som under de senare åren följts, nämligen att vidtaga

partiella förändringar och förbättringar såväl i boställsordningen som i en del andra författningar, som beröra folkskolväsendet.

Jag skall nu endast uppehålla mig något vid en punkt i boställsordningen, nämligen syneförfarandet. Det är ju så, att dessa syner förrättas av folkskolinspektören och att därvid skola närvara ombud för vederbörande skolråd samt vederbörande lärare. Men dessa personer skola endast närvara såsom ombud, och alltså är det folkskolinspektören ensam, som är syneförrättare och ålägger skoldistriktet de förbättringar, som skola utföras, och de kostnader, som skola nedläggas på bostaden.

Nu säger visserligen utskottet, att denna syn icke är att i rättsligt avseende likställa med exempelvis den i ecklesiastika boställsordningen föreskrivna av- och tillträdesdynen och att den till sina rättsliga verkningar ej heller kan jämföras med en dylik syn, emedan vederbörande skoldistrikt icke kan åläggas något vite och ej heller de förbättringar, som påsynats, kunna utföras på distriktets bekostnad. Men se vi på de straffpåföljder, som folkskolinspektörerna dock kunna ålägga distrikten, torde dessa till sina ekonomiska verkningar vara minst jämförliga med vad som vid en sådan syn kan förekomma. Folkskolinspektören skall vid sina allmänna syneförfattningar se till, att påsynade brister bli vederbörligen avhjälpna. Sker ej så, kan han hos länsstyrelsen göra framställning om statsbidragets innehållande. Det är således ett ganska skarpt instrument, som en folkskolinspektör har i sin hand mot skoldistriktet och som till sina ekonomiska verkningar kan bli rätt så kännbar. Nu kunde jag visserligen icke inom utskottet göra något yrkande om ändring rörande syneförfarandet, eftersom icke någon motion därom väckts, men jag tror, det skulle vara lyckligt, om vid denna syn, liksom vid en hel del andra syner tillgår, tvenne opartiska personer biträdde folkskolinspektören, deltoge i beslutet och vore för detsamma ansvariga, t. ex. två nämndemän eller två på området byggnadssakkunniga personer. Jag tror detta skulle vara ganska lämpligt. Dessutom anser jag, att vederbörande administrativa myndigheter böra gå fram på ett varsamt sätt vid genomförandet av förändringar inom folkskolväsendet. Detta uttalade också riksdagen 1918, då den sade sig särskilt erinra om den varsamhet, som syntes vara av nöden, då det gällde meddelande av erforderliga övergångsbestämmelser på detta område.

Det kan verkligen ifrågasättas, om skolmyndigheterna iakttagit en sådan varsamhet under de senaste åren, ty den opposition, som dock tyvärr har rests på åtskilliga håll ute i landet, vittnar nog om, att detta ej alltid varit fallet, när det gällt att ålägga skoldistriktet byggnadsskyldigheter m. m. Visserligen kan det ju sägas, att folkskolinspektörerna icke kunna ålägga kommunerna några utgifter, men genom den möjlighet, de ha i sin hand att hota med statsbidragets innehållande, kan ett sådant tryck på kommunerna åstadkommas, att inspektörerna måste sägas ha en ganska stor makt.

Det är huvudsakligen dessa synpunkter, som jag nu velat framhålla, och jag har sålunda velat betona önskvärdheten av, att i fortsättningen den yttersta varsamhet iakttages, såväl när det gäller ålägganden av ekonomisk natur som i andra hänseenden.

Jag har på denna punkt, herr greve och talman, icke något yrkande.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman! Jag skall först be att få tacka herr Bergqvist för de vänliga ord, han sade om min person. Det är ju glädjande, att debatten kunnat föras utan bitterhet.

Herr Bergqvist nämnde, att jag skulle talat om svårigheter, som icke förekomma. Jag ber då blott att få hänvisa till den allmänna folkrörelse, som uppstått just i följd av dessa svårigheter. Det är verkliga och icke uppduktade svårigheter, som orsakat en sådan rörelse.

Ang. boställs-
ordningen för
lärarperso-
nalen vid folk-
och småskolor
m. m.
(Forts.)

Ang. boställs-
ordningen för
lärarperso-
nalen vid folk-
och småskolor

m. m.
(Forts.)

Att jag icke nu yrkat bifall till mina motioner i vidare mån, än jag nyss gjorde, beror därpå, att det, som bekant, är ganska svårt att vinna någon ändring gentemot ett enhälligt utskott; men jag lovar att komma tillbaka med dem ett annat år.

Vidare har herr Bergqvist anmärkt mot att jag framställt mina yrkanden såsom villkor vid anslagens beviljande. Jag behöver ju inte påpeka för herr Bergqvist, att sådana villkor stundom uppställas av statsutskottet och riksdagen. Det är inte alls ovanligt; och det förvånar mig ganska mycket, att det ansetts så svårt att finna plats för mina yrkanden. Jag har begärt, att dessa villkor skulle fogas vid anslagen till folkskoleväsendet och särskilt vid anslaget till folkskolinspektionen. Och, mycket riktigt, yrkandena äro upptagna vid anslaget åt folkskolinspektörerna. Det tycks således inte ha berett några svårigheter att placera dem. Värre svårigheter tror jag herr Bergqvist har övervunnit inom utskottet.

Men så sade herr Bergqvist, att jag skulle ha anmärkt mot att år 1918 dåvarande statsrådet utfärdade en författning av annan lydelse, än riksdagen beslutat. Jag har blott omtalat faktum.

Herr Bergqvist sade, att en sådan anmärkning mot ett statsråd skulle ha gjorts år 1919 i dechargebetänkandet. Därpå vill jag svara, att med den oerhört vidlyftiga granskning, som konstitutionsutskottet har, då nämligen alla statsrådsprotokoll skola genomgå, alla regeringshandlingar under ett helt år granskas, är det icke möjligt att fästa sig vid varenda detalj. Och det har aldrig varit vanligt, att man behövt granska, att utfärdade författningar varit i överensstämmelse med vad riksdagen beslutit. Så långt i detalj brukar icke utskottet gå och behöver icke gå. Ty det har mig veterligen aldrig förut förekommit, att regeringen icke lojalt utfärdade förekommande författningar sådana som riksdagen beslutat dem. Därpå behöver icke konstitutionsutskottet i allmänhet inrikta sin granskning, och man trodde icke, att det behövdes 1919 heller. Vad jag anmärkte på var statsutskottets uppgift, att riksdagen skulle på eget initiativ upptagit frågan om en boställsordning för lärarepersonalen. Den upptogs på initiativ av dåvarande regeringen. Jag förstår mycket väl, att herr Rydén vill värna herr Rydén, men att utskottet velat lämna sin medverkan härtill, det förstår jag icke.

Emellertid hoppas jag, att vi träffas igen på dessa punkter nästa år.

Herr Almqvist: Herr greve och talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt deltaga i denna debatt, därför att den till väsentlig del berör den kår, jag själv tillhör, men efter herr Nilssons i Gränebo anförande skall jag be att få yttra några ord.

Jag vill då först beträffande riksdagens behandling av folkundervisningsfrågor på grund av motioner säga, att det torde vara något tämligen enastående i den svenska riksdagens historia, att en statens tjänstemannakår på detta sätt år efter år framställes såsom en samling personer, som på allt möjligt sätt söka skaffa sig en obehörig maktställning. Jag ber att få tillbakavisa detta påstående med en hänvisning till det enkla faktum, att folkskolinspektörerna i sin tjänsteutövning äro bundna av de föreskrifter, som äro av Kungl. Maj:t utfärdade. Om dessa föreskrifter i ett eller annat avseende äro av den beskaffenheten, att riksdagen icke gillar dem eller att någon enskild ledamot av riksdagen anser sig böra yrka ändring däri, synes det mig vara den rätta vägen att med påvisande av dessa författningars brister föreslå den författningsändring, som kan anses önskvärd.

Nu är det, som jag nämnde, icke förhållandet, att inspektörerna i fråga om skollokaler och tjänstebostäder tillskansat sig en obehörig maktställning — motionären använder det uttrycket i en av sina motioner — utan så, att författning-

garna föreskriva, att inspektörerna bland annat skola se till, att skollokalerna befinna sig i ett sådant skick, att de motsvara sundhetens krav och att tjänstebostäderna äro lämpliga för sitt ändamål. Vid utöandet av dessa tjänsteåligganden, liksom beträffande fullgörandet av andra tjänsteplikter, är det helt naturligt, att inspektören i vissa fall anser sig nödsakad att framställa sådana yrkanden eller anmärkningar, som icke kunna tilltala alla inom ett skoldistrikt. Det torde vara huvudsakligen på grund härav, som den folkrörelse, herr Ekman talar om, uppkommit. Den är tydligen direkt riktad mot folkskolinspektörerna och deras sätt att utöva sin tjänst.

Ang. boställsordningen för lärarpersonalen vid folkskolor och småskolor m. m.

(Forts.)

Då det talas om, att skollförbunden äro liktydiga med en allmän folkrörelse, vill jag med bestämdhet framhålla, att så icke är fallet. Det finns stora delar av vårt land, som ännu äro fullständigt oberörda av denna rörelse, och även i de trakter, där den finns och har organiserat sig, finns det representanter, talrika och ivriga sådana för en rent motsatt åskådning, fastän de ännu icke organiserat sig. Det kan ju hända, att denna rörelse mot folkundervisningens utveckling kommer att taga sådana former, att den påkallar en motorganisation. Dess bättre är så ännu icke fallet.

För att bevisa, att inspektörerna ha obegränsad makt med avseende å boställsordningens tillämpning hänvisar man bl. a. till de syneförrättningar, som inspektörerna äro förpliktade att utföra. Påståendet att inspektörerna därvid bruka ålägga församlingarna dyrbara reparationer och förändringar har redan under debatten förut bemötts. Men jag ber att få särskilt framhålla, att dessa syneförrättningar, som ledas av inspektören, äro att betrakta som ett samråd med representanter för församlingen i närvaro av den lärare, som skall till- eller avträda tjänstebostaden. Vid detta samråd kommer man till vissa resultat. Dessa sammanfattas i ett protokoll, som skrives av inspektören och överlämnas till vederbörande skolråd för att därefter behandlas på kyrkostämman, om det gäller arbeten, för vilkas utförande anslag krävas. Finner kyrkostämman sig icke kunna bifalla, vad dessa ombud samt inspektören eller endera parten framställt och yrkat, avslår stämman förslagen. Bifallas framställda krav på förbättringar, men det finns någon i församlingen, som är missnöjd därmed, kunna klagomål över beslutet i vanlig ordning anföras. Det är sålunda fullkomligt felaktigt, då man tror, att inspektören har någon som helst exekutiv makt. Jag föreställer mig också, att Sveriges samtliga folkskolinspektörer känna sina åligganden så pass väl, att de icke i nu förevarande avseende taga sig någon sådan myndighet och att de icke heller i övrigt i sin tjänst göra sådana fullkomligt obefogade ålägganden, om vilka skrivits i motioner och talats i debatter vid mångfaldiga tillfällen och senast nu.

När man vidare säger, att det icke iakttages nödig varsamhet och sparsamhet beträffande skolutgifterna, kan jag i viss mån instämma däri. Det finns utan tvivel fall, då kommunerna själva uppfört allt för dyrbara skolbyggnader, och sannolikt har ock en och annan inspektör varit allt för ivrig att påyrka nybyggnader, men vad överstyrelsens och folkskolinspektörernas ställning i allmänhet till denna frågan beträffar, skall jag be att få erinra om några enkla fakta. Åren 1915, 1918 och 1920 utfärdade statsrådet och chefen för finansdepartementet cirkulär till vederbörande kommuner med uppmaning att nödig sparsamhet skulle iakttagas i fråga om byggnadsverksamheten, och cirkuläret 1920 innehöll särskilt en maning till vederbörande kommuner att icke påbörja uppförande av byggnader, för vilka lån skulle begäras, innan låneförhållandena voro ordnade. Med anledning av detta cirkulär utfärdade också skolöverstyrelsen en erinran till folkskolinspektörerna, att dessa för sin del skulle i förekommande fall göra vad på dem ankomme, för att skolhusbyggnader icke påbörjades, innan rätt att upptaga erforderliga byggnadslån erhållits. Som bevis på

Ang. boställs-
ordningen för
lärarperso-
nalen vid folk-
och småskolor
m. m.

(Forts.)

inspektörernas makt därvidlag vill jag nämna, att flera kommuner, trots inspektörens avrådande satte i gång med skolhusbyggnader, innan länefrågorna ordnats.

Vidkommande skolöverstyrelsens ställning till inspektörerna med hänsyn till byggnadsfrågor, blev den klarlagd vid ett möte, som skolöverstyrelsen höll med inspektörerna redan 1919. De tre första föredragen vid detta möte rörde just inspektörernas verksamhet under den rådande kristiden. Från inspektörernas eget håll manades därvid till synnerligen stor varsamhet i fråga om framställningar, vilka kunde kräva större och betungande utgifter. Att skolöverstyrelsen allvarligt framhöll vådan av att gå bröstganges till väga, torde knappast behöva betonas. Huruvida uppmaningarna av inspektörerna togos ad notam eller icke, framgår bland annat av den undersökning, som skolöverstyrelsen med anledning av en motion i andra kammaren år 1921 hade anledning att på detta område verkställa. I sitt yttrande till riksdagen säger skolöverstyrelsen bland annat, att undersökningen givit vid handen, att överstyrelsen icke i något fall bestämt kunnat peka på att någon folkskolinspektör överskridit sin befogenhet eller gått för bryskt till väga. Men däremot kunde överstyrelsen, av det insamlade materialet att döma, vitsorda att inspektörerna i allmänhet gått fram med stor varsamhet i förhållande till det verkliga behovet.

Då ett sådant resultat framgått av en undersökning, där anförda fakta kunna tagas fram till verkligt sakkunnig granskning, synes det mig vara tämligen onödigt att på detta sätt år efter år upptaga kammarens tid.

Jag har, herr greve och talman, intet yrkande.

Herr Nilsson, Petrus: Dess bättre är nog så förhållandet, att folkskolinspektörerna icke i allmänhet ålägga skoldistriktet allt för tunga bördor vid verkställda syneförrättningar, men det är icke däremot, jag har vänt mig. Jag har vänt mig emot själva syneförfarandet. Så som det enligt gällande författningar skall anordnas kan man fråga sig, om enligt denna anordning skoldistriktens intressen bliva tillbörligt tillgodosedda. Folkskolinspektören, som är syneförrättare och, så vitt jag kan fatta enligt denna författning, därvid ensam bestämmande, då de andra båda närvarande endast äro ombud för vederbörande parter, kan ju ha möjlighet att vid synen ålägga skoldistriktet rätt så betungande bördor. Han kan påsyna brister, som kanske, om det verkligen varit mer än en person, som deltagit, icke skulle ha blivit påsynade. Det är folkskolinspektören, som avgör, huru synen kommer att utfalla. Det är närmast däremot jag vänt mig och vill ifrågasätta om det ej vore lämpligt att en ändring i detta avseende företoges.

Herr Vennersten: Herr greve och talman! Jag hade icke tänkt besvara kammaren i denna fråga, men då en ärad talare nyss varnade för att år efter år återkomma med sådana förslag som det, vilket nu är föremål för debatt, måste jag säga, att jag undrar ändå, om icke den ärade motionären trots de formella brister i förslaget som äro påpekade, satt fingret på en sjuk punkt. Det nämndes av den ärade talaren jag nyss åsyftade, herr Almqvist, att olika finansministrar i cirkulär nödgats vända sig till vederbörande kommuner för att mana dem till största möjliga sparsamhet, och vi må alla erkänna — vi behöva icke skjuta skulden på varandra — vi måste erkänna, att vi alla mer eller mindre hava skuld till förfaranden, som lett till ett alltför dyrbart och spatiöst byggande. Det lär vara en svensk svaghet, som måhända i viss grad sammanhänger med de klimatiska förhållandena i vårt land. Men jag kan icke neka till, att då herr Ekmans motion framkom, fann jag i den åtskilligt beaktansvärt, och jag tillät mig också att från denna plats vid remissen av den kungl. statsverkspropositio-

nen påpeka, att i denna motion fanns något att taga vara på, när det gäller genomförande av rationell sparsamhet över hela linjen.

Jag har, herr talman, ansett mig skyldig att säga dessa ord.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder förkommit yrkanden dels beträffande utskottets i den nu föredragna punkten gjorda hemställan, dels ock beträffande utskottets motivering, till vilka senare yrkanden herr talmannen ville återkomma efteråt.

I fråga om utskottets hemställan, fortsatte herr talmannen, hade endast yrkats att densamma skulle bifallas.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

I avseende å motiveringen, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock, av herr *Ekman, Karl Johan*, att utskottets uttalanden skulle godkännas med den ändring, att de å sid. 95 i det tryckta utlåtandet förekommande orden »men är utskottet övertygat därom, att under nuvarande förhållanden all tänkbar sparsamhet på detta område iakttages, även utan särskild uppmaning från Kungl. Maj:t. Utskottet har följaktligen icke ansett sig kunna tillstyrka, att de i förevarande motion nr 3 gjorda yrkandena» utbyttes mot ett uttalande av följande lydelse: »varför utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t ville förståndiga skolöverstyrelsen och vederbörande folkskolinspektörer att vid handläggningen av frågor rörande skolhusbyggnader och lärarbostäder tillse, att sträng sparsamhet iakttages och att alla onödiga utgifter undvikas».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets uttalanden vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ekman, Karl Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som i avseende å motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 8 punkten 150 godkänner utskottets uttalanden, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Karl Johan Ekmans under överläggningen därom framställda yrkande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 46.

Punkterna 151—154.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 155.

Lades till handlingarna.

Punkterna 156 och 157.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. boställsordningen för lärarpersonalen vid folk- och småskolor m. m.
(Forts.)

Punkten 158.

Lades till handlingarna.

Punkterna 159—165.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Om arvodes-
förhöjning åt
lärare vid
fortsättnings-
skola.*

Punkten 166.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 21, hade herr *J. P. Johansson* hemställt, att riksdagen till arvodesförhöjning i enlighet med av 1921 års riksdag bestämda grunder åt lärare vid fortsättningsskola under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 ville för budgetåret 1924—1925 bevilja ett extra förslagsanslag av 475,000 kronor.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *K. J. Söderberg* väckt motion, nr 184, föreslagits, att riksdagen måtte besluta, dels att arvodet till lärare vid fortsättningsskola och ersättningsskola, som upprättats efter av 1918 års riksdag angivna grunder, samt för undervisning i manlig och kvinnlig slöjd och ämnet arbetskunskap vid dylik skola skulle utgå efter de grunder, som fastställdes av 1921 års riksdag, dels ock att för beredande av denna arvodesförhöjning anvisa på extra stat för budgetåret 1924—1925 ett anslag av 600,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av herr *J. P. Johanssons* och herr *Söderbergs* berörda motioner, måtte

a) medgiva, att arvodet till lärare i fortsättningsskola och ersättningsskola, som upprättats efter av 1918 års riksdag angivna grunder, finge under budgetåret 1924—1925 utgöra för undervisningstimme i fortsättningsskola minst 2 kronor 75 öre och för undervisningstimme i ersättningsskola minst 1 krona 65 öre, *dock att dels* arvodet för undervisning i manlig eller kvinnlig slöjd skulle för samma tid utgöra minst 1 krona 95 öre för undervisningstimme i fortsättningsskola och 1 krona 40 öre i ersättningsskola samt arvodet för undervisning i hushållsgöromål minst 11 kronor för arbetsdag, omfattande minst fem undervisningstimmar, *dels ock* arvodet för undervisning i ämnet arbetskunskap i fortsättningsskolan till lärare, som förklarats därtill berättigad, skulle under likaledes samma tid utgå med minst 3 kronor 25 öre för undervisningstimme; med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser i fråga om dessa arvodens åtnjutande, som kunde befinnas erforderliga;

b) för beredande av arvodesförhöjning åt lärare vid fortsättningsskola i enlighet med under a) angivna grunder anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 237,500 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herr *J. D. Norman* ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å de i ämnet väckta motionerna.

Herr statsrådet **Beskow**: Herr greve och talman, mina herrar! Eftersom det icke finnes någon reservant i kammaren vid denna punkt, skall jag tillåta mig att med några ord beröra de skäl, som legat till grund för Kungl. Maj:ts förslag att stryka tilläggsarvodena till lärare vid fortsättningsskolorna. Jag gör det därför att denna fråga verkligen har en ganska stor statsfinansiell betydelse; det gäller ju här ett belopp av 237,500 kronor, med vilket statsutskottet har höjt det anslag som Kungl. Maj:t begärt. Den ojämförligt största delen av statsutgifterna, i varje fall de utgifter, som vi ha på själva budgeten, utgå i form av lö-

ner och arvoden, och det är ju alldeles särskilt fallet på åttonde huvudtiteln. Vill man då åstadkomma en besparing i statens utgifter, och det anse ju alla önskvärdt, har man egentligen bara två vägar att gå: antingen att söka minska antalet befattningshavare eller också sänka lönerna, resp. arvodena. Den första vägen, den veta vi hur svår den är att komma fram på, och även den andra medför utomordentligt stora svårigheter. Men så långt äro väl dock alla eniga, att man bör försöka anpassa löner och arvoden något så när efter penningvärdets förändringar, och särskilt borde det finnas anledning att göra en sådan anpassning, när det gäller de arvoden, som utgå såsom biförtjänster till en del personer, som i övrigt äro avlönade med statsmedel.

Nu har det visserligen gjorts gällande, och det gör också utskottet i sitt utlåtande, att arvodet för lärarna vid fortsättningsskolorna, timarvodet således, bör stå i visst förhållande till det arvode, som man kan räkna ut såsom ersättning för en vanlig folkskolektion, om man tager hänsyn till vad folkskollärarna ha i lön och till den tid de undervisa, och därvid räkna med icke bara lönerna utan också med övriga förmåner. Man har därjämte ansett, att en lektion i fortsättningsskolorna är något mer ansträngande och kräver mer förberedelse än vanlig folkskolektion, och man har därför i princip förklarad, att dessa arvoden borde utgå med något högre belopp. Detta har deklarerats av olika kommittéer, av skolöverstyrelsen och av olika departementschefer. Men i praktiken har det ställt sig ganska annorlunda. År 1918, när dessa fortsättningsskolor fingo en fast organisation, förklarade departementschefen, att arvodet skulle vara 2 kr. 50 öre. Det hade tidigare utgått med 87 öre. »Ett arvode av 2 kr. 50 öre var lämpligt och torde komma att», såsom han säger, »stå i lämpligt förhållande till den avlöning som vid en blivande löneroglering kunde väntas bli fastställd för folkskolans lärare». Detta uttalande gjorde departementschefen i en proposition, som var daterad den 15 februari 1918. Redan efter en månad, eller närmare bestämt den 22 mars, lade departementschefen fram ovan antydda förslag till avlöningsreglering, och det är denna reglering som fortfarande gäller. Det torde väl med andra ord betyda, att departementschefen då var av den åsikt, att med nu gällande bestämmelser rörande folkskolläraernas löner 2 kr. och 50 öre torde vara tillräckligt för nu ifrågavarande arvoden. Jag vill också framhålla, att då denna sak behandlades i riksdagen år 1921, var man inne på andra synpunkter än enbart en avvägning mellan arvodena vid fortsättningsskolorna och vanliga folkskolor, och jag skall be att få citera en del av utskottets utlåtande, som kan vara belysande för frågan. Det heter sålunda: »den år 1918 beslutade proportionen mellan avlöningen för undervisningen i folkskolan och fortsättningsskolan har än mer rubbats till fortsättningsskolans nackdel genom de dyrtidstillägg som utgå till folkskolans lärare. Riksdagen finner i anledning härav skäl tala för något högre ersättning åt fortsättningsskolans lärare än vad nu är fallet. Dock anser riksdagen det finansiella läget mana till särskild försiktighet i avseende å anslagsökningar av sådan storlek som den ifrågavarande och har därför ansett, att en nedsättning med hälften av vad Kungl. Maj:t föreslagit bör vidtagas i avseende å den del av förslaget, som avser arvodets förhöjning åt ifrågavarande lärare. Vidare anser riksdagen det vara mindre lämpligt att under nuvarande förhållanden definitivt fastslå det av Kungl. Maj:t för arvodesförhöjning föreslagna beloppet. Fastmer synes detsamma böra tills vidare erhålla en provisorisk karaktär, och torde utvecklingen under den närmaste tiden komma att visa, i vad mån en definitiv reglering i angivna hänseende bör vidtagas. Den ifrågasatta anslagsförhöjningen synes därför i stället böra utgå såsom ett tillfälligt förstärkningsanslag å extra stat.» Detta översätter nu statsutskottet i år med följande: »Då riksdagen år 1921 beslöt medgiva ifrågavarande arvodesförhöjning, var det uppenbarligen riksdagens avsikt att låta densamma snart ersättas av en definitiv reglering. Riksdagen hade icke tänkt sig, att denna arvodesförhöjning skulle helt

Om arvodesförhöjning åt lärare vid fortsättningsskola.

(Forts.)

Om arvodesförhöjning åt lärare vid fortsättningskola.
(Forts.)

bortfalla.» I varje fall, då man tolkar statsutskottets utlåtande år 1921 — och det är ju det som åberopas — kan jag omöjligt begripa, huru man kommer till det resultat som statsutskottet år 1924 kommer till. Utan jag tillåter mig vidhålla, att det var andra synpunkter som voro avgörande än just avvägningssynpunkten och att riksdagen har tagit hänsyn till sådana saker som dyrtidstillägg, den statsfinansiella situationen och mera sådant vid fastställande av arvodena.

Ser man efter vad som verkligen kan vara skäligt såsom arvode i nuvarande stund, måste jag till en början framhålla, att år 1918 arvodet fastställdes till 2 kr. och 50 öre alldeles bortsett från att det samtidigt kom till lönereglering. Då var levnadskostnadsindexen vid början av januari nämnda år 192 och den steg sedan ganska hastigt. I varje fall låg den vid tiden för riksdagens fattande av beslut betydligt över 200, under det att nuvarande levnadskostnadsindex ju är 176. Det vill med andra ord säga, att arvodesbelopp av 2 kr. 50 öre, såsom Kungl. Maj:t nu föreslår, utgår med ett högre realvärde än enligt beslutet av 1918. Göra vi en jämförelse med våren 1921, då arvodet fastslogs till 3 kr. och räkna med den levnadskostnadsindex, som gällde då riksdagen fattade sitt beslut eller ungefär 250 — vilket är snarare för lågt än för högt — så finner man, att arvodet för närvarande då index är 173, om det skulle utgå med samma realvärde som år 1921, borde fastställas till ett belopp av 2 kr. 10 öre. Kungl. Maj:t har föreslagit 2 kr. 50 öre, och statsutskottet föreslår 2 kr. 75 öre. Sett ur dessa synpunkter torde en sådan nedsättning, som Kungl. Maj:t gör, vara väl så befogad.

Jag begagnar tillfället att samtidigt framhålla, att det torde finnas skäl för nedsättning av detta arvode redan ur den synpunkten, att vanligt arvode för folkskoleundervisning under tiden har minskats genom att dyrtidstilläggen minskats. Den reduktion med 25 öre, som här föreslås, står icke alls i proportion till den reduktion, som ersättning för vanlig folkskoleundervisning lidit genom den relativt kraftiga beskringen av dyrtidstillägget.

Nu kan möjligen invändas, att det bleve svårt att få lärare för ändamålet, om arvodet sattes för lågt. Till detta vill jag först och främst säga, att om det var möjligt att räkna med att få lärare för 3 kr. år 1921, är det självklart, att det nu skall vara lättare att få denna undervisning utförd för 2 kr. 50 öre, dels på grund av penningvärdets förändring och dels på grund av den överhuvud taget mycket större tillgången på personer, som verkligen äro villiga att åtaga sig dylik undervisning. Vid bedömandet av denna fråga får även tagas hänsyn till, att den allra största delen av denna undervisning bedrivs av vanliga folkskollärare. Enligt sist erhållna uppgifter hava 4,300 lärare vid fortsättningsskolorna samtidigt varit lärare vid folkskolor, och endast något mer än 400 hava varit lärare enbart vid fortsättningsskolan. Det vill med andra ord säga, att endast 10 procent av lärarna varit sysselsatta enbart vid fortsättningsskolorna. I själva verket är det nog så, att på landet är det ju regeln, jag kan säga undantagslöst, att arbetet i fortsättningsskolorna bedrivs av vanliga folkskollärare, men även i städerna försöker man nog att ordna det så, att vanliga folkskollärare skola kunna taga hand om denna undervisning, och de äro sannerligen ganska tacksamma för att få tillfälle till den biförtjänst som här är i fråga. Jag tror alls icke, att det skall uppstå svårigheter för kommunerna genom nedsättningen av arvodet. Visserligen kan de ju tänkas att på ett och annat håll — jag tänker här närmast på Stockholm, där förhållandena ligga annorlunda än i övriga delar av landet; allting är ju här mycket dyrare — det kan ju tänkas att det här blir något svårare att få lärare för denna ersättning. Jag har nog klart för mig att det kanske icke lyckas, men såsom jag redan påpekat, kan det icke dock vara svårare att åstadkomma detta nu med ett arvode av 2 kr. 50 öre än det var med det år 1921 beslutade 3-kronors-arvodet.

För min del skulle jag därför tro att det vore riktigt att i detta fall följa Kungl. Maj:ts förslag. Jag är alldeles övertygad om att man därmed icke begär

någon som helst orättfärdighet, och det är ju dock en besparing av icke ringa betydelse.

Jag är även i tillfälle att meddela, att andra kammaren fattat beslut i den riktning, att den avslagit vad utskottet föreslår och alltså bifallit Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Om arvodesförhöjning åt lärare vid fortsättnings-skola.
(Forts.)

Herr Widell: Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet började sitt anförande med att konstatera, att det icke fanns någon reservant från denna kammare vid den nu föredragna punkten. Hade jag haft tillfälle att vara närvarande i statsutskottet, så hade mitt namn icke saknats såsom reservant. Tyvärr har jag emellertid på grund av arbete i försvarsutskottet varit förhindrad att deltaga i behandlingen av åttonde huvudtiteln. De skäl, som bestämma mitt ståndpunktstagande till den föredragna punkten, behöver jag icke vidare utförligt gå in på, då statsrådet nyss så klart utrett, varför den tillfälliga förhöjning, som beviljades år 1921, nu bör bortfalla. Jag vill endast erinra om, att det icke på något håll kunnat påstås, att det ursprungligen bestämda arvodet av 2 kr. 50 öre i timmen skulle i och för sig, i flertalet fall vara dåligt. Utan vad man fäst sig vid var att man ansett, att riksdagen och myndigheterna skulle från början hava satt ett bestämt förhållande mellan dessa timarvoden och den normala folkskollärlönen. Herr statsrådet har visat grundlösheten i denna uppfattning. Detta framgår alldeles tydligt av förhandlingarna vid 1921 års riksdag, och utöver vad herr statsrådet härvid anförde, erinrar jag om att 1921 års riksdag nedsatte det av Kungl. Maj:t begärda beloppet och således fullt medvetet frångick den princip, som man ansett var fastslagen. Det vore väl egenomligt, om 1921 års riksdag skulle hava gjort detta, om den fasthöll vid en sådan princip. För övrigt kan ifrågasättas, om någonsin en sådan princip av riksdagen godkänts. Det var dock samma riksdag år 1918, som bestämde detta arvode av 2 kr. 50 öre i timmen, som antog den nya lönereglern för folkskollärarna.

För min del anser jag så starka skäl tala för att återgå till förhållandena 1918, att jag vill, herr talman, på denna punkt yrka avslag på såväl utskottets hemställan som den väckta motionen.

Herr Olsson, Oscar: Jag skall söka i någon mån belysa den »rättfärdighetskänsla», som utmärker finansministern och den siste ärade talaren, när de så stolt och öppet förklara att det icke kan vara tal om orättfärdighet i den ersättning, som här är fråga om. Det är icke blott folkskollärarna som man i dag har att fatta beslut om, utan också andra lärare, vilka ha sin tjänstgöring som timplärare såsom biförtjänst. Det är visserligen så att den nu föreliggande frågan gäller endast en grupp av timplärare, som äro folkskollärare, och det gör ju alltid en viss skillnad. Men då den siste ärade talaren funderade på om riksdagen någon gång egentligen fastslagit principen, att det bör lämnas högre ersättning för tjänstgöringen vid fortsättningsskolorna, såsom varande mer fordrande och ett mer kvalificerat arbete än den övriga tjänstgöringen, ber jag att få hänvisa till, att det gjorde riksdagen första gången så tidigt som år 1877, då den uttalade, att undervisningen i fortsättningsskolorna såsom mer krävande än undervisningen i folkskolorna uppenbarligen borde medföra en något högre ersättning än den senare. Det tycker jag är ett ganska otvetydigt uttalande.

Gå vi sedan till de andra uttalandena, som finansministern bagatelliserade, så finna vi, att dessa äro gjorda av alla utredningsmyndigheter, som sysslat med denna sak och även av Kungl. Maj:t och riksdagen otvetydigt år 1918, ty 1918 års lagtima riksdag beslöt i överensstämmelse med den utredning som då förelades densamma. Jag kan icke förstå, att någon kan påstå, att icke riksdagen här fattat ståndpunkt i fråga om principen, lika litet som jag kan förstå,

Om arvodesförhöjning åt lärare vid fortsättnings-skola.

(Forts.)

att här är fråga om något annat än att, utan någon som helst utredning, få riksdagen att gå ifrån en princip, som fastslogs första gången år 1877 och sedan gång på gång vid andra tillfällen, då det talats om ersättningen till fortsättnings-skolornas lärare. Jag tycker, att även när det gäller folkskolans lärare, man bör försöka se till att de lämnade uppgifterna äro sådana, att de ha något fog för sig. Både finansministern och den siste ärade talaren ansågo att 1921 års riksdag har frånfallit den av utskottet anförda uppfattningen. Vad sade då riksdagen år 1921? Den sade, att år 1918 var proportionen mellan avlöningen för undervisning vid fortsättningsskolan och folkskolan än mer rubbad till fortsättningsskolans nackdel genom de dyrtidstillägg, som utgingo till folkskolans lärare. Detta tolkar herr finansministern utan vidare på det sätt, att eftersom dyrtidstilläggen nu kommit in i resonemanget, skulle riksdagen på något sätt ha frånfallit uppfattningen, att det bör vara en viss relation mellan arvodena på grund av det högre kvalificerade arbetet vid fortsättningsskolorna. Jag har ingen snabb uppfattningsförmåga eller på något sätt framstående uppfattningsgåvor, men för mig är det fullkomligt omöjligt att fatta ett sådant resonemang som det att, därför att förhållandena hava ännu mera rubbats genom dyrtidstilläggen, riksdagen har uppgivit en förut hävdad princip. Det är fullkomligt underbart med en sådan tolkning.

Ser man sedan efter varför riksdagen 1921 icke kan gå med på Kungl. Maj:ts förslag och vad det då är, som i allra första hand står angivet såsom anledning därtill, så finner man, att det är följande: »Dock anser riksdagen det finansiella läget mana till särskild försiktighet.» Det är tydligen huvudsaken, såvitt jag kan utläsa, ty det är detta skäl, som riksdagen sätter först i sin skrivelse, och eftersom det är huvudsaken, så kan jag icke alls förstå, hur man kan försöka förklara, att riksdagen har frångått den principiella hållning, som riksdagen förut intagit i fråga om rättvisan, då det gäller relationen mellan det ena slagets undervisning och det andra.

Det skäl, på vilket finansministern nu lade själva tyngdpunkten, var, att detta är en biinkomst. Man brukar annars anse — när man kräver ut ett mera kvalificerat arbete av en person än vanligt och när detta arbete skall utföras på övertid — att den personen bör vara berättigad till åtminstone samma ersättning och i allmänhet till högre ersättning än för det lägre kvalificerade arbete, som han utför på vanlig arbetstid. Jag tror, att det är ganska lämpligt att låta den principen gälla även i fråga om folkskollärarna. Hade det nu varit på det sättet, att sådant övertidsarbete som detta kan betraktas såsom biinkomst och som därför med tacksamhet skall mottagas av den som får det, varför har man icke gjort de besparingar, som kunde komma i fråga, beträffande andra timlärare? I morgon få vi ju behandla en fråga rörande andra timlärare, för vilka levnadsomkostnaderna också hava sjunkit precis lika mycket som för folkskollärarna, men det har icke ansetts riktigt att i det sparsamhetens tecken, i vilket man låtit denna punkt gå, begära nedsättning i timlärararvodet för den gruppen av lärare.

Bland de skäl, som skulle kunna framletas ur det anförande, som finansministern här hade, skulle ett väl vara det, som herr Widell uppehöll sig vid, nämligen att det icke är någon, som påstått, att ett arvode av 2 kronor 50 öre per timme för denna undervisning i och för sig har varit en för låg ersättning, fastän riksdagen ansett, att det borde höjas på grund av den relationsprincip, som riksdagen fastslagit och tidigare hållit på. Jo, jag skall be att få säga, att jag har hört det uttalandet många gånger även i statsutskottet vid behandlingen av detta ärende vid föregående tillfällen. Jag har hört det uttalandet av en av de lärare, som hade sådan tjänstgöring, och han liksom åtskilliga andra i statsutskottet höll förfärligt starkt på Kungl. Maj:ts förslag utan prutning i statsutskottet vid det tillfälle, då statsutskottet ansåg, att främst det statsfinansiella

svårigheterna talade för att man icke borde gå så högt, som Kungl. Maj:t föreslagit. Det är sant, att tidigare en lärare vid fortsättningsskola haft en ersättning av 87 öre per timme. Men det var på den tiden, då landets folkskollärare hade för sitt skolarbete en ersättning med 900 kronor om året; den tiden således, då folkskollärarnas lön var 900 kronor om året; gav man 87 öre per timme för undervisning i fortsättningsskolan. Det var ju mycket bra för folkskollärarna, när deras lönereglering genomfördes, men det är väl knappast någon människa, som vill påstå, att icke denna lönereglering var nödvändig. Det är väl ändå icke meningen att, när det gäller detta högre kvalificerade arbete, herrarna säga, att man bör taga hänsyn till den fruktansvärda underbetalning, som folkskollärarna hade på den tiden, då de hade 900 kronors ersättning för sin tjänstgöring hela året om? Jag får, i motsats till herr finansministern, säga, att jag anser, att det icke kan kallas för rättfärdigt att skära ned — emot den ståndpunkt, som riksdagen efter moget övervägande förut under årtionden innehåft — att skära ned, säger jag, ersättningen för denna lärarkår, som dock har den lägsta läraravlöningen här i landet. Jag är fullt medveten om att det torde vara rätt svårt att få majoritet i denna kammar för min uppfattning, men jag anser ändå, att ett försök bör göras att få riksdagen att icke i fråga om denna lärargrupp försöka tillämpa sådana principer, som icke varit ifrågasatta, när det har gällt andra lärare med timavlöning. Jag tvivlar icke på att det är möjligt att få lärare under dessa hårda tider att tjänstgöra för nedpressade löner, utan jag tror visst, att det är många av folkskolans lärare, som, även om man toge bort hälften av denna deras för låga ersättning för detta deras mera kvalificerade arbete, skulle kunna tvingas att tjänstgöra ändå. Men jag tycker icke, att den satsen är precis den riktiga att stödja sig på, att nöden är så pass stor, att de minsann få vara tacksamma för att få mindre än den avlöning, som riksdagen år 1918 under andra förutsättningar ansåg lämpligt att fastställa för dem.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Widell: Herr greve och talman! Jag hade verkligen icke trott, att den ärade talaren på Örebro länsbänken skulle gå tillbaka till 1876 års riksdag för att få tag på den princip, som han förfäktade. Jag trodde, att vi, när vi skola bedöma denna sak, borde hålla oss till vad som skett under de senare åren, ty, såsom den ärade talaren själv påvisade, förhållandet år 1876 var så fullständigt olika mot nu. Folkskollärarnas löner voro då endast en bråkdel av vad de nu äro.

För min del vill jag därför utgå från vad som skedde vid 1918 års riksdag, och då måste jag konstatera, att det var samma statsutskott och samma riksdag, som beslöt ett arvode av 2 kronor och 50 öre i timmen för fortsättningsskolans lärare och som beslöt den nya löneregleringen för folkskollärarna. I detta må väl ligga, att riksdagen ansåg, att ett arvode av två kronor och 50 öre stod i lämpligt förhållande till den då utgående lönen och även till de utgående dyrtidstilläggen, ty redan då hade vi sådana. Sedan höjdes denna avlöning vid 1921 års riksdag, men det förefaller mig framgå alldeles uppenbart av utskottsutlåtandet, att det var närmast det så väsentligt höjda dyrtidstillägget, som framkallade denna höjning. Herr Olsson var, om jag icke missminner mig, liksom jag ledamot av statsutskottet på den tiden, och han vet mycket väl, att diskussionen där framför allt rörde sig om dyrtidstilläggen. Det var den avgörande frågan. Därjämte talades det också om 1918 års lönereglering, men dyrtidstilläggen voro i alla fall avgörande, och det framgår också av vad som skrives av riksdagen: »Den år 1918 beslutade proportionen mellan avlöningen

Om arvodes-
förhöjning åt
lärare vid
fortsättnings-
skola.

(Forts.)

för undervisningen i folkskolan och i fortsättningsskolan har än mer rubbats till fortsättningsskolans nackdel genom de dyrtidstillägg, som utgå till folkskolans lärare. Riksdagen finner i anledning *härav* skäl tala för något högre ersättning åt fortsättningsskolans lärare, än vad nu är fallet.»

Det förefaller mig uppenbart, att man här närmast syftar på dyrtidstilläggen. Nu hava dessa gått ned i synnerligen hög grad och äro nu icke högre än då man år 1918 fattade det första beslutet.

Herr Olsson opponerade emot det yttrande jag fällde, att ingen påstått, att en lön av 2 kronor och 50 öre per timme är för låg i och för sig. Herr Olsson sade, att han ofta hört detta yttrande under riksdagsarbetet. Ja, det har jag också hört. Jag hörde det år 1921 i statsutskottet och även i kamrarna, men hurudant var förhållandet då? Då hade vi en prisnivå, som låg så oerhört över den nuvarande, vilket finansministern nyss också visade, att 3 kronor år 1921 icke på långt när motsvarade vad 2 kronor och 50 öre motsvara nu, och jag talar om hur det är nu och icke om hur det var år 1921. Jag tror, som sagt, att det är mycket goda grunder för att göra denna inskränkning. Det lär icke med något sken av berättigande kunna göras gällande, att den skulle innebära en njugghet emot folkskollärarna. Jag tror icke, att man kan med rätta göra gällande, att riksdagen är njugg eller varit njugg mot lärarna vid folkskolorna. Deras löner hava ökats så betydligt under de senare åren, att jag tror man måste erkänna, att riksdagen varit mycket frikostig och mycket välvillig.

Jag vidhåller, herr greve och talman, mitt tidigare framställda yrkande.

Herr Bergqvist: Det är nog flera än jag inom utskottet, som känt sig tveksamma inför motionerna, och det huvudsakliga skälet därför har varit, att, som herr finansministern anförde, detta anslag har en stor finansiell betydelse. Fastän det endast gäller en ersättning, som motsvarar 25 öre i timmen för fortsättningsskolans lärare, så gör det dock ett belopp av 237,500 kronor. Då jag emellertid för min del gick med på detta anslag, så var det därför, att jag verkligen hade fått den uppfattningen, att en viss relation hade blivit fastslagen såsom princip mellan folkskollärarnas avlöning och lärarnas i fortsättningsskolorna arvoden. Nu yttrade herr finansministern, att det icke alls var säkert, att det vid 1918 års löneroglering var de gamla lönerna i folkskolan, som lågo till grund, utan att det kanske tvärtom var det då projekterade nya löneförslaget, som sedermera antogs av riksdagen. Ja, det är litet svårt att yttra sig om detta. Det vågar jag icke göra, men ett är alldeles säkert, nämligen att departementschefen år 1921 gick ut ifrån att fortsättningsskollärarnas arvoden voro fastställda med hänsyn till den lön, som folkskollärarna hade före år 1919; och denna lön uträknad i timpenning utgjorde 2 kronor pr timme. Då sattes fortsättningsskollärarnas arvode till 2 kronor 50 öre för att deras arvoden skulle vara något över folkskollärarnas, enär deras undervisning ansågs vara mera kvalificerad. Detta var departementschefens resonemang då, och han yttrade, att han framställde detta nya förslag för att återställa den proportion, som förut varit rådande. Att sedan riksdagen år 1921 jämkade på det av Kungl. Maj:t begärda beloppet, innebar nog icke i själva verket något rubbande av principen, så mycket mindre som riksdagen då förklarade, att detta icke skulle betraktas såsom något definitivt utan såsom ett provisorium tills vidare, och att sedan utvecklingen finge visa, huru man skulle ställa sig vid en definitiv reglering; huruvida denna reglering skulle gå uppåt eller nedåt, därom säger riksdagen icke något. Den ville emellertid icke taga någon definitiv ståndpunkt till hela frågan då. Eftersom jag hade fått den uppfattningen, att man hade velat ge åt fortsättningsskollärarna ett något drygare arvode pr timme än åt folkskollärarna, men att denna proportion hade rubbats, så ansåg jag, att det nu kanske icke var så riktigt och rättvist att alldeles taga bort detta extra tillägg,

som beslutats år 1921. Det är ju även att märka, att dyrtidstillägg utgår på folkskolläraernas löner men icke på fortsättningsskolläraernas arvoden.

Det var också en annan synpunkt, som bidrog till att bestämma mitt ståndpunktstagande till frågan, och det var just det av finansministern berörda förhållandet, att det i vissa fall kan bli svårt att få fortsättningsskollärare för det av riksdagen anslagna arvodet.

Det var ju så, att förutsättningen, när de obligatoriska fortsättningsskolorna inrättades, var, att de icke skulle kosta vederbörande skoldistrikt något. Staten skulle betala arvoden, och de lokaler, som nyttjades av folkskolan, skulle också nyttjas för fortsättningsskolan. Alltså skulle det bliva en undervisning, som icke skulle belasta kommunerna. I det fallet att en folkskollärare icke kan åtaga sig denna undervisning utan man måste anskaffa särskilda lärare därför, är det uppenbart, att man icke kan få dem för ens det belopp, som utskottet nu föreslagit, utan att det fordras rätt avsevärt tillskott från kommunernas sida. Från den synpunkten ansåg jag för min del, att man hade skäl att icke skära ned anslaget för häftigt. Herr finansministern sade, att om det år 1921 gick att få fortsättningsskollärare för det då utgående arvodet, så bör det gå nu också. Därvid är väl att märka, att man år 1921, då timarvodet utgjorde 2 kronor 50 öre, i alla fall fann sig föranlåten att höja arvodet för det följande året, och vidare var det icke så många fortsättningsskolor inrättade av den nya typen då, som nu är fallet. Förhållandena hava nog sålunda ändrats åtskilligt.

Herr finansministern påpekade också, att det är lämpligt att arvodet nedskäres för fortsättningsskollärarna, eftersom dyrtidstillägget sjunkit för folkskollärarna. Nu vill jag icke riktigt underskriva, vad herr Widell sade, att den höjning med femtio öre, som beslöts år 1921, skulle vara en kompensation för folkskolläraernas dyrtidstillägg, utan huvudsynpunkten därvidlag var nog denna relation, som herr statsrådet talade om, fastän dyrtidstilläggen under diskussionen kommo att spela en viss roll, därför att man framhöll, att det var så mycket större skäl att de fingo förhöjning, som folkskollärarna även hade dyrtidstillägg på sin avlöning. Detta dyrtidstillägg har nu sjunkit, säger herr finansministern, och därför bör också arvodet till fortsättningsskollärarna nedskäras. Ja, det kan i viss mån vara riktigt, jag vill icke bestrida det, men utskottets förslag innebär ju också en nedskärning med hälften från innevarande läsår.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter för att motivera mitt ståndpunktstagande i denna fråga, och i anslutning därtill ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Beskow**: Ja, herr talman, det var ett uttalande av den ärade ordföranden i utskottets andra avdelning, som uppkallade mig. Han tycktes hava missuppfattat ett yttrande av mig. Han gick nämligen ut ifrån att jag skulle hava sagt, att, om det var möjligt att få lärare i fortsättningsskolorna för ett arvode av 2 kronor och 50 öre per timme år 1921, så borde det vara möjligt att få dem nu för 2 kronor och 50 öre. Nej, jag sade, att om det var möjligt att år 1921 räkna med att få lärare för ett belopp av 3 kronor i timmen, borde det nu vara åtskilligt lättare att få dem för ett belopp av 2 kronor 50 öre. Det resonemang, som ligger bakom, när han sedan sade, att det icke gick att få dem för 2 kronor och 50 öre i timmen år 1921 och att det föranledde en höjning, är icke riktigt hållbart.

Jag vill vidare understryka det uttalande, som gjordes år 1918 av dåvarande departementschefen. Jag skall be att få läsa upp det igen. Det lyder: »Arvodet torde komma att stå i lämpligt förhållande till den avlöning, som vid en blivande lönereglerning kan väntas bliva fastställd för folkskolans lärare.» Detta yttrande avgavs en månad tidigare än förslaget om lönereglerningen lades fram i riksdagen. Detta tycker jag dock mycket klart ger vid handen, att riksdagen

Om arvodesförhöjning åt lärare vid fortsättningsskola.
(Forts.)

Om arvodes-
förhöjning åt
lärare vid
fortsättnings-
skola.
(Forts.)

egentligen menade, att detta arvode borde utgå med 2 kronor 50 öre under förutsättning att folkskollärarna hava den avlöning, som de nu hava. Detta yttrande är klarare än det rätt diffusa uttalandet, att timarvodet bör sättas något högre för fortsättningsskolorna än det arvode som utgår vid folkskolorna. Ty riksdagen har aldrig tagit ståndpunkt till på vilket sätt arvodet för folkskolektionerna skall uträknas. Det har visserligen gjorts vissa beräkningar av skolöverstyrelsen, men resultatet av dessa beror i rätt hög grad på hur många timmar man vill räkna med för folkskolekurserna. En sak är absolut klar, och det är att ungefär samtidigt, som man beslöt den nu gällande avlöningen för folkskollärarna, så fastställde man detta arvode till 2 kronor 50 öre per timme.

Här har det också sagts, att det är orimligt att begära, att man skulle arbeta på övertid för ett belopp, som icke är högre än det som utgår vid mera normala arbetsförhållanden. Saken ligger icke precis till på det sättet, ty jag förmodar, att kurserna icke äro så lagda att det blir tal om att läsa på samma dag i både fortsättningsskola och folkskola, utan det vanliga är väl, att fortsättningsskolorna läggas in på ferierna. Vi få väl i alla fall erkänna, att folkskollärarna hava långa ferier och att de torde hava en ganska god förmån i dessa. Såvitt jag vet, uppgå deras terminer icke till större veckoantal än $34\frac{1}{2}$.

Herr Olsson, Oscar: Jo, det händer allt, att fortsättningsskolan har sin undervisning med ett par timmar förlagd till samma dagar, som folkskolans undervisning pågår, och detta händer i icke så få fall. Följaktligen har herr finansministern fel i sin förmodan, att icke sådana fall skulle kunna uppvisas.

Vad herr Widells uttalande beträffar, att jag måste gå tillbaka till år 1876 för att finna motivet för det arvode, som det här är fråga om, så beror detta herr Widells yttrande tydligen på en missuppfattning. Jag gick icke tillbaka till 1876 för att finna skäl för avlöningen och arvodet, utan jag gick tillbaka till 1877 års riksdag för att visa, när riksdagen första gången fastslog den princip, som sedan gång på gång ånyo har fastslagits. Riksdagen har sedan år 1877 stått på denna principiella ståndpunkt, och gör det än i dag, åtminstone till dess ett nytt beslut har fattats. Då herr finansministern hänvisar till, att det åtminstone är klart, att riksdagen beslöt ett arvode av 2 kronor 50 öre för undervisningen i fortsättningsskolan, samtidigt som den nya löneregleringen för folkskollärarna genomfördes, vill jag i detta avseende erinra, att vederbörande statsråd tog fel på vad riksdagen ansåg skäligt såsom ersättning åt folkskolläraren för hans vanliga undervisning, och det var därpå det berodde, att ersättningen för fortsättningsskolan kom att sättas lägre. Det är hela detta resonemang, vilket också utskottsavdelningens ärade ordförande var inne på, som går igen i överstyrelsens yttrande och i Kungl. Maj:ts proposition till följande riksdag. För att ytterligare åberopa den riksdag (1921), vars motivering herr Widell ansåg vara avgörande i fråga om principen, vill jag fästa uppmärksamheten på att, hur man än lägger läsarten, står det ändock tydligt, att riksdagen anser, att en arvodesförhöjning *bör* förekomma, fastän den under nuvarande förhållanden icke definitivt bör fastslås. Vad som anförts av den riksdag, till vilken herr finansministern och herr Widell hänvisa, går alltså ut på ett uttalande för en löneförhöjning just i överensstämmelse med den princip, vi ha talat om.

Det finns, herr talman, ingen anledning för mig att icke vidhålla mitt förut framställda yrkande.

Herr förste vice talmannen: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att utskottet här på grund av en enskild motion föreslagit en anslagsökning, som går upp till 237,500 kronor. När detta ärende behandlats i statsutskottet, hade jag i min hand den utredning, för vilken herr finansmi-

nistern här har redogjort, och jag yrkade inom utskottet avslag på ifrågavarande motion. Denna punkt var bland dem som jag tog mig friheten nämna i mitt första anförande, rörande detta utskottsbetänkande, då jag yttrade, att jag varit tämligen ensam i statsutskottet beträffande mina yrkanden och att jag därför ansett mig icke böra reservera mig men att jag förbehållit mig rätt att i kammaren yrka avslag. Nu har jag låtit åtskilliga av dessa ärenden passera utan att framställa något yrkande. Då emellertid på denna punkt redan yrkats avslag, ber jag att få instämma i detta yrkande. Jag hör till min tillfredsställelse, att andra kammaren har gått på den linjen.

Om arvodesförhöjning åt lärare vid fortsättnings-skola.
(Forts.)

Herr Hallin: Herr greve och talman! Jag ber att få återropa det uttalande, som jag gjorde vid behandlingen av punkten 113 i utskottsutlåtandet, då jag tillät mig göra en allmän reservation mot en hel del av de höjningar av anslag under åttonde huvudtiteln, som utskottet har företagit i Kungl. Maj:ts förslag. Jag nämnde, att jag icke hade aktat nödigt att reservera mig i alla dessa punkter, men när huvudtiteln föredrogs i utskottet, röstade jag emot en hel del av dessa anslagsökningar. Det gjorde jag även på denna punkt. Jag anser mig därför nu oförhindrad att anhålla att få till kammarens protokoll antecknat, att jag icke i utskottet har röstat för och icke heller kommer att vid en blivande votering här i kammaren rösta för detta anslag.

Med instämmande i de synpunkter, som ha förfäktats av chefen för finansdepartementet och herr Widell, ber jag, herr greve och talman, att få yrka avslag på såväl motionen som utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 166, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 34;

Nej — 62.

Punkterna 167—174.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 175.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *M. Hellberg* (nr 70) och den andra inom andra kammaren av herrar *I. Vennerström* och *N. Svensson* i Långelanda (nr 247), hade hemställts, att riksdagen till folkliga musikskolan i Arvika för en minst 20 veckor lång kurs verksamhetsåret 1924—1925 ville bevilja ett anslag av 5,000 kronor.

Om understöd åt folkliga musikskolan i Arvika.

Om understöd
åt folkliga
musikskolan
i Arvika.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt, att herr Hellbergs samt herrar Vennerströms och Svenssons berörda motioner icke måtte vinna riksdagens bifall.

(Forts.)

Vid denna punkt hade reservation anförts av herr *O. U. B. Olsson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag har på denna punkt avgivit en reservation utan angivet yrkande. Den ståndpunkt jag försökte hävda inom vederbörande avdelning i utskottet var, att vi borde tillstyrka bifall till motionärens förslag. I och för sig anser jag, att detta hade varit den riktigaste vägen, men jag fann det dock fullkomligt utsiktslöst att försöka driva fram ett bifall till ett förslag av enskild motionär om anslag till ett nytt ändamål.

Nu är det ju så, att riksdagen på åtskilliga sätt har engagerat sig för den uppfattningen, att det är av en synnerligen stor betydelse att sprida musikkultur i de breda folklagren. För detta ändamål har riksdagen beviljat anslag till orkesterföreningar och för samma ändamål har riksdagen frikostigt understött utgivandet av Nils Anderssons samling av folkmusik. Den folkliga musikskola, för vilken statsunderstöd här föreslagits, är en nyhet i så måtto, att den vill försöka sprida en verklig musikkultur även på landsbygden; den är således ett försök att återuppliva en gammal god kulturtradition bland de breda massorna av vårt folk ute på den svenska landsbygden. Man kan icke heller säga, att det är ett oprövat företag, det här gäller, eftersom förberedelser äro gjorda i form av kurser, understödda av bland annat den Längmanska kulturfonden, vilka kurser givit ett synnerligen gott och lovande resultat. Det anslag, som denna skola behöver, är synnerligen blygsamt. Den ekonomiska grundval, på vilken skolan bygger, är i alla fall, såvitt man kan döma av de erfarenheter, som gjorts, och de resultat, som hittills vunnits, så pass sund, att det icke är något tvivel om att utvecklingen skulle vara säkerställd med det lilla anslag, som här begärts.

Det kan icke, herr talman, falla mig in att nu försöka att här i kammaren plädera för att kammaren skulle gå med på en skrivelse till Kungl. Maj:t, men jag hoppas, att Kungl. Maj:t i alla fall skall hava uppmärksamheten riktad på den möjlighet, som denna skola erbjuder för vinnande av ett kulturmål, som riksdagen visat sig behjarta i andra hänseenden, och till vilket riksdagen därvid lämnat jämförelsevis rikliga anslag.

Jag har således, herr talman, icke något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 176—192.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 193.

Lades till handlingarna.

Punkterna 194—202.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 203.

Lades till handlingarna.

Punkterna 204—213.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 214.

Lades till handlingarna.

Punkterna 215—225.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 226.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 22,000 kronor, att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma.

Anslag till undersökning av svenska folkmål.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herrar *E. Wigforss* och *K. G. Westman* väckt motion (nr 169) däruti hemställts, att riksdagen måtte till fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 26,000 kronor, alltså oförändrat belopp, att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å berörda motion, i vad densamma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 22,000 kronor, att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma.

Reservation hade avgivits av herr *O. U. B. Olsson*, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka den i ämnet väckta motionen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Här är det fråga om ett anslag på 22,000 kronor, som är av rätt så stor betydelse. Det arbete, som skulle utföras med detta anslag, avser insamlande av ett material, som håller på att försvinna. Det är denna synpunkt, som riksdagen alltid förut har beaktat, då det har gällt detta anslag. Härtill kommer, att den organisation, som förefinnes för detta insamlingsarbete, är i fara att upplösas, för den händelse anslag icke kan erhållas. Då denna fråga behandlades i andra kammaren, framställdes där icke något yrkande om bifall till motionen, men samtliga talare, som uppträdde i debatten, voro synnerligen angelägna att understryka, att det under inga förhållanden kunde komma i fråga att utelämna denna anslagspost mer än under nästkommande budgetår med hänsyn till den betydelse anslaget har för fortsättande av ett påbörjat arbete.

Jag finner det just icke vara några stora utsikter, att kammaren i den stämning, i vilken kammaren har varit, då det har gällt reservationsvis framförda yrkanden om även mindre anslag än detta, beträffande vilka debatt har uppstått, skall votera igenom detta anslag trots allt behjärtansvärt, som kan sägas för detsamma. I överensstämmelse med min reservation skall jag dock pliktskyldigast be att få yrka bifall till densamma.

Herr Bergqvist: Med allt behjärtande av det ändamål, för vilket höjning i anslaget här har begärts, nödgas jag likväl yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till
undersökning
av svenska
folkmål.
(Forts.)

Herr Westman: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få säga några ord till förman för motionen.

Det är ju så, att den verksamhet, varom här är fråga, avser icke blott att insamla ett språkligt material, som är av ovärderlig betydelse för förståelse och riktande av vårt riksspråk — det rika material, som finnes i våra dialekter — utan den avser också att insamla våra folkminnen. De samlingar, som i sistberörda avseende nu finnas i Uppsala, äro de rikaste, som existera i vårt land. Endast i fråga om byförhållanden kunna samlingarna i Nordiska museet anses överträffa dem. Men hur rika och betydelsefulla än de samlingar äro, som ha åstadkommits i Uppsala, äro de likväl i vissa avseenden underlägsna det material, som finnes i våra grannländer. Om vi se t. ex. på Finland, förhåller det sig så, att den samling av folksagor och folksägner, som finnarna ha åstadkommit, är oändligt mycket rikare än den som vi ha i Sverige. Finnarna yvas också över den överlägsenhet, som de ha i detta avseende. De se däri ett tecken på att den finska folkfantasi och den finska folkkulturen äro ofantligt mycket rikare än den svenska. De betrakta de luckor, som finnas i våra samlingar på detta område, såsom tecken på torftighet i vårt folks skapande förmåga. Det är emellertid så, att denna torftighet är endast skenbar. Den beror därpå, att vi icke i tid ha samlat in det material, som har funnits hos oss. Vi befinna oss nu i den elfte timmen. Det finns här och var i våra bygder ännu kvar män och kvinnor, som leva kvar från den äldre generationen, den som är så att säga självvuxen ur andlig synpunkt. Ännu under en kort tid kan man avvinnna dessa åldringar det förråd av minnen från äldre dagar, som de bära inom sig. Men inom kort är det för sent.

Ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt skulle medföra, att det för insamlingen under det kommande året skulle vara tillgängligt endast ungefär 2,000 kronor, knappast så mycket ens. Det är givetvis alldeles för litet. Den förlust, som verksamheten därigenom lider, kan på intet sätt jämsställas med den förlust, som t. ex. riksarkivet lider därigenom, att anslaget till tryckning av gamla handskrifter blivit nedsatt. Handskrifterna finnas ju i riksarkivet, och man kan trycka dem om några år. Men däremot kan den insamling, som kan äga rum i år, icke ske längre fram i tiden. Det är därför icke alls så, som utskottet här har sagt, att det icke skulle vara till något avsevärt men för den verksamhet, som landsmålsinstitutet driver, om man nu tillfällighetsvis nedsatte anslaget. En tillfällig förlust på detta område är en oersättlig förlust.

Jag beklagar mycket, att avdelningen inom utskottet icke har haft den rätta blicken för vad det här gäller. Utskottet har talat om den vetenskapliga betydelsen av dessa forskningar, men utskottet har icke haft sinne för hela betydelsen för vår kultur av att man gör denna insamling av folkmål och folkminnen. Utskottet har icke insett, att det är en nationell hederssak, att vi icke på detta område framstå såsom torftigare än finnarna, än norrmanen, än danskarna. Utskottet har icke förstått, att det är till skada inför hela den internationella publiken, om vårt land framträder som en mera ofruktbar mark, när det gäller det folkvuxna, än vad våra grannländer göra.

Jag vågar verkligen vädja till kammarens ledamöter, om icke kammaren skulle vilja rätta till vad utskottet här har försummat. Det gäller ju ett belopp, som icke har den minsta statsfinansiella betydelse — det är en summa av 4,000 kronor. Den spelar absolut ingen roll i budgeten, men det har en mycket stor betydelse för den nationella kulturen, att detta lilla anslag beviljas. Jag ser ju, att kammarens ledamöter äro mycket fåtaligt samlade, men jag undrar, om det icke ändå skulle lyckas att få igenom detta anslag i denna kammare, därest kammarens ledamöter ville vara vänliga nog att vid en eventuell votering tala om för sina invandrande kolleger, vad saken verkligen gäller.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till motionen.

Herr **Bergqvist**: Jag upprepar, vad jag nyss sade, att jag liksom utskottet i övrigt behjärtar det ändamål, varom här är fråga. Det huvudsakliga skälet för utskottets förslag är det, som av Kungl. Maj:t anförts, nämligen det statsfinansiella. Nu ger ju riksdagen flera anslag till undersökning av folkmål. Utom det, som här är i fråga, ha vi anslag till undersökning av sydsvenska folkmål, till årsbok över Gotlands folkmål o. s. v., och de samlingar som äro gjorda, äro verkligen icke så oerhörd fattiga. Att Finland skulle stå så mycket före oss, vågar jag betvivla. Ätminstone beträffande den finsktalande delen är man där icke så långt framför oss i detta stycke.

Nu säger herr Westman, att utskottet icke haft den rätta blicken på denna fråga. Ja, utskottet har sett på denna sak liksom på många andra genom Kungl. Maj:ts glasögon, men jag vet icke, huruvida de få anses som normativa eller icke. När herr Westman framhåller detta som en så stor nationell hederssak, undrar jag emellertid, om det inte är litet överdrift. Att kunna befrämja en nationell hederssak i någon högre grad med 4,000 kronor, det är verkligen bra lätt!

Jag hoppas, att detta anslag, om kammaren nu bifaller Kungl. Maj:ts förslag, sedermera skall kunna höjas. Nu har ju andra kammaren, såvitt jag vet, tagit Kungl. Maj:ts förslag, och då skulle det, om första kammaren bifaller motionen, bli gemensam votering på denna lilla punkt. Lyckas emellertid herr Westman få sin motion bifallen, skall jag hjärtligt gratulera honom, men jag nödgas i alla fall yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Wigforss**: Jag skall endast säga några få ord. När kammarens ledamöter äro så fåtaligt församlade, kunde ju inte den allra största värtalighet, om jag kunde prestera den, vara av något inflytande.

I denna fråga liksom andra, när det gäller att avväga, vad man kan ha råd att offra för olika kulturella ändamål, är det naturligtvis svårt att komma till något objektivt omdöme. Det är emellertid en synpunkt, som när det gäller denna sorts forskning, alltid brukar framdragas, och det är det argument, som jag också här skall anföra, nämligen att dessa undersökningar stå i en liten klass för sig, emedan de föremål, som de avse, hålla på att försvinna. Det är egentligen det enda skäl, som man kan anföra mera för detta anslag än för en hel rad andra. Om man vill göra undersökningar på det ena eller andra området, kan man säga: vilja vi icke göra detta i år, kunna vi göra det nästa år. Om vi ha dåliga affärer i år, kunna vi spara på det och taga igen det senare. Det finns kvar. Men dessa språkliga former finnas icke kvar, därför att de dö ut med de människor, som tala språket. Därför att jag tycker, att detta argument väger något litet i denna fråga, har jag inte dragit mig för att väcka den föreliggande motionen, och om det hade funnits flera ledamöter inne i kammaren, skulle jag inte heller dra mig för att begära votering, närmast med den motive-ringen, att denna kammare då kanske skulle kunna ge motionärerna en liten utsikt att vinna i det där lotteriet, som heter gemensam votering.

Jag yrkar således bifall till motionen. Jag vet ännu icke i detta ögonblick, om jag skall våga begära votering.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Westman* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Anslag till
undersökning
av svenska
folkmål.
(Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 226, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 47;

Nej — 39.

Punkterna 227—238.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om understöd
åt Nordisk
statistisk tid-
skrift.

Punkten 239.

Uti en inom andra kammaren av herr *P. H. Sjöblom* m. fl. väckt motion (nr 236) hade hemställts, att riksdagen till inlösande av 200 exemplar av Nordisk statistisk tidskrift för utdelning till allmänna läroverk, högre lärarinneseminarier, folkskoleseminarier, folkhögskolor, lantbruks- och lantmannaskolor, tekniska och handelsläroverk måtte anvisa ett belopp av 5,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angiven orsak hemställt, att herr *Sjöbloms* m. fl. ifrågavarande motion ej måtte vinna riksdagens bifall.

Reservation hade anmälts av herrarna *O. U. B. Olsson*, *A. Anderson* i Råstock och *O. Osberg*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **Olsson, Oscar**: Jag har reserverat mig på denna punkt, inte därför att jag kan yrka bifall till motionen, utan därför att jag funnit nödvändigt att fästa uppmärksamheten på denna sak och om möjligt göra det så, att även Kungl. Maj:t vid ett kommande tillfälle tager någon hänsyn därtill.

Utskottet har ju rätt, när det anser, att understöd till tidskrifter av detta slag böra utgå från det därför avsedda anslaget. Nu har verkligen understöd från detta anslag begärts, och Kungl. Maj:t har, åtminstone såvitt en lekman kan se, haft en något underlig uppfattning om ifrågavarande tidskrifts betydelse. Tidskriftens betydelse är styrkt på mångfaldigt sätt av auktoriteter inom och utom landet. Det underbara har emellertid inträffat, att de myndigheter och de auktoriteter här i landet, som i första hand torde böra anses ha intresse för den statistiska vetenskapen och dess utveckling, trots att de ha nödgats erkänna betydelsen av tidskriften, ändå avstyrkt, att staten skulle lämna anslag till densamma, och det på rätt underliga skäl. Vad utländska auktoriteter beträffar, behöver jag endast nämna, att de officiella ledarna för Norges officiella statistik — både den nuvarande och den förre ledaren för Norges officiella statistik — ha gett de allra amplaste lovord åt denna tidskrift och starkt framhävt dess betydelse.

Av de två undantagen här i landet är det ena statistiska centralbyrån, som emellertid har visat, att behovet av en tidskrift som denna är mycket stort. Dessutom har denna myndighet, om också litet surt, förklarar, att det ej kan bestridas, att de hittills utgivna häftena av Nordisk statistisk tidskrift innehållit »åtskilliga värdefulla bidrag, ägnade framför allt att hålla statistikens utövare i kontakt med de aktuella frågorna inom deras verksamhetsområde». Man tycker, att den naturliga konsekvensen härav bort bliva ett tillstyrkande av an-

slaget. Emellertid säger statistiska centralbyrån vidare, att staten ju uttalat sig för att statistiken på grund av det ekonomiska tillståndet bör begränsas, och därför är det icke heller nyttigt, anser tydligen statistiska centralbyrån, att staten offerar något på en vetenskaplig tidskrift av betydelse för den vetenskapliga utvecklingen. Jag får säga, att detta är ett underbart resonemang av ett ämbetsverk, som verkligen borde ha sitt största intresse i utvecklandet av statistiken och vad därtill hör. Det finns också en reservation av byråchefen Höijer. Han har dragit den som det synes naturliga konsekvensen av den uppfattning, som har kommit till synes i de av mig upplästa raderna av verkets betänkande.

Den andra svenska auktoritet, som har yttrat sig, är professorn vid Uppsala universitet. Hans yttrande har tydligen varit avgörande för Kungl. Maj:ts vägran att lämna anslag. Vad säger emellertid denne professor om tidskriftens värde? Hans uttalande är verkligen så underbart, att jag anser, att det bör komma in i riksdagens protokoll. Han säger: »Ehuru väl det obetingat bör erkännas, att i de hittills utkomna häftena av dr Anderssons tidskrift influit förträffliga bidrag av goda, ja, t. o. m. framstående statistiska författare, är emellertid tydligt, att dr Andersson till den grad saknar flera av de för en så krävande uppgift, som han här förelagt sig, oundgängliga egenskaperna, att jag på det bestämdaste måste avstyra varje statsanslag till Nordisk Statistisk Tidskrift så länge han är dess utgivare, eller i varje fall så länge risk föreligger att han själv kan tänkas uppträda som författare i densamma.» Här ha vi alltså en utövare av den statistiska vetenskapen, som icke kan jäva de uttalanden av utlandets stora auktoriteter på området, som i motionen äro citerade, som icke kan jäva, vad statistiska centralbyrån säger om tidskriftens betydelse, och som själv måste erkänna, att det har lyckats för utgivaren att erhålla bidrag av sådan art, att tidskriften är synnerligen betydelsefull. Men han tycker inte om karlen, som ger ut den, och hans framträdande för övrigt, och därför avstyrkes anslaget! Är tidskriftens värde konstaterat, och kan detta icke jävas, så anser jag, att vare sig utgivaren har ett trevligt eller otrevligt sätt, vare sig han har ett trevligt eller otrevligt skrivsätt, bör han få det stöd, som den svenska riksdagen har avsett för utgivare av tidskrifter av verklig betydelse. Det kan måhända synas vara en underlig ståndpunkt för en och annan, men jag håller på att det sakliga här bör få vara det avgörande.

Jag kan som sagt icke göra något yrkande om bifall till motionen, men jag har ansett saken vara av den märkliga beskaffenhet, att den bör observeras. Jag vill också hoppas, att de intyg, som här föreligga, skola befinnas vara av den betydelse, att Kungl. Maj:t icke kan undgå att vid en förnyad framställning taga under allvarligt övervägande, huruvida det icke kan vara med statens intresse förenligt att försöka hålla vid liv denna tidskrift, som verkligen, såvitt man får döma av sakkunskapens intyg, är av betydelse för den statistiska forskningen.

Herr Örne: Herr greve och talman, mina herrar! Jag förstår mycket väl, att herr talmannen kunde ställa i tvivelsmål lämpligheten av att vid denna tid på dagen begära ordet i den föreliggande frågan. Jag måste själv erkänna, att jag känt mig rätt tveksam, huruvida man fem minuter före tolv skulle tala statistik i första kammaren. Det rör sig här om ett anslag just till en statistisk tidskrift, och statistiken är icke populär.

Det är många orsaker, som ha bidragit att sätta statistiken i vanrykte. Dels har det obestriddligen syndats mycket i fråga om insamling, bearbetning och tryckning av uppgifter om allehanda adiafora, exempelvis hur många kattor, som årligen bringas om livet av skogstjänstemännen på statens skogar, eller hur många näbbgäddor, som fiskas vart år här i Sverige. Dels äro ju de institutioner och personer, som ha tvingats att lämna råmaterialet till de hundratals un-

Om understöd
åt Nordisk
statistisk tid-
skrift.
(Forts.)

Om understöd
åt Nordisk
statistisk tidskrift.
(Forts.)

dersökningar, som ägt rum under kristiden och tiden därefter, hjärtligt utledsna på det extra arbete, som har förorsakats dem genom dessa undersökningar. Dels har kanske riksdagsmännens uppfattning i någon mån påverkats av det ytterst dåliga resultatet av statsmakternas anslag till inrättandet av en professur i statistik vid Uppsala universitet. Som herrarna veta, har denna professur råkat ut för den stora olyckan att bliva besatt med så ytterst framstående och mångsidiga innehavare, att de större delen av sin tid tagits i anspråk för krävande offentliga uppdrag och endast sällan torde ha kunnat ägna någon ringa smula av sin intelligens och arbetsförmåga åt vetenskapens förkovran och studenternas handledning i professurens ämne.

För min del måste jag djupt beklaga, att statistiken har råkat i ett så ogynnsamt läge inför den allmänna opinionen, och jag har vågat taga ordet endast för att tillkännagiva, att jag hyser en annan uppfattning om saken, än kanske de flesta av kammarens ledamöter. Statistiken är nämligen något helt annat än redovisning över exempelvis hur många fasaner, som icke varje år ha blivit skjutna i norrländska revir. En sådan redovisning har ingått i domänstyrelsens statistik i många år, om herrarna vilja kasta en blick på den. Där förekommer nämligen en genomlöpande kolumn ifrån Karesuando till det sydligaste reviret, som handlar om hur många fasaner, som ha blivit skjutna av kronobetjäningen, och eftersom det sällan skjutes några fasaner i Karesuando, så förefaller en sådan statistik litet egendomlig. Statistik är ju icke heller bara en redovisning av de verkligt viktiga och betydelsefulla samhällsföreteelser, som undersökas i Sveriges officiella statistik. Den är också framför allt en vetenskaplig metod för att få ett grepp om samhällsutvecklingens lagar. Man kan rent av säga, att statistiken håller på att liksom matematiken bli en hjälpvetenskap åt de exakta naturvetenskaperna, särskilt fysiken och astronomin, och överallt där det är fråga om massföreteelser, torde det statistiska betraktelsesättet vara det enda, som kan ge klarhet över världens lagbundenhet, då nämligen de individuella företeelserna alls icke ge möjlighet att på sådana områden få någon klar uppfattning om orsaksförhållandet och utvecklingstendenserna.

Nu har den föregående talaren påpekat en egendomlighet i utlåtandet av statistikens tillförordnade representant vid Uppsala universitet. Jag kan ju säga, att naturligtvis har utgivaren av Nordisk statistisk tidskrift ett synnerligen stort fel i uppsalastatistikernas ögon, och det är, att han helt och hållet går upp i sitt ämne. Han kanske visar en viss benägenhet att överskatta statistiken, och han har vågat att sätta in rätt mycket på att publicera denna tidskrift, som helt naturligt kräver betydande ekonomiska oppoffringar under närvarande förhållanden. Och det är icke något, som man kan beskylla uppsalastatistikens målsmän för att de våga sig på ett dylikt djärvt företag, och ej heller kan man beskylla dem, hittills åtminstone, för att gå helt och hållet upp i den statistiska vetenskapen. Jag förstår sålunda rätt väl, att en sådan företeelse som utgivaren av Nordisk statistisk tidskrift måste verka i hög grad fränstötande på denna statistiks målsmän.

Det är emellertid så, att det icke bara är utländska auktoriteter, som tillstyrkt ett statsanslag. Även svenska förekomma bland dem. Dit hör bland andra skolöverstyrelsen, som i ett utlåtande av den 10 augusti 1923 finner, att de hittills utkomna häftena av tidskriften ha innehållit förträffliga bidrag av goda eller t. o. m. framstående statistiska författare, och för den skull tillstyrker skolöverstyrelsen bidraget. Likaså har ju lantbruksstyrelsen tillstyrkt, att 1,000 kronor skulle anslås för prenumeration å 40 ex. av tidskriften under åren 1922 och 1923 för att sätta lantbruksstyrelsen i tillfälle att överlämna dessa exemplar till lantbruksskolor. Slutligen har statistiska centralbyrån avgivit ett utlåtande, vari den erkänner, att tidskriften har innehållit åtskilligt av värde. En man, vars auktoritet på detta område jag icke tror, att någon i denna

kammare vill jäva, nämligen professor Phragmén, har sagt bland annat: »Jag har ett mycket gott intryck av det som hittills utkommit av denna tidskrift. Dr Andersson har lyckats förvärva synnerligen framstående medarbetare, och dessa hava tydligen med stort intresse omfattat hans företag, vilket därigenom erhållit, som mig synes, en glansfull start. Att fortsättningen skall infria de stora löftena, som början sålunda givit, har jag ingen anledning som helst att betvivla.»

*Om understöd
åt Nordisk
statistisk tid-
skrift.
(Forts.)*

Det vill, herr greve och talman, synas mig, som om det skulle finnas goda skäl att giva ett understöd åt detta företag, och då nu två hela årgångar föreliggande färdiga och den tredje är påbörjad, finns det ju möjlighet att konstatera, att tidskriften har innehållit en rad synnerligen värdefulla bidrag. Tidskriften fyller verkligen en uppgift just därigenom, att den har grupperat sitt innehåll kring strävandet att tillämpa de statistiska metoderna på en hel del olika områden. I det hänseendet ber jag att få hänvisa till den i första häftet intagna programmatiska artikel av professor Tschuprow, där han uppvisar, att numera en stor del av vetenskaperna röra sig med hjälp av statistiken. Då jag själv brukar roa mig med att läsa naturvetenskap, har jag kommit underfund med att just sådana betraktelsesätt hålla på att vinna insteg på områden, som under min skoltid och universitetstid ansågos stå helt och hållet främmande därför.

Jag skall på grund av den sena timmen icke framställa något yrkande och således icke riskera en votering. Jag har endast velat uttala, att det förefaller mig, som om Kungl. Maj:t har understött betydligt mindre värdefulla publikationer än den, varom det här är fråga.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 240—243.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 244.

Lades till handlingarna.

Punkten 245.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 246 och 247.

Lades till handlingarna.

Punkten 248.

Utskottets hemställan bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman att behandlingen av det återstående ärendet på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Justerades ett ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12,07 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.